

VOC als kingmaker

Hoe de VOC een Thaise prins op de troon van
Kandy wilde zetten

Reinier Broekhuizen

0426997

Universiteit Utrecht

Master Geschiedenis: Educatie en Communicatie

Juni 2013

r.j.broekhuizen@students.uu.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inleiding	3
Hoofdstuk 1: Achtergrond van Ayuthaya, Kandy en de VOC	8
Hoofdstuk 2: De VOC en de boeddhistische missies	21
Hoofdstuk 3: Crises in Ayuthaya en Kandy	39
Hoofdstuk 4: De oorlog in Kandy	50
Hoofdstuk 5: De VOC als kingmaker	59
Conclusie	72
Verklarende woordenlijst	76
Lijst van archivalia	79
Literatuurlijst	80

Voorwoord

Sinds mijn uitwisselingsprogramma in Thailand in het jaar 2007/2008 heb ik een voorliefde voor Thaise geschiedenis ontwikkeld. In Thailand zelf heb ik het vak ‘Thaise geschiedenis’ met goed gevolg kunnen afsluiten. Toen ik tijdens mijn master het vak ‘Modernisering van de staat in Zuid-Oost Azië’ volgde werd deze interesse in Thailand weer aangewakkerd. Remco Raben was net als ik enthousiast over een scriptie over de geschiedenis van Thailand. Ik heb hierna een aantal boeken doorgenomen om een geschikt onderwerp te vinden. Vanwege de beschikbaarheid van VOC-bronnen wilde ik een onderwerp vinden binnen het koninkrijk Ayuthaya. Uiteindelijk viel mij de betrokkenheid van de VOC op bij de uitwisseling van boeddhistische monniken tussen Kandy en Ayuthaya. Deze uitwisseling leidde tot een verscherping van de contacten tussen de Compagnie en Ayuthaya. In deze scriptie zal ik deze episode uit de geschiedenis uitlichten en zal ik de gebeurtenissen zo goed mogelijk proberen te verklaren.

Deze scriptie was niet tot stand gekomen zonder de hulp van Remco Raben. Ik ben hem dan ook enorm dankbaar voor zijn enthousiaste begeleiding. Zonder zijn enthousiasme over het onderwerp is het maar de vraag of de scriptie ooit gestalte had gekregen. Zijn handige tips om mijn scriptie richting te geven waren erg waardevol.

Verder ben ik dank verschuldigd aan Pieter Mannak en in het bijzonder René van Dijk voor het lezen van mijn scriptie. Hun aanwijzingen hebben ervoor gezorgd dat ik er vele taal- en stijlfouten uit kon halen. Tenslotte wil ik de medewerkers van het Nationaal Archief in Den Haag bedanken voor hun hulp om met de microfiches apparaten te kunnen werken.

Reinier Broekhuizen

Utrecht, juni 2013

Inleiding

‘Als de so gemelde prins (...) weder hier gebragt wierde, dan zouden de volkeren van de boven- en benedenlanden seer willig zijn om hem de regeering en het land over te geven, en dan soude alles ook weder in rust en vrede komen’.¹

Begin jaren zestig van de achttiende eeuw kampte de Verenigde Oost-Indische Compagnie (hierna: VOC) in Ceylon met een moeizame oorlog met het koninkrijk Kandy in de binnenlanden. Een van de oplossingen die de bestuurders in Colombo hadden bedacht was een prins uit het verre Ayuthaya (Siam)² te halen en op de troon in Kandy te plaatsen. De oorlog was in 1760 uitgebroken en was aanvankelijk slecht voor de VOC verlopen. Door onderbemanning van forten verloor de Compagnie in het eerste oorlogsjaar veel terrein en belangrijke forten. De kaneelproductie kwam in gevaar, waardoor de Compagnie snel de vrede wilde herstellen. Door de oorlog konden de kaneelchillers niet aan het werk en was de VOC niet in staat de waardevolle kaneel naar de Republiek te verschepen. Daarnaast vervoerde de Compagnie olifanten over land naar Jaffnapatnam, vanwaar ze werden vervoerd naar India. De prins die de oplossing zou moeten brengen was prins Theppipit, die in 1759 als onderdeel van religieuze uitwisseling van Siam naar Ceylon was gebracht. Een jaar later werd hij teruggestuurd naar Siam, vlak voor het uitbreken van de oorlog. In 1762 probeerde de VOC prins Theppipit opnieuw naar Ceylon te krijgen om hem op de troon te zetten. Kennelijk was de gouverneur ervan overtuigd dat de prins de bevolking van Kandy achter zich zou krijgen, omdat hij vanwege zijn geloof een goede kandidaat zou zijn voor de boeddhistische troon. Als koning zou hij, namens Kandy, vrede kunnen sluiten met de VOC onder voor haar gunstige voorwaarden. Met een VOC-gezinde vorst zou ook de continue spanning tussen het hof en de Compagnie tot het verleden kunnen gaan behoren.

Dankzij het boeddhisme hadden de koninkrijken in Sri Lanka en Thailand een lange geschiedenis van onderling contact. In de jaren 1740 en 1750 raakte de VOC in deze relaties betrokken, dankzij haar aanwezigheid in beide landen en haar dominantie van de scheepvaartverbindingen. Aanleiding tot de hernieuwde relatie tussen Kandy en Ayuthaya was de noodzaak voor de koning van Kandy, Kirti Sri Rajasingha, om de *Sangha*, de orde van boeddhistische monniken te herstellen. Deze was in verval geraakt omdat vorige koningen

¹ J.H.O. Paulusz, *Secret minutes of the Dutch political council 1762* (Colombo 1954) 260.

² In deze scriptie wordt met Siam en Ayuthaya hetzelfde rijk bedoeld.

van Kandy haar hadden verwaarloosd. De VOC speelde een belangrijke rol bij het herstellen van de Sangha. In de jaren 1740 stelde de VOC een schip beschikbaar om voor Kandy monniken³ te halen uit Pegu, waar ook het boeddhisme beleden werd. De VOC wilde handelsvoordelen halen uit deze missie, maar vanwege schipbreuk mislukte de missie. Begin jaren '50 werden nieuwe missies opgezet, dit keer naar Ayuthaya. Deze werden wel een succes, waardoor er in 1753 nieuwe Kandiaanse monniken beëdigd konden worden. In totaal waren er vier succesvolle missies naar Ayuthaya. Bij de vierde en laatste missie voer de Siamese prins Theppipit mee als monnik, die vanwege een koningscrisis in Ayuthaya niet meer gewenst was. Zijn aanwezigheid diende echter een niet-religieus doel. In Kandy was er namelijk onder de edelen onrust ontstaan na de troonsbestijging van de nieuwe koning Kirti Sri Rajasingha in 1747. Theppipit werd door de edelen naar Sri Lanka gehaald om Kirti Sri van de troon te stoten. De zaak mislukte echter en eindigde in een crisis, en Theppipit werd door de VOC teruggebracht naar Ayuthaya. Zo speelde Theppipit een belangrijke rol in de koningscrisis in Kandy en dus in het beëindigen van de succesvolle driehoeksrelatie tussen Kandy, Ayuthaya en de VOC. Teruggekomen in Siam was zijn rol nog niet uitgespeeld. De VOC had de crisis rondom Theppipit vanaf de zijlijn gade geslagen, maar zag het nut van Theppipit als troonkandidaat pas in toen hij terug was in Ayuthaya. De VOC wilde de oorlog met Kandy beëindigen en de relaties met Kandy op betere leest schoeien. Zij zag voor zichzelf een rol weggelegd als *kingmaker*. Als Theppipit de Kandiaanse troon zou bestijgen werd alles beter voor de VOC. Uiteindelijk culmineerden de gebeurtenissen in de poging van de VOC om Theppipit te verleiden terug te gaan naar Ceylon en de troon op te eisen.

In deze scriptie onderzoek ik de centrale rol die Theppipit speelde in de missies en de crises waarin Kandy en Ayuthaya verkeerden, die ook voor de VOC verstrekkende gevolgen had. De redenen van de VOC om als *kingmaker* op te treden en de oorzaken van de daaropvolgende mislukking zullen worden geanalyseerd. Om de crises in Kandy en Ayuthaya te kunnen verklaren, is het van belang om de aard van het hofleven en het koningschap in Kandy en Ayuthaya te bespreken. Hierbij komen ook de koningscrises aan bod die in Zuid-Oost Aziatische koninkrijken gemeengoed waren. Daarna wordt opgebouwd naar de driehoeksrelatie tussen Kandy, Ayuthaya en de VOC. De manipulatie die de VOC toepaste om haar belangen na te streven kunnen hierbij niet achterwege blijven. Prins Theppipit zal langzaam worden geïntroduceerd in het verhaal.

³ Met monniken en priesters worden dezelfde soort boeddhistische geestelijken bedoeld.

Deze fascinerende episode heeft vreemd genoeg weinig aandacht gekregen van historici. In deze scriptie zullen voor het eerst alle gebeurtenissen gecombineerd en verklaard worden. Rondom Theppipit is weinig geschreven. Alleen Goonewardena heeft in twee artikelen aandacht geschonken aan het verhaal van Theppipit. In deze artikelen bespreekt hij de contacten in het midden van de achttiende eeuw tussen Kandy, Ayuthaya en de VOC en de consequenties die de contacten met zich meebrachten. Goonewardena geeft geen verklaring voor de gebeurtenissen rond Theppipit, maar zijn werk is wel bruikbaar voor het ontstaan van de contacten tussen de drie mogendheden.⁴

Naast de rol van Theppipit is het belangrijk om het ontstaan van de contacten tussen de gebieden in kaart te brengen. Over de driehoeksrelatie tussen Kandy, Ayuthaya en de VOC zijn meerdere artikelen verschenen. Prins Dhani Nivat schreef over de introductie van het boeddhisme in Siam vanuit Ceylon. Ook schreef hij over de herintroductie vanuit Siam naar Ceylon in de achttiende eeuw.⁵ Deze literatuur is gebruikt om de context goed weer te geven.

Om de koningscrisis in Kandy en Ayuthaya te verklaren is het van belang om de staatkunde van beide gebieden te bespreken en deze te analyseren in de context van de crisis in beide rijken in de achttiende eeuw. De complexe hiërarchie die naar voren komt heeft zeker invloed gehad op de crises in Ayuthaya ten tijde van prins Theppipit.⁶

Over de rol van de VOC in Ayuthaya in de achttiende eeuw is weinig voorhanden, met uitzondering van de periode onder koning Borommakot, de laatste grote koning van Ayuthaya. In *In the king's trail* wordt aangetoond dat zijn heerschappij niet gezien kan worden als een langzame neergang van een groot rijk. Duidelijk wordt dat de koninklijke familie nog erg klein was en daardoor kwetsbaar. In deze artikelen, evenals in het overzichtswerk van Han Ten Brummelhuis over Thais-Nederlandse relaties, komt naar voren dat de VOC al enige tijd op gespannen voet leefde met het hof van Ayuthaya. Volgens

⁴ K.W. Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years and its triangular relations with the V.O.C. and Sri Lanka', *The Sri Lanka Journal of the Humanities* 6 (1980) 1-47 en K.W. Goonewardena, 'A Dutch mission to Tenasserim and glimpses of the mid-eighteenth century Ayutthayan kingdom', in: *Relations between Thailand and other countries* (Bangkok 1984) 1-28.

⁵ Prins Dhani Nivat, 'The Old Siamese conception of the monarchy' (1946) in: prins Dhani Nivat ed., *The inscriptions of Wat Phra Jetubon: collected articles by Prince Dhani Nivat* (Bangkok 1972) 99-113 en prins Dhani Nivat, 'A History of Buddhism in Siam' (1956) in: prins Dhani Nivat ed., *The inscriptions of Wat Phra Jetubon: collected articles by Prince Dhani Nivat* (Bangkok 1972) 5-45.

⁶ David K. Wyatt, *Thailand. A short history* (Yale 1984), H.G. Quaritch Wales, *Ancient Siamese government and administration* (New York 1965) en Rahibdana, *The organization of Thai society in the early Bangkok period 1782-1873* (New York 1969).

literatuur voor 1980 werd de dalende handel met de VOC gezien als een teken van teruggang, maar volgens de werken van Ten Brummelhuis, Goonewardena en Raben en Pombejra was het juist een bloeiperiode waarin Ayuthaya met meerdere gebieden contacten onderhield en zo minder afhankelijk was van de VOC. Deze artikelen geven een goed beeld van de rol die de VOC speelde in de achttiende eeuw en zijn zo bruikbaar om de rol van de VOC te verklaren in de crises die ontstonden.⁷

Deze scriptie leunt zwaar op VOC-bronnen. Uit Ayuthaya zijn niet veel Thaise bronnen bewaard gebleven. Bij de verovering en plundering van Ayuthaya in 1767 is veel vernietigd door de Birmeese overwinnaars; enkele kronieken en wetboeken zijn bewaard gebleven.⁸ De kronieken geven een goed beeld van de opvolgingscrises die ontstonden na het overlijden van de koning. Daarnaast worden er veel positiewisselingen in het bestuur in vermeld, die van belang zijn voor het verloop van crises.

Ook Kandiaanse bronnen zijn schaars. Naast de kronieken en inscripties in tempels zijn er weinig Kandiaanse contemporaine bronnen. De kronieken zijn geschreven tijdens het regime van koning Kirti Sri Rajasingha (1747-1782) als onderdeel van het versterken van zijn koningschap. Hierdoor is er nergens iets terug te vinden over de samenzwering tegen hem in 1760, ofschoon deze samenzwering veel consequenties had voor zijn rol als koning. Desondanks geven de kronieken een uniek beeld van Kandy in de achttiende eeuw.⁹

In *The Kandyan Kingdom of Ceylon, 1707-1760* geeft Lorna Dewaraja een beschrijving van het bestuur, het koningschap en de rol van boeddhisme in Kandy. Ook beschrijft zij de positie die de VOC innam tegenover Kandy. Dankzij haar studie en het werk van Kitsiri Malalgoda over het boeddhisme in Kandy zijn we in staat om de koningscrises in Kandy te verklaren, omdat ze ons wijzen op het belang van het boeddhisme voor de legitimatie van het koningschap.¹⁰ De crises die uitmondde in een oorlog met de VOC wordt

⁷ Remco Raben en Dhiravat na Pombejra ed., *In the king's trail: an 18th century Dutch journey to the Buddha's footprint* (Bangkok 1997) en Han ten Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat: A history of the contacts between the Netherlands and Thailand* (Gent 1987).

⁸ Richard D. Cushman, *The royal chronicles of Ayutthaya* (Bangkok 2000).

⁹ Mabel Rickmers, *Culavamsa. Being the more recent part of the Mahavamsa part II* (Londen 1930).

¹⁰ L.S. Dewaraja, *The Kandyan kingdom of Ceylon, 1707-1760* (Colombo 1972) en Kitsiri Malalgoda, *Buddhism in Sinhalese society 1750-1900. A study of religious revival and change* (Berkeley 1976).

uitvoerig beschreven door J.H.O. Paulusz, die een artikel schreef over de oorlog tussen Kandy en de Compagnie.¹¹

Dankzij de hierboven beschreven literatuur is het gelukt om een compleet beeld te vormen van de episode rond prins Theppipit. De VOC probeerde constant haar positie in Kandy en Ayuthaya te versterken en dacht als *kingmaker* aan beide kanten de vruchten te plukken van haar rol. In deze scriptie zal duidelijk worden hoe verschillende factoren ervoor gezorgd hebben dat de Compagnie niet slaagde in haar opzet.

¹¹ J.H.O. Paulusz, 'The Outbreak of the Kandyan-Dutch War of 1761 and the Great Rebellion. Secret Minutes of the Dutch Political Council', *Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society* 3 (1953) 29-53.

Hoofdstuk 1: Achtergrond van Ayuthaya, Kandy en de VOC

Prins Theppipit pendelde in de late jaren 1750 en vroege jaren '60 tussen twee koninkrijken en twee koningscrises in Siam en Kandy. Voor een goed begrip van de crises is het van belang een aantal aspecten van de samenleving van Kandy en Ayuthaya besproken te hebben. Dit is nodig om prins Theppipit's rol te kunnen verklaren in de crises. Daarnaast komt de invloed van de VOC aan de hoven van Siam en Kandy aan bod.

Voor beide gebieden wordt begonnen met het koningschap. Daarna volgen de opvolgingscrises en de Sangha, de monnikenorde.

Koningschap

Koningschap was in Ayuthaya en in Kandy gebaseerd op boeddhistische waarden. Concepties van koninklijk gezag stoelden op het voorbeeld van de mythische keizer Asoka als een ideale boeddhistische koning. Een koning was bovenal beschermheer van het boeddhisme. Doordat de koning in vorige levens zoveel goede daden had verricht was hij *bodhisatta*, een toekomstig Boeddha. Een koning moest dan ook rechtvaardig en kalm zijn en hij moest in zijn leven doorgaan met het verrichten van goede daden, zoals het bouwen van religieuze en publieke gebouwen. Daarnaast moest een koning zich modelleren aan de koning van de goden (Sakra of Indra). Deze invloeden kwamen vanuit het hindoeïsme. Een koning moest een universeel heerser of vorst zijn, een *cakravartin*, waarbij hij moest heersen via gerechtigheid en rechtschapenheid. De koning legde hierbij de nadruk op de glorie van het koningschap door middel van het bouwen van paleizen en steden om hem te verheerlijken.¹² Een koning kon heilig verklaard worden door het naleven van tien koninklijke waarden en vier hartveroverende kwaliteiten tijdens zijn leven.¹³ Dat het koningschap in beide gebieden veel gelijkenissen had is goed te verklaren. Het Theravada boeddhisme is vanuit India terechtgekomen in Ceylon en vanuit Ceylon is het in Pegu en in Siam beland. In het begin van de vijftiende eeuw waren er verschillende Thaise leerlingen naar Ceylon gereisd om daar de *upasampada* ceremonie te ondergaan. Ze werden hierbij volwaardige monniken en reisden

¹² James S. Duncan, *The city as text: the politics of landscape interpretations in the Kandyan kingdom* (Cambridge 1990) 38-40.

¹³ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 200-201 en Prins Dhani Nivat, 'The Old Siamese conception of the monarchy' 108.

terug naar Siam. Daar konden ze in 1425 voor het eerst de upasampada uitvoeren die gestoeld was op de leer vanuit Ceylon, de *Sihala Sangha*.¹⁴

Opvolging in Ayuthaya

Een koning in Ayuthaya had in theorie absolute macht, maar hij moest altijd rekening houden met andere prinsen en de adel. Macht werd in Ayuthaya uitgedrukt in het aantal personen die hem diende, hetgeen verschilde ten opzichte van Kandy. Hoe hoger je *sakdina*, je macht over land, hoe hoger je in aanzien stond en hoe meer arbeiders je tot je beschikking had. Deze arbeiders, *phrai*, werden onderverdeeld in *phrai luang* en *phrai som*. De *phrai luang* waren bezit van de koning. Ze werkten voor de adel, maar moesten ook diensten verlenen aan de koning. De volgelingen van een prins, de *phrai som*, waren zijn persoonlijk bezit. Deze volgelingen hoefden geen diensten te verlenen aan de koning, alleen aan hun prins. Elke prins had zijn eigen *krom*, zijn eigen departement. Hij woonde in de hoofdstad waar ook zijn volgelingen woonden.¹⁵ De *uparat*, de aangewezen troonopvolger, woonde in het Voorpaleis in Ayuthaya (*Wang Na*), de tweede prins in het Achterpaleis (*Wang Lang*). De *uparat* had de meeste *phrai som*, vanuit zijn *sakdina* al ongeveer 25.000. Omdat de prinsen hun eigen *phrai som* hadden waren zij een constante dreiging voor de koning. De *phrai luang* van de koning waren wel groter in aantal, maar verspreid over het land, waardoor het lang duurde voor een koning al zijn volgelingen verzameld had in tijden van onrust of oorlog. De relatie tussen de koning en de *uparat* was er vaak een van wederzijds wantrouwen. De koning was behoedzaam vanwege een altijd dreigende opstand en hij had geen macht over de manschappen van de *uparat*. De *uparat* op zijn beurt was ook behoedzaam, omdat de koning zich altijd tegen hem kon keren.¹⁶

De spanning die tussen prinsen onderling altijd aanwezig was kwam tot uitbarsting als een koning kwam te overlijden. Omdat er geen sprake was van primogenituur kon elke prins aanspraak maken op de troon. Hij kon zijn macht te gelde maken en klimmen op de sociale

¹⁴ Prins Dhani Nivat, 'A History of Buddhism in Siam' 7-14 en W.M. Sirisena, *Sri Lanka and South-East Asia. Political, religious and cultural relations from A.D. c. 1000 to c. 1500* (Leiden 1978) 102-105 en Lodewijk J. Wagenaar, 'The arrival of Buddhist monks from Siam in 1753: Mid-eighteenth century religious contacts between Kandy and Siam, as recorded by the Dutch East India Company' in: *Proceedings of the International Symposium 'Crossroads of Thai and Dutch History'* (Bangkok 2007) 506-537.

¹⁵ Zo heette de *krom* van de *uparat* de *Krom Phra Ratcha Wang Bowon Sathan Mongkhun* en die van de tweede prins de *Krom Phra Ratcha Wang Bowon Sathan Phimuk*.

¹⁶ Rahibdana, *Organization of Thai society*, 19-21, 26, 31-34 en 64-65.

ladder met tot gevolg meer macht en inkomen. Elke prins verzamelde zijn aanhangers, edelen en phrai, en probeerde zo snel mogelijk paleizen en wapendepots te bezetten. Het kwam hierbij vaak tot gevechten. Veelal was de broer of zoon van de koning benoemd tot uparat, maar hij werd niet automatisch de nieuwe koning. Omdat de sociale orde rondom de koning vastlag kon de orde opnieuw ingesteld worden met het aantreden van een nieuwe koning. De prinsen, die familie van elkaar waren, werden ineens concurrenten en waren bereid om grote offers te brengen voor de overwinning. In het koninkrijk Ayuthaya kwam het veel voor dat er gevochten werd om de troon. Bijna elke troonsbestijging in de 17^e en 18^e eeuw ging met veel bloedvergieten gepaard. Tussen 1610 en 1733 alleen al waren er vijf opvolgingscrises.¹⁷ Ook koning Borommakot (1733-1758) moest vechten voor zijn troon. Hij was de jongere broer en uparat van koning Thai Sa, die van 1709 tot 1733 regeerde. Thai Sa had drie zonen die, samen met de uparat, mogelijke opvolgers waren. Een van de zonen, prins Naren, besloot na de dood van zijn vader als monnik verder te leven. De andere twee zonen, prins Aphaï en Paramet, wilden wel de troon bemachtigen en bezetten het koninklijk paleis. Aphaï, hoewel geen uparat, was de eerste keus van zijn vader en had de meeste ambtenaren achter zich. Borommakot (toen nog prins Phon) had een leger dat zes keer zo klein was, maar toen hij op het punt stond te verliezen zette een van zijn aanhangers, Chamnan Channarong, de aanval in en doodde de vijandelijke legerleiders, waarna Aphaï en Paramet vluchtten. Zo kwam Borommakot op de troon en liet veel van de aanhangers van de twee prinsen ombrengen. De prinsen zelf probeerden onder te duiken als monnik, maar werden gevonden en omgebracht. Een dergelijke crisis rondom de opvolging was niet bijzonder in Ayuthaya. Tijdens de periode van opvolging was het hele rijk verzwakt, omdat elke prins en edelman zich concentreerde op de opvolging in plaats van op het dagelijks bestuur. Het VOC-kantoor was vaak gesloten tijdens zo'n crisis, uit angst dat de aanhangers van prinsen schade zouden aanrichten. Wel werd bijgehouden wat er buiten het kantoor gebeurde. Zo stond in 1733 in het dagregister vermeld dat buiten hevige kanonsknallen te horen waren.¹⁸

Na een troonsbestijging was de rust in het paleis niet gelijk hersteld. Zo bleek ook bij de troonsbestijging van Borommakot. In 1734 kwam een aantal Siamese edelen met een groep

¹⁷ Wyatt, *Thailand*, 105-126.

¹⁸ David K. Wyatt, 'King Borommakot, his court, and their world', in Remco Raben en Dhiravat na Pombejra ed., *In the king's trail. An 18th century Dutch journey to the Buddha's footprint* (Bangkok 1997) 53-60, aldaar 53-54 en Remco Raben en Dhiravat na Pombejra, 'Tipping balances: King Borommakot and the Dutch East India Company' in Remco Raben en Dhiravat na Pombejra ed., *In the king's trail. An 18th century Dutch journey to the Buddha's footprint* (Bangkok 1997) 63-79, aldaar 67.

Chinezen in opstand tegen koning Borommakot. De Chinezen hadden bij zijn troonsbestijging veel macht verloren; zo was de positie van *phrakhlang* niet meer in Chinese handen maar in Perzische. Met een opstand probeerden ze, samen met ontevreden Siamese adel, Borommakot van de troon te zetten; een opstand die uiteindelijk mislukte.¹⁹

Concluderend is te zeggen dat de continuïteit van het koninkrijk op het spel stond bij het overlijden van een koning. Hierdoor kon elke prins het koningschap voor zichzelf proberen op te eisen, waardoor opvolgingscrises gemeengoed waren.

Bestuur

Bij een troonsbestijging van een nieuwe koning werd de adel beloond die de koning had bijgestaan. Veelal kreeg de grootste aanhanger een positie als minister of *senabodi*. De hoge adel was voor promotie altijd afhankelijk van de koning. De koning moest zo, behalve met de prinsen, ook rekening houden met de hoge adel. Zij hadden allen ook een *sakdina* afhankelijk van hun functie. Zij hadden geen arbeiders die persoonlijk bezit waren, waardoor zij voor promotie afhankelijk waren van de koning. Zij probeerden dan ook zichzelf in een gunstig daglicht te stellen bij de koning, door bijvoorbeeld een dochter toe te voegen aan de harem van de koning. Door het offeren van dochters stegen dochter en vader in prestige en had de adel een directe verbinding met het hof.²⁰

De adel kon ook zijn invloed laten gelden via de bureaucratie. De bureaucratie van Ayuthaya was verdeeld in een civiele en een militaire kant, dit alles om *phrai* te registreren en te kunnen inzetten voor militaire of civiele diensten. Oorspronkelijk was de *senabodi* van de civiele kant de *mahatthai* en het hoofd van de militaire de *kalahom*. Na hervormingen in de vijftiende eeuw kreeg de *mahatthai* controle over de noordelijke provincies en de *kalahom* over de zuidelijke. Ze verschilden alleen nog in naam en niet in functie. Als machthebber over de provincies waren ze de baas over de mobilisatie van *phrai* en ook over justitie, het leger en schatkist. Beiden stelden ze ook de gouverneurs aan voor de provincies en de steden. Een andere belangrijke minister was de *phrakhlang*. Hij was oorspronkelijk de minister van de schatkist. Vanaf de vijftiende eeuw kreeg hij onder invloed van de groeiende handel tevens de functie van minister van handel en buitenlandse zaken. De VOC had zo het meest met de *phrakhlang* te maken. Voor de *phrakhlang* betekende dit dat het bestuur door zijn vele

¹⁹ Dhiravat na Pombejra, 'Princes, pretenders, and the Chinese *phrakhlang*, in: Leonard Blussé en Femme S. Gaastra ed., *On the eighteenth century as a category of Asian history: Van Leur in retrospect* (Vermont 1998) 107-130, aldaar 120-122 en David K. Wyatt, 'King Borommakot, his court, and their world', 56-57.

²⁰ Rahibdana, *Organization of Thai society*, 130-139.

functies (schatkist, handel, buitenlandse zaken, directeur van de haven, belastingverpachting) erg inefficiënt was.²¹

Sangha

Sinds de introductie van de Sihala Sangha in 1425 was de Sangha een belangrijk onderdeel van de samenleving geworden. Tijdens de regeerperiode van Borommakot kwam de Sangha tot zijn culturele hoogtepunt in Ayuthaya. Borommakot was een koning die de Sangha in stand hield en uitbreidde, maar hij had geen priesterlijke macht. Toen Borommakot uparat was beschermde hij de Sangha door onder andere Wat Kudi Dao op te laten knappen. Tijdens zijn regeerperiode ondernam Borommakot meerdere pelgrimages naar tempels, die zijn aanzien als boeddhistische koning en boddhisatta versterkte. Ook met de Singalese gezanten ging hij op pelgrimage, naar Wat Phra Phutthabat, een tempel waar een afdruk van Boeddha te vinden was. Borommakot profileerde zich met het meesturen van monniken naar Kandy ook als beschermheer van de Sangha. Zijn goede karma steeg, waardoor hij later gezien werd als ideale boeddhistische koning, een echte boddhisatta.

Goede karma kon door ook andere prinsen verdiend worden. Dit gebeurde bijvoorbeeld doordat prinsen monnik werden en zich zo afzijdig hielden van paleisintriges. Prins Aphai kan als voorbeeld aangedragen worden en later ook prins Theppipit en prins Utumphon. Toch bleven de prinsen dan nog altijd een machtsfactor om rekening mee te houden, want een prins hoefde niet zijn hele leven monnik te blijven.

De VOC en Ayuthaya

Een andere machtsfactor in Ayuthaya was de VOC. Echter de invloed van de Compagnie was in de achttiende eeuw tanende. De VOC was nog wel de enige Europese mogendheid die met het koninkrijk handelde, maar verliezen stapelden zich op waarna de VOC haar positie overdacht. Maar juist vanwege de monopoliepositie ten opzichte van andere Europese mogendheden besloot de VOC zich in Ayuthaya te handhaven. Dat de verliezen stegen had te maken met intra-Aziatische handel, vooral van de Chinezen. Doordat Ayuthaya minder aangewezen was op de goederen van de VOC en de handel diverser en door meerdere particuliere handelaren aangeboden werd, daalde de invloed van de VOC.²²

²¹ Quaritch Wales, *Ancient Siamese government*, 63-65, 84-92 en Rahibdana, *Organization of Thai society*, 23-27 en 66-67 en Wyatt, *Thailand*, 63, 94-95.

²² Wyatt, *Thailand*, 98-103.

Vanwege de verminderde invloed van de VOC werd ook de verhouding tussen de VOC en het hof tijdens de regeerperiode van Borommakot steeds slechter. De VOC had bij zijn aantreden geen officiële felicitaties gestuurd naar de koning en de phrakhlang, omdat de raad in Batavia al bezig was met de aftocht van de VOC en het dus niet noodzakelijk geacht werd een brief, met verplichte geschenken, naar het hof te zenden. Desondanks zou het sturen van felicitaties een kleine moeite zijn geweest om de moeizame verhouding in stand te houden. Het hof had weinig goede woorden over voor de VOC, wier medewerkers vaak dronken waren en voor overlast zorgden. Het hof wilde af van de monopolie rechten die de VOC in de zeventiende eeuw op een aantal producten had. Het hof wilde vanaf 1733 deze monopolies over laten gaan naar de koninklijke handelskantoren. Niet iedereen was het eens met het nieuwe beleid; de phrakhlang was bijvoorbeeld tegen. Als de VOC een aantal monopolies zou verliezen zou de phrakhlang minder macht en inkomsten hebben, omdat de VOC met hem handel dreef. De VOC behield haar monopolies en bleef toch aan in Ayuthaya, maar de positie van de VOC in Ayuthaya tijdens het regime van Borommakot bleef wankel. De verliezen die het kantoor leed werden ieder jaar groter. Desondanks volhardde de VOC te blijven omdat er geen andere Europese mogendheden aanwezig waren. In 1740 waren de kosten echter zo hoog, dat de VOC naar de phrakhlang ging. Zij wilde de oude contracten vernieuwen, waarbij het hof toegeeflijker zou zijn richting de Compagnie en haar handelsbelangen door de prijzen voor de VOC te verlagen. De koning ging hier niet op in, waardoor de positie van de VOC onhoudbaar was geworden. De beslissing om te vertrekken viel in 1741 na een vechtpartij tussen Hollandse matrozen en Siamezen, waarbij één of twee monniken omkwamen. Hierna stopte de handel in Ayuthaya en Ligoor (het tegenwoordige Nakhon Si Thammarat in het zuiden van Thailand) en werd alle handelswaar naar Batavia verscheept. Alleen twee Siamezen bleven over om op de vlag en de logementen te letten.²³ Zo is in te zien dat zelfs de VOC verplicht meespeelde met de machtsstrijd die aan het hof continu gaande was. De VOC probeerde vooral de phrakhlang gunstig te stemmen, zodat hij aan het hof de belangen van de VOC zou verdedigen.

Opvolging in Kandy

Hoe anders was de positie van de VOC in Kandy. Dat had te maken met de andere positie die de adel bekleedde. De koning van Kandy had in theorie absolute macht, maar moest in de

²³ Remco Raben en Dhiravat na Pombejra, 'King Borommakot and the Dutch East India Company', 67-69 en de Jonge, 'Overzicht der betrekkingen van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie met Siam', *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde* 13 (1864) 410-456, aldaar 431.

praktijk, in tegenstelling tot in Ayuthaya, veel meer rekening houden met de adel. De prinsen speelden een veel kleinere rol van betekenis door de veel kleinere koninklijke familie. De koning oefende zijn macht vooral uit door bezit en gebruik van land. Hij was de heer van het land (*bhupati*) en had als enige de macht om het weg te geven. Het aantal arbeiders was niet zo van belang als in Ayuthaya. Naast zijn eigen land, *gabadagam*, gaf de koning ook land aan de adel als beloning voor hun diensten, *nindagam*. Deze stukken land gebruikte de koning om de adel tegen elkaar uit te spelen, zodat ze onderling bleven strijden om de gunsten van de koning. De adel kreeg deze stukken land in onderhoud. Dat recht kon wel geërfd worden. Wel moesten de arbeiders die op deze landen werkten diensten verlenen aan de koning. Daarnaast gaf de koning stukken land, *viharagam*, aan specifieke tempels (*vihara*'s). De diensten die de arbeiders moesten verlenen aan de koning vielen op deze stukken land aan de vihara. De hoogste adellijke klasse, de *radala*, kon via tempels haar macht uitbreiden. Jonge mannen die de Sangha intraden moesten van goede komaf zijn. De hoogste posities waren alleen voor personen uit *radala* families. Daartoe behoorden ook de belangrijkste monniken in de Sangha.²⁴

Dat de prinsen in Kandy een minder sterke machtsfactor waren dan in Ayuthaya had te maken met de opvolging. Waar in Ayuthaya na de dood van een koning elke prins kon strijden voor de troon, was primogenituur in Kandy de gewoonte. De koning moest in zijn leven trouwen met een prinses, om de zuivere erflijn, de *khattiya*, in stand te houden. Hiervoor waren prinsessen van koninklijk bloed nodig en geen hoge adellijke vrouwen. Huwelijken tussen Singalese koningen en Nayakkar prinsessen uit India vonden al plaats vanaf 1650. Kandy lag behoorlijk geïsoleerd omdat het geen eigen zeehaven had en de kustlijn grotendeels in handen was van de VOC. Het hof had de VOC om hulp gevraagd om een koningin, een *mahesi*, te halen uit Zuid-India. De eerste keer dat de VOC daarbij assisteerde was in 1705. De VOC vervoerde een gezantschap van het Kandiaanse hof naar Zuid-India waar dat gezantschap om de hand van een prinses vroeg. De Compagnie kreeg er geld en privileges voor terug. De missie mislukte, waardoor de VOC in 1709 wederom gevraagd werd mee te werken. Het gezantschap slaagde er nu wel in een prinses van de Nayakkar-familie mee te nemen naar Kandy om haar te laten trouwen met koning

²⁴ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 164, 177-181 en 197.

Narendrasingha (1707-1739). Bij een dergelijk huwelijk ging haar gehele familie mee naar Kandy.²⁵

Narendrasingha kreeg geen kinderen bij een van deze twee vrouwen. Wel had hij een zoon bij een concubine van de hoogste adellijke kaste. Omdat hij geboren was bij een moeder van ongelijke rang kreeg hij wel land en titels maar kon hij zijn vader niet opvolgen. Bij het overlijden van zijn vader in 1739 kon hij dus geen koning worden. In 1743 berichtte de VOC over deze Kandiasse prins, prins Sriekoe Mara Singa. Hij was na de dood van Narendrasingha in 1739 naar Coromandel uitgeweken. Nu werd hij met een schip van de Compagnie naar Batavia ‘getransporeerd en onder het genot der benodigde klijnigheeden als een fatsoenlijk inlander getracteerd werden’.²⁶ Een aantal edelen wilde hem graag op de troon zien, ondanks dat de khattiya dan onderbroken zou worden. Maar omdat zijn familie dan teveel invloed aan het hof zou krijgen moest hij weg. In Kandy was er nu geen mannelijke opvolger van Narendrasingha. De nieuwe koning van Kandy werd de zwager van Narendrasingha. Zo werd Sri Vijaya Rajasingha (1739 -1747) de eerste koning van de buitenlandse, niet-Singalese Nayakkar-dynastie.²⁷ De Nayakkars waren van origine hindoeïstisch en spraken een Tamil taal, die ze hadden meegenomen uit Madura. De Nayakkars hadden geen banden met Kandy en werden gezien als buitenlandse koningen, die het land ten onrechte in handen hadden gekregen. De VOC probeerde te profiteren van de wrijving tussen de Singalese adel en de buitenlandse Nayakkar koningen door de tweedeling te vergroten en een betere handelspositie te vergaren.²⁸

Ook Sri Vijaya Rajasingha wilde de khattiya in stand houden en zocht naar een prinses in Madura. Narenappa Nayakkar bood de hand van zijn dochter aan en verhuisde met zijn vrouw, broers en zoons naar Kandy. Toen Sri Vijaya Rajasingha in 1747 kwam te overlijden was er opnieuw geen mannelijke opvolger voor de troon. Zo werd zijn zwager koning Kirti Sri Rajasingha (1751-1782).

Uit de VOC archieven blijkt dat de opvolging niet vlekkeloos verlopen was. Er waren in ieder geval twee andere troonpretendenten die in de gebieden van de koning aanhang probeerden te vergaren. Rondom januari 1748 was het hof beducht voor twee broers van Sri

²⁵ Dr. W. Ph. Coolhaas ed., *Generale missiven. Van Gouverneurs-generaal en raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie. Deel VI: 1698-1713* (Den Haag 1976) 445, 492, 497-498, 554, 623, 650 en 696 en Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 34-35.

²⁶ *Realia. Register op de generale resolutiën van het kasteel Batavia. 1632-1805* 1 (Leiden 1882) 217.

²⁷ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 34, 38.

²⁸ *Ibidem*, 26-32.

Vijaya Rajasingha. De Compagnie werd dan ook verzocht om te helpen de troon veilig te stellen voor Kirti Sri. In het noorden waren de broers voor het laatst gezien, waar ze een grote groep aanhangers achter zich kregen. Van het hof moesten zij zo snel mogelijk om het leven gebracht worden ‘op wat wijze het ook wesen mogt dog also het geensints met de leden van een beschaafde natie men laat staan christenen over een komt iemand in koelen bloede te vermoorden.’²⁹ De Compagnie was er nog niet uit of de twee broers een vrijgeleide zouden krijgen door VOC-gebied naar een ander land. Uiteindelijk kwamen de twee broers in handen van de VOC. Toen ze vluchtten en onrust creëerden in gebieden van de Compagnie werden de twee in maart 1748 doodgeschoten. Hun eigendommen werden naar het hof gestuurd. Zo is te zien dat ook in Kandy de opvolging bestreden werd door andere troonpretendenten.³⁰

Toen Kirti Sri op de troon kwam was hij pas 16 jaar oud en de eerste jaren begeleidde zijn vader Narenappa Nayakkar hem. Vanwege zijn jonge leeftijd werd hij pas in 1751 gekroond tot koning van Kandy. Ook voor Kirti Sri haalde een gezantschap een bruid uit Madura met hulp van de VOC. Het Singalese bloed was zo geheel verdwenen uit de koninklijke familie. Door deze en voorgaande huwelijken waren er al vele Nayakkars naar Kandy gebracht. In de hoofdstad was zo een grote groep Nayakkar familieleden van de koning. Uiteindelijk hadden de Nayakkars een eigen straat in de hoofdstad, waar Singalezen (adel en monniken) niet welkom waren.³¹

De nieuwe buitenlandse overheersers zorgde voor hernieuwde spanning tussen de koning en de adel. De ontstane spanning werd zo een voedingsbodem voor een mogelijke crisis.

Bestuur

Omdat de nieuwe Nayakkar-koningen de troon konden bestijgen met behulp van de adel had deze veel te zeggen en feitelijk de macht in handen. De radala vormde het staatsbestuur en bekleedde belangrijke posities in de Sangha. De twee belangrijkste ministers waren de *adigars*.³² Beiden waren adviseur, hoge rechter en militair commandant. De eerste adigar was de opperbevelhebber van de troepen, de *agra senadhipati*. In de oorlog met de VOC speelde hij dan ook een belangrijke rol. De adigars gaven de koning advies in het aanstellen van

²⁹ Nationaal Archief, inv. nr. 2712, folder 667 (verder geannoteerd als NA ‘nummer’ f’nummer’).

³⁰ NA 2713, f879-880.

³¹ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 42-44.

³² Hun officiële titels waren *Pallegampaha maha adikaram* en *Udagampaha maha adikaram* naar de dorpen die zij kregen bij aanvaarden van hun functie.

wereldlijke bestuurders en geestelijken. Daarnaast adviseerden ze met betrekking tot de landuitgifte. Communicatie met de koning verliep geheel via de adigars. Ze hadden veel invloed, die in stand bleef door de beperkte mogelijkheden van de koning. De eerste adigar had jurisdictie over de noordelijke en oostelijke provincies, de tweede adigar over de zuidelijke en de westelijke provincies. Naast de adigars hadden ook de *disavas* veel macht. Een disava (gouverneur) had de hoogste macht in de provincies, de *disavanies*. Hij woonde vaak in de hoofdstad, dit om de rechten van ‘zijn’ bevolking te kunnen verdedigen als daarom gevraagd werd; als teken van trouw aan de bevolking. Ook moest hij de bevelen van de koning via de adigars uitvoeren. Samen met de adigars zaten de disavas in een koninklijke raad. Deze raad, de *amatya mandalaya*, besliste over het benoemen van de opvolger en ook over het verklaren van oorlog en het sluiten van vrede. Dat de koning samen met deze raad belangrijke beslissingen moest nemen laat zien dat zijn macht beperkt was.³³

Sangha

Een andere machtsfactor die vooral belangrijk was tijdens de Nayakkar-periode is de Sangha. De Sangha was enorm belangrijk in de Kandiaanse samenleving, zowel op religieus als op politiek gebied. Een achttiende eeuwse manuscript maakt duidelijk dat de heerser van het eiland een *suriyavamsa* boeddhist moest zijn, dat wil zeggen een boeddhist van koninklijke bloede. De boeddhisten moesten leven volgens de religieuze regels, de *vinaya*.

Volgens die *vinaya* regels moest een *bhikkhu* (een volleerd monnik) in armoede leven zonder enige vorm van bezitting. Bezittingen waren bestemd voor de gehele Boeddhistische gemeenschap, de *sanghika*. Via giften en rijke oogsten werd de ene tempel rijker dan de andere. Na verloop van tijd ontstonden er monastieke landheren die uit de radala families kwamen. Het bezit van de tempel kon niet worden geërfd. Desalniettemin bleven de bezittingen vaak binnen de familie door de *nati sisya parampara*. In een tempel was er altijd een meester die een aantal pupillen opleidde. Als de meester stierf werd hij opgevolgd door de pupil met een bloedband. Dit kreeg veel navolging, zodat de monastieke bezittingen op deze manier officieus familiair bezit werden. Zo ontstonden er nauwe banden tussen de adel en de Sangha. De keuze van een pupil werd bepaald door familiebelang en niet op grond van religieuze motieven. Hierdoor lag de nadruk in de tempels op de opvolging en verzwakte het religieuze element. Ondanks het belang van de tempels voor de adel, waren de monniken van groot belang voor de koning. Omdat de bevolking naar hen luisterde vroeg de koning vaak om

³³ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 197-199 en 217-222.

advies bij de hoogste monniken. In afgelegen gebieden gaf de koning veel land aan de Sangha, omdat hij door hen op de hoogte werd gehouden van de ontwikkelingen in het gebied. Als hij het land aan een disava zou geven, dan zou deze geen verantwoording meer afleggen en zou de koning zijn invloed verliezen.³⁴

Door het contact tussen de adel en de geestelijkheid centreerde de macht en de rijkdom zich rond de tempels. De koningen werkten dit in de hand door veel land aan de Sangha te schenken. De relatie tussen de koning en de Sangha werd gekenmerkt door een tweezijdige afhankelijkheid. De Sangha legitimeerde de koning en gaf hem advies en steun. Ook omgaf ze de koning met religieuze heiligheid als boddhisatta. De koning verdedigde het geloof en versterkte de religie door onder andere tempels te laten bouwen. Als er iemand uit de koninklijke familie aanwezig was bij een ceremonie of een opening van een tempel gaf dat extra cachet aan de gebeurtenis. Bij een ceremonie gaf de koning de arbeiders beloningen en de tempel ontving land. Aan het eind van een ceremonie bedankten de monniken hun beschermheer.

De tempels waren voor de koning een belangrijk middel om de bevolking achter zich te krijgen. Dit bleek bij een aantal belangrijke ceremonies. Veruit de belangrijkste ceremonie was de upasampada. In deze inwijdingsceremonie werd een *samanera* (een leerling) een bhikkhu. De ceremonie was een verklaring van een hoger en puur leven en van enorm belang. Als er te weinig bhikkhu's waren kwam de continuïteit van de Orde in gevaar. Een bhikkhu controleerde wie er tot samanera werd verheven. Aangezien er geen georganiseerde kerkelijke hiërarchie bestond moest een bhikkhu onwaardige personen niet toelaten tot de Orde. Hij koos zijn pupillen uit en trainde hem in discipline en leidde hem op voor priesterschap en voor zijn upasampada. Om van samanera bhikkhu te worden waren er vijf bhikkhu's nodig. Na de ceremonie kreeg een bhikkhu twee leermeesters voor verdere training.

Koningen moesten de puurheid van de Sangha waarborgen door bijvoorbeeld het kopiëren en verspreiden van religieuze boeken, maar zij besteedden daar niet veel aandacht aan. De meeste aandacht ging uit naar geven van land aan tempels om zodoende zelf meer macht in handen te hebben en te houden. Zoals hierboven is te lezen waren meesters van de tempel zelf vooral bezig met de macht van de familie binnen de Sangha. De religieuze opleiding werd beperkt tot de belangrijkste rites en ceremonies die traditioneel met bepaalde tempels verbonden waren. Derhalve was er steeds minder kennis van de *dhamma* (de leer van Boeddha) en de vinaya. Veel personen werden toegelaten tot de Orde, zonder dat ze daarvoor

³⁴ Ibidem, 162-164, 175-177 en 226 en Malalgoda, *Buddhism in Sinhalese society*, 52-55.

volgens de vinaya aan alle eisen hadden voldaan. Het werden monniken zonder zuivere inwijding, *ganinnanses*. Deze verwaarlozing zorgde ervoor dat in 1729 de laatste zuivere bhikkhu stierf. De Nayakkars kwamen in 1739 aan de macht en hadden de schijn tegen omdat ze uit Madura kwamen en het hindoeïsme aanhingen. Sri Vijaya Rajasingha wilde zijn legitimiteit als heerser van Kandy versterken door de Sangha nieuw leven in te blazen. De monniken zouden hem automatisch legitimiteit verstrekken en ook de bevolking zou hem steunen wanneer hij de Sangha zou redden. Om de orde te herstellen moest hij zich tot andere rijken richtten, maar daar had hij de VOC voor nodig.³⁵

VOC en Kandy

Voor de Kandianen waren de Nederlanders hun onderdanen: ‘Having thereafter stationed Dutch soldiers round the coast to protect the country from foreign invasions, the king reigned at Kandy in great splendour.’³⁶ De verhouding tussen de VOC en Kandy was vaak gespannen. In 1656 werden de Portugezen van Ceylon verjaagd en nam de VOC de forten en gebieden over. De VOC kon de gebieden niet voor zichzelf claimen, omdat de Republiek niet werd geleid door een koning. Daarom ‘beschermden’ ze het gebied in naam van de koning van Kandy.³⁷ Omdat het gebied waar de VOC zat officieel van de koning was deelde de VOC ook hun gebied in disavannies in. Het contact tussen het hof en de VOC verliep veelal via de disava van Drie en Vier Corles. Drie en Vier Corles was een disavanie dat tussen Kandy en Colombo lag communicatie liep zodoende altijd door dit gebied. Er werden brieven over en weer gestuurd handelend over uiteenlopende onderwerpen. Omdat de disava zijn welvaart door het contact met de VOC zag toenemen verdedigde hij vaak de belangen van de VOC aan het hof. Voor de VOC was Ceylon erg lucratief omdat hier kaneel geschild kon worden. Veel kaneelbomen die de VOC wilde schillen lagen echter in het gebied van Kandy. Elk jaar moest de VOC speciale permissie vragen aan de koning om in zijn gebied kaneel te schillen. De koning probeerde te profiteren van de handel van de VOC door onder andere zelf een zeehaven te eisen. De VOC kon hier niet mee instemmen, waardoor er een voortdurende spanning bestond tussen het hof en de VOC. Soms probeerde hij toestemming tot schillen te weigeren om eigen doelen te bereiken. De VOC probeerde de koningen zo gunstig mogelijk

³⁵ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 165-170 en Malalgoda, *Buddhism in Sinhalese society*, 54-56.

³⁶ P.E. Pieris, ed. *Religious intercourse between Ceylon and Siam in the eighteenth century. II. Syamupadasampada. The adoption of the Siamese order of priesthood in Ceylon. Saka era 1673 (1751 A.C.)* (Bangkok 1914) 44-45.

³⁷ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 21.

te stemmen door voor hem bruiden uit Madura te halen. Omdat de VOC bijna de gehele kustlijn in handen had kon zij veel bereiken in Kandy. Externe dreiging was nihil en ondanks de spanningen kon de VOC lange tijd grote hoeveelheden kaneel schillen. Toch waren deze spanningen zodanig dat deze konden uitgroeien tot een crisis.

De spanningen aan het hof tussen de koning en de adel zorgde dat de spanning met de VOC verminderde. De hierboven omschreven omstandigheden in beide gebieden waren dermate dat een crisis altijd op de loer lag. Door verschillende gebeurtenissen ontstonden er in beide gebieden crises, waarbij prins Theppipit en de VOC een belangrijke rol speelden. Voorlopig was de VOC alleen nodig om de lang verloren contacten tussen Kandy en Ayuthaya aan te halen. Maar was de VOC ook bereid hieraan medewerking te verlenen?

Hoofdstuk 2: De VOC en de boeddhistische missies

De hulp van de VOC was nodig om de monnikenorde in Kandy te doen opleven. Het hof had de hulp van de VOC vaker ingeroepen om bruiden voor de koningen uit Madura te halen en dacht de Compagnie makkelijk over te halen dit nu te doen in verband met de werving van boeddhistische monniken. De VOC was daartoe bereid, waardoor er in de jaren '50 intensiever contact was tussen de twee koninkrijken. De VOC had zo haar eigen belangen in de contacten. Deze belangen spelen in dit hoofdstuk een centrale rol.

De eerste missie

Koning Sri Vijaya Rajasingha wilde de Sangha in Kandy herstellen door bhikkhu's uit andere boeddhistische landen uit te nodigen en in Kandy de upasampada uit te voeren om weer genoeg Singalese bhikkhu's te krijgen en zo de Orde zelf te kunnen voortzetten. De disava van Drie en Vier Korles, Leuke Ralahami, bezocht de VOC op 12 juni 1741. Hij complimenteerde de Compagnie met de goede diensten en drong er ook op aan een schip te mogen gebruiken voor een diplomatieke missie naar Siam, Arakan, Pegu of Tenasserim om daar boeddhistische priesters uit te nodigen de orde in Kandy te komen herstellen. Deze reis zou de Compagnie contanten en andere geschenken opleveren. De VOC was bereid een missie naar Pegu uit te rusten, omdat de kosten niet hoog waren, de Compagnie rente zou ontvangen over de kosten die ze zouden maken en omdat Pegu dichtbij lag. De koning en zijn adviseurs hadden een voorkeur voor Siam en na overleg werd besloten de bestemming te wijzigen van Pegu naar Siam.³⁸

De VOC had reden om het hof ter wille te zijn, want er was op dat moment geen vrije doortocht voor kaneelschillers van de Compagnie. Volgens de VOC was de dominante stroming in het koninkrijk tegen de Compagnie gekeerd. De gouverneur van de VOC in Colombo kreeg de opdracht van Batavia om staatsdienaren aan de kant van de Compagnie te krijgen. Een oorlog was echter volgens Batavia uit den boze. Hier komt de gespannen relatie goed naar voren.³⁹

Op 20 februari 1741 vertrok het schip *Constantia* naar Batavia met de ambassadeurs aan boord. Leider van de missie was Doranagama Muhandiram. Eind april kwam het schip in

³⁸ Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years', 7-8.

³⁹ J. van Goor ed., *Generale missiven van gouverneurs-generaal en Raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie. Deel X: 1737-1743* (Den Haag 2004) 770-772.

Batavia aan en daar werd besloten niet naar Siam te reizen, maar toch naar Pegu. De reden van de raad in Batavia daarvoor is onduidelijk; maar waarschijnlijk waren handelsbelangen het grootste motief. De VOC was juist vertrokken uit Siam en wilde in Pegu een nieuw handelsgebied ontwikkelen.⁴⁰

In het verslag van kapitein Van Schaik valt te lezen dat op 9 september het noodlot toesloeg; het schip liep vast op een zandbank. De meeste bemanningsleden en gezanten konden zichzelf redden, maar het schip met de brief en de geschenken ging verloren. Doranagama Muhandiram was op 7 september al aan land gegaan en met een dienaar over land naar Pegu vertrokken. Van Schaik vertrok met het gezantschap naar Martaban (ten oosten van Pegu). Hij werd door de prins van Martaban niet vertrouwd. Na lang overleg vertrok de groep op 16 oktober naar Siriam naar de Engelse factorij, alwaar ze vriendelijk werden ontvangen door de Engelsman Jonathan Smart.⁴¹ Ondertussen was Doranagama Muhandiram op het land met zijn dienaar gewond geraakt bij een aanval door inlanders en daarna volledig hersteld en richting Siriam gereisd. Van Schaik stuurde een aantal maal een brief naar het hof met het verzoek of de koning de Kandiasse ambassadeurs wilde ontvangen. Omdat de gezanten onvoldoende geschenken hadden waren de priesters wel enthousiast over de missie, maar niet welwillend om verder mee te helpen. De ambassadeurs zouden zelf met de koning mogen spreken, maar ‘wel moest eenige presente meede neemen soo aan den koning als hofsgrooten, en seijde dat aan vier gouverneurs die daar waaren ijder een klijn geschenk moest doen en aan den eerste priesters van de koning, aan den koning selfs att groot en (...) verder eenige klijningheeden aan eenige mindre hofsbediendens’.⁴²

De missie was uiterst succesvol en duurde ruim twee weken. Koning Smin Htaw Buddhaketi van Pegu en de hoogste priester wilde monniken van de hoogste wijding meesturen. Dat jaar wilden de monniken nog niet gaan vanwege de oorlog in Pegu, maar volgend jaar zou de oorlog voorbij zijn en zouden ze naar Kandy komen, in totaal 120 personen. Eind januari 1742 wilde de kapitein samen met de ambassadeurs met het particuliere schip van Smart naar Madras vertrekken. Volgens Van Schaik was er ineens speciale toestemming van de koning van Pegu voor nodig, maar de kapitein besloot in twee sloepen al richting het schip te gaan. De eerste sloep, met daarin de ambassadeurs, vertrok een half uur eerder, maar werd ingehaald door de inwoners van Pegu omdat ze niet in staat waren de riemen goed te gebruiken. Van Schaik ging zelf met een onderstuurman terug aan land en

⁴⁰ Goonewardena ‘Ayutthia in the twilight years’, 9-10.

⁴¹ NA 2559, f1422-1437.

⁴² NA 2559, f1445.

kreeg alsnog toestemming om met de ambassadeurs te vertrekken. Uiteindelijk kwam het gezantschap met de *Noodlot* op 26 februari in Jaffnapatnam aan.⁴³

Verzoek om een nieuwe missie

Bij terugkomst gaven de gouverneur-generaal en raden al aan dat een nieuwe missie zoveel mogelijk voorkomen moest worden vanwege de hoge kosten die daaraan verbonden waren. Tegenover het hof werd verklaard dat het in Pegu nog altijd onrustig was en dat door het oorlogsgeweld een bezoek was uitgesloten. Het moest erop lijken dat het geen onwil was van de Compagnie. Het hof was de vele beloften over betere doorstroming van kaneelschillers nog niet nagekomen, dus wilde de Compagnie nog geen nieuwe beloftes doen.⁴⁴

Het hof probeerde de VOC meermalen onder druk te zetten om een nieuwe missie te plannen. De VOC wilde wel brieven doorsturen naar het hof in Pegu en Siam, maar hield een nieuwe missie een paar jaar af, omdat er in Pegu een oorlog gaande zou zijn. Het hof vroeg daarop of de VOC in ieder geval het transport naar Madras wilde verzorgen. Vier Engelsen bevonden zich al jaren in 's koningsgebieden, al dan niet in gevangenschap. Deze verzekerden de hofsgroten van een warme ontvangst van de Engelse gouverneur in Madras. Aangezien de Engelsen een kantoor in Pegu hadden zouden zij meewerken met een missie naar Pegu, hetgeen werd bevestigd door een briefwisseling met de gouverneur aldaar. Ook zou een Engels schip de missie (en monniken) veilig terugbrengen van Pegu naar Madras.⁴⁵

De Compagnie beantwoordde de gezant dat de oorlog in Pegu het onmogelijk maakte voor wie dan ook om daar te komen. De Engelsen zouden de uitspraken alleen gedaan hebben om hun eigen vrijheid te bewerkstelligen. De missie zou geen kans van slagen hebben 'dewijl dese sendelingen zelfs groot gevaar zouden lopen om gemassacueert te worden door de rebellen die thans meester van de beneden landen zijn en dat zijn majesteit daar over zekerlijk zoude misnoegt worden'⁴⁶. Ook gaf men de gezant de boodschap mee dat een nieuwe missie voorlopig absoluut geweigerd zou worden door de raad van Indië. In september bleek echter dat Batavia beducht was voor concurrentie van Engeland en de tegenwerking van het hof. Er waren lopende het jaar wachthuizen langs de grens aangevallen. Bovendien wilde het hof de haven van Puttalam openen en probeerde ze handelswaar te smokkelen. Het bevel zou zijn gegeven door Leuke Ralahami. Van Gollenesse wilde niet meer oogluikend toestaan dan dat

⁴³ Ibidem, f1445-1453 en NA 2570, f90-93.

⁴⁴ Van Goor, *Generale missiven X*, 885-886 en NA 2559, f1378-1383.

⁴⁵ Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years', 9-10 en NA inv. nr. 2642, f172-174.

⁴⁶ NA 2642, f175.

hij al gedaan had, dus hij stelde een nieuwe aanpak voor, een harde of zachte lijn. Er werd gekozen voor een zachte lijn waardoor besloten werd om het verzoek van het hof in te willigen en een reis naar Pegu te ondernemen. Deze missie zou via Batavia moeten gaan. De reis was ook een mogelijkheid voor de VOC om te onderzoeken of handelen met Pegu winst zou kunnen opleveren. In 1744 werden al instructies naar Nagapatnam gestuurd om dit te onderzoeken. Deze werden in 1746 weer herhaald.⁴⁷

Van Gollenesse zat nu in een lastig parket, aangezien hij altijd had volgehouden dat er onlusten in Pegu waren. Hij kon ook niet anders, omdat hij aan de ene kant het hof moest laten afzien van het verlangen naar missies en aan de andere kant het hof ook niet tegen zich in het harnas wilde jagen. Dus wilde hij via een omweg in Siam terecht komen. In een brief van 24 november naar disava Leuke beschrijft Van Gollenesse de situatie in Pegu. De rapporteurs in dienst van de gouverneur van Nagapatnam meldden ‘dat zij op de grensen van Pegu hebben verstaan dat de rebellen niet alleen ten eenemaal meester van de benedenlanden zijn maar ook op een ongehoorde wreede wijze alles doodslaan en vermoorden wat in hare handen komt’. Hiermee wilde Van Gollenesse bewijzen dat het niet de schuld van de Compagnie was dat er nog geen nieuwe reis mogelijk was.⁴⁸

De volgende dag stuurde Van Gollenesse een nieuwe brief naar Leuke dat hij toevallig de vorige dag bericht had gekregen van de gouverneur-generaal Van Imhoff. De gouverneur-generaal gaf tot zijn genoegen permissie om een schip gereed te maken om via Batavia naar Siam te sturen, of naar elders waar de boeddhistische leer ook zuiver beoefend werd. De voorwaarde die Van Gollenesse stelde was dat de geschillen tussen de Compagnie en het grote hof bijgelegd moesten zijn, dat het kaneelschillen in gebieden van de koning weer vrij uitgevoerd mocht worden en dat olifantenvervoer weer via land naar Jaffnapatnam kon plaatsvinden. Het schip zou al eind januari 1746 vertrekken vanuit Colombo naar Batavia.⁴⁹ Op deze manier probeerde Van Gollenesse zijn leugens over Pegu te verbergen en Siam als alternatief voor te stellen. Het hof liet zijn wantrouwen meerdere keren blijken, waardoor de VOC via een speciale missie veel werk moest verzetten om het hof te overtuigen. Het hof wilde overtuigd worden dat in Siam het zuivere geloof werd beleden. Als de VOC daarin zou toestemmen zou de missie meerdere jaren vertraging oplopen. Het hof ging uiteindelijk

⁴⁷ Goonewardena, ‘Ayutthia in the twilight years’, 10 en J. E. Schooneveld-Oosterling, *Generale missiven van Gouverneurs-Generaal en Raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie. Deel XI: 1743-1750* (Den Haag 1997) 277-278.

⁴⁸ NA, 2645, f1920-1921.

⁴⁹ Ibidem, f1922-1923.

akkoord, maar het geheel liep toch nog vertraging op waardoor de missie pas in 1747 kon vertrekken.⁵⁰

Achtergronden van de tweede missie

Uiteindelijk zeilde de *Sara Jacoba* op 3 februari 1747 richting Batavia. Aangezien de VOC in 1741 het kantoor in Siam had gesloten en sindsdien maar een aantal schepen naar Siam had gestuurd was de gouverneur-generaal onzeker over het succes van de missie. Om meer zekerheid te verkrijgen moest de Compagnie weten of het Siamese hof bereid was boeddhistische monniken en geschriften beschikbaar te stellen. Deze verzekering was door Batavia al wel afgegeven naar het hof van Kandy. Om hier achter te komen gedroeg de VOC zich op diplomatiek gebied schandalig. De raad in Batavia had brieven in het bezit van koning Borommakot uit 1744 aan de Mallabaarse gouverneur en aan de koning van Kandy. Deze brieven waren gered van een gezonken Siamees schip en door de toenmalige resident in Ayuthaya, Theodorus van den Heuvel, naar Batavia gezonden. Deze brieven waren niet geopend door de raad, maar ook niet doorgestuurd zodat de Kandiasse vorst niet met een nieuwe missieverzoek naar Ayuthaya zou kunnen komen. Per geheime resolutie van 21 april 1747 werd besloten deze wel te openen, zodat onderzocht kon worden hoe welwillend Borommakot mogelijk zou zijn ten opzichte van een boeddhistische missie naar Kandy. Deze diplomatieke schending werd goedgekeurd door de gehele raad. Niet veel later ontving de raad een brief van tien boeddhistische priesters uit Siam. Over de inhoud van deze brieven is verder niets te vinden, maar op 16 mei werd besloten om alleen de derde gezant aan boord van de *Sara Jacoba*, Wilbagedara Muhandiram, uit te zenden met een schip van de Compagnie naar Siam.⁵¹

Er waren in totaal drie gezanten, twee priesters en hun gevolg in Batavia aanwezig. Zij werden zo goed mogelijk onderhouden in een huis van de Compagnie tot zij op missie gingen. Toch besloot de VOC om niet alle drie de gezanten te sturen, maar alleen de derde gezant Wilbagedara. De VOC deed dit uit eigen belang. Ze wilde uitvinden in hoeverre er in Ayuthaya weer actief handel gevoerd kon worden. In 1746 was nog besloten om de handel op dezelfde wijze, met één of twee schepen per jaar, voort te zetten. Maar dit was een unieke mogelijkheid om de handel met Siam te intensiveren. Ofschoon het kantoor niet winstgevend was geweest wilde de VOC dit heropenen, omdat ze graag een kantoor wilde in de golf van

⁵⁰ NA 2665, f1678-1691.

⁵¹ Over het openen van de brief zie NA 2685, f673 en over het besluit en de brief van priesters zie: *Realia* 1, 217.

Thailand ten einde de handel rond de kust van Maleisië te vergroten. Andere Europese compagnieën handelden niet intensief met Ayuthaya en de VOC wilde de ‘monopoliepositie’ niet onbenut laten.⁵² Zodoende was het waarschijnlijk de beslissing van de VOC geweest om maar één gezant te sturen. Aan het hof in Kandy moest worden verklaard dat één gezant genoeg was om monniken mee te krijgen. Wel was het voor de VOC op Ceylon moeilijk te verkopen dat ze het hof wilde helpen en op het moment suprême maar één gezant wilde laten vertrekken.⁵³ Hoe klein de missie ook was, er is een groot verschil tussen drie belangrijke ambassadeurs, priesters en hun gevolg met vele geschenken tegenover de minst belangrijke ambassadeur met een aantal bedienden en een gering aantal geschenken. De VOC vroeg heel veel van koning Borommakot - namelijk monniken en heilige boeken meesturen naar Ceylon - maar bleek niet bereid om daar veel voor terug te geven. Het belang van omvangrijke geschenken en ceremonies voor Aziatische koningen onderschatte de VOC hier. De VOC was bekend met het belang van geschenken voor het hof in Ayuthaya. Vanwege geschenken kon ze handelen, niet vanwege de handelsintenties van het hof. Ze wist ook dat door tegenvallende geschenken het hof zich tegen haar zou keren.⁵⁴ Of het in dit geval te maken had met naïviteit of ondeskundigheid is moeilijk te achterhalen.

Mislukking van de missie

De raad in Batavia besloot in een aantal geheime vergaderingen dat het hoofd van de diplomatieke missie de commissiant Gerrit Fek zou zijn. Met twee schepen (één voor rijst, de ander voor de gezanten) werd de reis naar Siam begonnen met aan boord alleen Wilbagedara. In Siam aangekomen hadden Fek en Wilbagedara een voorspoedig verlopen onderhoud met de phrakhlang. Een paar dagen later had de phrakhlang een geheime ontmoeting met alleen Wilbagedara. Daarbij gaf Wilbagedara brieven van de opperpriester van Kandy en de rijksadigar aan hun ambtsgenoten. Volgens Fek werden hierbij ook monniken beloofd en hij wilde daarna het proces bespoedigen. Door cadeaus ter waarde van 800 rijksdaalders aan de koning, de kroonprins en de phrakhlang te geven kon Fek een tweede gesprek met de laatstgenoemde regelen. Toch ontstonden moeilijkheden; hij kon bijvoorbeeld de brief aan de opperpriester, de *sangharaja*, niet aan hem persoonlijk geven, maar aan de phrakhlang, omdat de eerste priester niet in Ayuthaya aanwezig was. Fek had het gevoel dat hij bedrogen werd en

⁵² Monopoliepositie staat hier tussen aanhalingstekens, omdat de monopoliepositie alleen bestond uit handel met compagnieën. Ayuthaya's handel was zeer divers met vele particuliere handelaren uit Europa en Azië.

⁵³ Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years', 11-14.

⁵⁴ Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 57.

zag hierin de volgens hem verraderlijke Siamese manier van diplomatie terug, aangezien het Thaise hof een missie in eerste instantie al had afgewezen, maar de cadeaus wel wilde accepteren. Hij raadde dan ook af om een nieuwe missie te sturen om boeddhistische priesters te halen. Mocht de Compagnie het toch nogmaals willen proberen dan zou hij opnieuw zijn diensten willen aanbieden. Hij concludeert ‘beter gesegt liever den dienst van de Edele Compagnie quiteeren als op dese verdrietige wijze mijn broot te winnen’⁵⁵.

Een verklaring voor deze andere aanpak van de Siamezen is dat de zij ondertussen een beter beeld hadden gekregen van de intenties van de VOC. Waar Fek bovenal de religieuze missie leek te begeleiden, werden langzaam maar zeker de handelsintenties van de Compagnie duidelijk. Het zou ook zo maar kunnen dat de phrakhlang, in zijn gesprek met Wilbagedara, vroeg naar de brief aan Sri Vijaya Rajasingha van koning Borommakot uit 1744, dezelfde brief waarover de VOC besloten had deze niet door te sturen en te openen. Als daar naar gevraagd werd zou de verdenking sterk op de VOC rusten.⁵⁶ Sowieso konden de priesters moeilijk met schepen van de Compagnie vervoerd worden, omdat er hoenderen, varkens, vis en andere dieren in hun bijzijn gedood zouden worden. Ook was het bezwaarlijk dat boven de logementen van de priesters dienaren van de VOC (zoals de kapitein) zouden slapen. Priesters zouden juist op het hoogste punt van het schip moeten slapen. Het hof beloofde wel priesters te zullen meesturen als de Kandianen met een eigen schip het verzoek zouden doen. Desnoods zou het hof hen met een eigen schip naar Batavia of Ceylon vervoeren.⁵⁷ Het hof in Kandy bleef onderwijl informeren naar de toestand van de missie. Van Gollennesse had het bericht ontvangen van het sturen van maar één gezant en probeerde het goed te praten naar het hof. Hij liet zijn gezanten in de jaarlijkse missies berichten dat hij ook niet wist waarom er maar één gezant gestuurd was. Hij maakte duidelijk dat het ging om een beslissing door Batavia. Van Gollennesse was ook ongewis over het verloop van de missie, dus kon hij geen nieuwe informatie geven aan het hof in Kandy. Tot maart 1748 informeerde het hof naar de missie. Van Gollennesse gaf aan dat de monniken met veel eer en staatsie ontvangen zouden worden. De koning was verblijd met het bericht dat de gezant aangekomen was in Ayuthaya en hoopvol dat de missie een succes zou worden.⁵⁸

Maar de missie bleek te mislukken en de gezant ging zonder priesters terug naar Batavia. Het officiële standpunt van de VOC tegenover het hof in Kandy was dat koning Sri

⁵⁵ NA 2718, f17.

⁵⁶ Goonewardena, ‘Ayutthia in the twilight years’, 15-18 en NA 2718 f4-17.

⁵⁷ NA 2718, f31-33.

⁵⁸ NA 2713, f848-852 en f932-933.

Vijaja Rajasingha was overleden en daartoe de brief aan koning Borommakot geen waarde meer had. Het lijkt echter de VOC zelf geweest te zijn die het meenemen van priesters naar Kandy afraadde aan de Singalese gezanten zonder de nieuwe koning te informeren, zoals was afgeraden door commissiant Gerrit Fek. Evenzo kunnen ook de andere redenen een rol hebben gespeeld. Het mislukte vooral doordat de VOC veel te lichtzinnig omging met de missie. De Compagnie wist na anderhalve eeuw aanwezigheid in Siam wel hoe zij de gunsten van de phrakhlang en de koning voor zich kon winnen. Aangezien ze dat niet wilde, laat het zien dat het vooral en alleen de intentie was van Batavia om te kijken in hoeverre er in Ayuthaya weer gehandeld kon worden en het kantoor heropend kon worden. De belangen van Van Gollenesse waren hierbij van minder belang; aan zijn doel op Ceylon werd voorbijgegaan. Dat Van Gollenesse met de afloop in zijn maag zat is duidelijk. Het excuus van het overlijden van Sri Vijaja Rajasingha gaf hem de gelegenheid om de werkelijke redenen, die het hof zeer ongunstig zouden stemmen, niet prijs te geven.⁵⁹

De succesvolle missies

Toch betekende de mislukking van deze missie niet het einde van de poging het boeddhisme in Kandy nieuw leven in te blazen. Met de komst van een nieuwe koning brak een nieuwe periode aan, een periode die de eerste jaren gekenmerkt werd door succesvolle missies.

Sri Vijaja Rajasingha overleed op 11 augustus 1747. Hij werd opgevolgd door Kirti Sri Rajasingha, zijn zwager. Ondertussen waren de twee schepen met Wilbagedara teruggekeerd in Batavia. Daar werd besloten dat de eerste gezant Midenie in Batavia zou blijven met de geschenken die al voor de eerste reis naar Siam in gereedheid waren gebracht. Vanwege het besluit van de gouverneur-generaal om maar één gezant te sturen waren deze geschenken ook niet meegegaan naar Siam. Midenie bleef nu wederom achter in Batavia om een nieuwe missie af te wachten en dan mee te reizen naar Ayuthaya. De reis van de *Immagonda* van Batavia naar Colombo verliep niet vlekkeloos. Aan boord brak de kinderpokken uit. De tweede gezant, Doranagama, twee priesters en de meeste bedienden stierven aan boord. Wilbagedara werd onderweg ook ziek, maar overleefde de reis. De leider van de terugreis, Doranagama, was op twee missies mee geweest, maar bij geen van beiden was hij in staat monniken mee terug te nemen. Op 28 september kwam het schip *Immagonda* aan in Colombo, waarna Wilbagedara werd overgebracht naar het VOC logement Wolvendaal waar hij verzorgd werd tot hij volledig hersteld was. In de tijd dat Wilbagedara moest

⁵⁹ Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years', 21-22.

herstellen van zijn ziekte kon de VOC al met een aantal brieven en gezanten haar versie van de onderneming aan het hof overbrengen. Toen op 15 november Wilbagedara hersteld was en met veel ceremonie uitgeleid kon worden richting Kandy, was de schok van het mislukken van de missie al wat weggeëbd, waardoor het verhaal van Wilbagedara niet al te hard aankwam.⁶⁰

Met hetzelfde schip kwamen ook een brief en geschenken mee van de gouverneur-generaal Van Imhoff gericht aan de koning van Kandy. De brief en geschenken waren een reactie op de brief die de raad van Indië had ontvangen van het gezantschap toen het daar aankwam in Batavia in 1747. Een brief rechtstreeks van de gouverneur-generaal aan de koning kwam niet veel voor. Hiermee wilde de VOC laten zien dat het afhalen van boeddhistische priesters ook hen ter harte ging en haar bereidheid tonen om de relatie met het hof op een goede manier voort te zetten. Waarschijnlijk wilde Van Imhoff zijn fout door het sturen van Wilbagedara naar Siam rechtzetten. Hij kon zo het falen van de missie verduidelijken door te benadrukken dat een nieuwe missie met meer belangrijke hofsgroten, meer geschenken en vooral een brief van de nieuwe koning een volgende wel tot een succes zou kunnen brengen. Het hof in Ayutayaa wilde alleen meewerken als een Kandiaas of Thais schip het gezantschap direct naar Mergui zou sturen. Van Imhoff en Van Gollenesse gaven beiden aan dat dit niet verstandig was. Rondom Mergui hadden schepen last van rovers en andere vijandelijke schepen. Een nieuwe missie geleid door de VOC via Batavia leek het beste. Deze missie zou op zijn laatst februari 1749 moeten vertrekken. Het hof ging hier mee akkoord en zou meerdere hofsgroten meezenden. De VOC kon op deze manier zelf de touwtjes in handen blijven houden.⁶¹

De verhoudingen tussen VOC en het hof waren redelijk goed sinds het aantreden van Kirti Sri. Kaneel kon vrij geschild worden in de gebieden van de koning. Weggelopen slaven vanuit het VOC-gebied vluchtten regelmatig naar Kandy. Daar werden ze veelal opgevangen als gijzelaars en vrijgelaten naar de wil van de koning. Na de missie werden ze door de koning teruggestuurd naar het VOC-gebied als blijk van goede wil. De leden van de Compagnie hadden bij een aantal missies naar het hof rouwkleren aan en omdat de handel zo goed liep, werden er meer geschenken gegeven aan de nieuwe koning. Daarnaast had ze twee troonpretendenten van Kirti Sri uit de weg geruimd. Kortom, de VOC plukte de vruchten van de hulpvaardigheid die ze had getoond tegenover het boeddhistische gezantschap. De nieuwe

⁶⁰ NA 2713, f894-896 en f905-906.

⁶¹ NA 2713, f898, f907-908 en f934-935.

koning, Kirti Sri Rajasingha, wilde net als zijn zwager het boeddhisme nieuw leven inblazen. Omdat hij als Nayakkar geen bloedband had met de Kandiaanse adel was het ook voor hem belangrijk om de legitimiteit van zijn koningschap te versterken. Kirti Sri was al van jongs af aan woonachtig aan het hof. Hij was boeddhistisch opgevoed, waardoor de adel weinig moeite met hem had. Vanwege zijn jonge leeftijd hoopte de adel van hem een marionet te maken. Voor Kirti Sri waren de missies zodoende belangrijk om zijn positie als koning te versterken. De boeddhistische missies waren daartoe een goed middel. Doordat de adel tegen buitenlandse Nayakkar inmenging was, was de koning niet zeker van zijn troon. Dat bleek bijvoorbeeld uit de gedragingen van de twee broers van de overleden koning die ook een gooi naar de troon wilde doen. Door de boeddhistische Sangha te herstellen kon hij de steun van monniken verkrijgen om zo ook de bevolking voor zich te winnen. Niettemin versterkte dit de onderlinge strijd tussen de hoge adellijke families, omdat een aantal families teleurgesteld waren dat ze geen hoge religieuze posities bezaten.⁶²

Uiteindelijk vertrok de nieuwe missie pas in augustus 1750 naar Batavia. Het uitstel kwam onder andere doordat het hof van Kandy graag via Malakka naar Siam wilde reizen en niet via Batavia. Van Gollennesse moest het overleggen met Van Imhoff en de raad in Batavia. Deze berichtten dat door de nieuwe eis een schip pas in augustus 1750 klaar zou zijn. Daarvoor werd Midenie naar Malakka gestuurd met de geschenken. De gouverneur-generaal moest ondertussen in 1750 een opstand op Java onderdrukken en was toegeeflijk naar Kandy om de verhoudingen daar niet op scherp te zetten.⁶³ De missie van 1750 is veel beschreven, ook in twee werken gemaakt door ambassadeurs die zelf aan de missie deelnamen. Het eerste werk is geschreven door Ehelepola mohottala⁶⁴, de eerste adigar, het tweede door Wilbagedara Mohandiram⁶⁵, dezelfde Wilbagedara die op de vorige missie als enige gezant naar Siam ging. Het eerste werk verslaat de gehele reis, het tweede bevat een lange inleiding vanaf het ontstaan van Boeddha met een kortere beschrijving van de reis.

De reis ging met het VOC-schip *Wilrijk* naar Malakka. Midenie was in 1749 gestorven en zijn geschenken waren van Batavia overgebracht naar Kandy. De leider van de missie was Ehelepola. Ook Wilbagedara had een belangrijke positie, omdat hij op de vorige reis al in Siam was geweest. In totaal waren er vijf ambassadeurs, daarnaast nog een aantal

⁶² Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 108-114 en Malalgoda, *Buddhism in Sinhalese society*, 62-63.

⁶³ Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years', 26-27.

⁶⁴ P.E. Pieris ed., *Religious intercourse between Ceylon and Siam in the eighteenth century. I. An account of King Kirti Sri's embassy to Siam in saka 1672 (1750 A.D.)* (Bangkok 1908).

⁶⁵ P.E. Pieris, *Religious intercourse II*.

disavas en andere ambtenaren. Met bediendes erbij was het een gezantschap van 61 personen. Dit waren aanzienlijk meer mensen dan bij de eerste missie, waar drie ambassadeurs, twee priesters en enkele gezanten meegingen. Hoeveel precies is niet duidelijk. Het hof wilde het nu groter en serieuzer aanpakken dan in 1747. De reis naar Malakka was problematisch door stormen, windstiltes en mogelijk vijandelijke schepen. Het gezantschap moest vanwege de moesson tot eind 1750 in Malakka verblijven en bereikte Siam uiteindelijk in juni 1751. Daar werden ze met veel eer en ceremonie ontvangen door de koopman Nicolaas Bang en verbleven in de zeepakhuizen van de VOC in het logement Amsterdam nabij Bangkok. Het gezantschap verbleef daar voor langere tijd. Nicolaas Bang moest betalen voor hun onderhoud en na afloop stuurde hij de rekening met alle kosten naar Batavia. Ook kreeg het gezantschap veel voedsel van koning Borommakot, zoals betel, arecanoten en limoenen.⁶⁶

Het Siamese hof ontving het gezantschap en de koninklijke boodschap met veel eer. Meerdere tempels werden bezocht langs de Chao Phraya rivier met een vloot van meer dan vijftig prauwen. Uiteindelijk werd de koninklijke boodschap door een speciale prauw naar het hof gebracht. Na een aantal weken ging het gezantschap naar de sangharaja. Het gezantschap moest hem eer bewijzen, onder andere door geschenken te overhandigen. De sangharaja gaf hen goede karma en nog belangrijker: hij deelde mee dat er vijftientig monniken mee zouden reizen naar Kandy om daar de Sangha te herstellen. Het gezantschap verbleef nog altijd in het logement Amsterdam en van daaruit bezocht het andere tempels en nam het ook deel aan de processie richting de voetafdruk van Boeddha (Phra Phuttabhat). Tijdens deze processie werd het gezantschap ook ontvangen door de uparat, die vele geschriften en boeken voor hen had meegenomen. Het gezantschap mocht deze inzien en uiteindelijk beloofde hij dat de boeken ook meegegeven zouden worden naar Kandy. Ook de koning ontving het gezantschap en betuigde veel eer aan de ambassadeurs. Ze kregen van hem te horen dat ze binnenkort toestemming kregen om terug te keren. Via een aparte ceremonie werden er gewaden aangeboden voor de monniken die zouden meegaan. Onder leiding van Upali Maha Nayaka Thero⁶⁷ zouden er uiteindelijk eenentwintig priesters (*théros*) en acht samaneras meegaan.⁶⁸

Ondertussen had Bang namens de VOC weinig te maken met de religieuze missie. Hij zorgde voor onderdak voor het gezantschap, maar ging niet mee op de pelgrimstochten,

⁶⁶ Pieris, *Religious intercourse I*, 5-14 en Wagenaar, 'The arrival of Buddhist monks from Siam in 1753', 506-507.

⁶⁷ Nayaka slaat waarschijnlijk op het doel van de reis.

⁶⁸ Pieris, *Religious intercourse I*, 21-37.

audiënties etc. Dit was een verschil met de reis van vier jaar eerder, waar de VOC zichzelf een belangrijke rol toedichtte, mede waardoor de missie toen mislukte. Wel gingen er altijd twee Hollanders mee als tolk voor het gezantschap. Het belang van de VOC lag in het verzorgen van goede verhoudingen met het hof van Kandy en met het hof van Siam. De verhoudingen met het hof van Kandy waren na de eerste reis al veiliggesteld. De verhoudingen met het hof van Siam verbeterde door de tweede missie. Het doel van de eerste missie in 1747 was het herstellen van het kantoor in Ayuthaya. Dit werd uiteindelijk in 1752 heropend, waarbij de zeepakhuizen hersteld werden. De handel met Ayuthaya kon zo weer geïntensiveerd worden. Elk schip dat naar Siam ging, ook de schepen met de gezanten, kreeg opdracht om zoveel mogelijk sandelhout mee te nemen naar Batavia. Daarnaast werd de rijsthandel belangrijker voor de VOC. Tekorten die ontstonden door misoogsten en opstanden op Java werden aangevuld met rijst uit Ayuthaya. Afgezien van de handel in de rijst was Bang in 1752 alweer ontevreden over de handel met Siam, vooral omdat het onmogelijk was om met het Thaise volk om te gaan.⁶⁹

Het hof schakelde het opperhoofd Nicolaas Bang in voor de terugreis. Toen deze aanstaande was liet hij dit weten aan de gouverneur-generaal en raden op 26 november 1751. ‘Den ondergetekende is mede door ordre van sijn Majesteit van den Bercquelang verzogt om een ervaeren stuurman over te laten om dies konings schip [een Thais schip] daar de ambassadeurs en priesters meede overgaat over te brengen waar op den ondergetende den opperstuurman Jacobus van Der Stoel beschijden geweest sijnde op’t schip Wiltrijk een ordonnantie verleent hebben om met voorengenoemde schip van hier over Malacca naar uw Edele agtbaren Gouvernement als opperstuurman te gaan.’⁷⁰ Omdat er zoveel mensen naar Ceylon overgevaren moesten worden, konden ze niet allemaal op het nieuw gebouwde Siamese schip. Op dat schip zaten de monniken, de drie Siamese ambassadeurs en Wilbagedara. Hij moest op bevel van Borommakot op het Siamese schip plaatsnemen, omdat hij de monniken en ambassadeurs kende van zijn vorige reis.⁷¹ Alle andere Singalezen moesten plaatsnemen op het VOC-schip de *Tulpenberg*⁷². Beide schepen vertrokken tegelijk vanuit de zeehaven. De volgende dag waren de schepen elkaar al uit het oog verloren. Na 19 dagen kwam het VOC-schip aan in Malakka, waar het bezorgd wachtte op nieuws van het

⁶⁹ Goonewardena, ‘Ayutthia in the twilight years’, 28-29 en *Realia. Register op de generale resolutiën van het kasteel Batavia. 1632-1805* 3 (Den Haag 1886) 204 en NA 2800, f18.

⁷⁰ NA 2795, f293-294.

⁷¹ Hij had wel één bediende en soldaat bij zich.

⁷² Die naast de gezanten ook een lading rijst naar Colombo moest brengen.

Siamese schip. De gouverneur van Malakka stuurde bij aankomst een bericht naar Batavia om te vragen naar het schip. Pas een jaar later, in 1752, hoorde het gezantschap dat het Siamese schip al snel zijn masten had verloren en terug was gesleept naar Ligoor. Vanwege de komende moesson gingen de priesters terug naar Ayuthaya, waar Wilbagedara weer in het VOC-logement verbleef. Nicolaas Bang liet weten dat de VOC-stuurman van der Stoel, speciaal geselecteerd voor de reis op het Siamese schip, was overleden in Ligoor. De monniken, geschenken en ambassadeurs zouden vanuit Ayuthaya via Batavia naar Trincomalee gaan. Uiteindelijk ging de *Tulpenberg* alleen richting Colombo, waar het na een lange reis aankwam. De monniken reisden naar Batavia met een particuliere schip, waarvan Nicolaas Bang één van de eigenaren was. In Batavia werd het schip hartelijk ontvangen door Van Imhoff, die het gezantschap onder andere drie geweren gaf als welkomstgeschenk. De reis werd vervolgd op het VOC-schip *Oostkappel*, dat op 15 mei 1753 in Trincomalee aankwam.⁷³

Ondertussen had het hof in Kandy in 1752 al het bericht ontvangen dat de ambassadeurs in Siam waren aangekomen, daar hun verzoek hadden neergelegd en dat de twee schepen richting Ceylon waren gevaren. De gouverneurs⁷⁴ in Colombo hadden ook geen nieuws behalve over de *Tulpenberg*, waardoor er gevreesd werd voor het lot van het tweede schip. De opluchting aan het hof was groot toen uiteindelijk het gezantschap op de *Oostkappel* met veel eer en staatsie onthaald werd door het opperhoofd van Trincomalee, Jacobus Bouman. Na een aantal dagen gingen de Siamese ambassadeurs van boord met een Boeddhabbeeld, twee kisten vol met boeken en schriften en drie brieven, namelijk van de koning, de uparat en van de sangharaja. Opvallend was dat kopieën van de boeken en geschriften driehonderd jaar (in 1425) eerder van Sri Lanka naar Siam waren gebracht om daar de Sangha te laten opleven.⁷⁵

Op 10 juni kwam de escorte vanuit Kandy aan bij de grens met onder andere de eerste adigar Ehelepola, 26 olifanten en vele soldaten. Jacobus Bouman was niet bij de ontvangst aanwezig, omdat hij het fort niet mocht verlaten en bezig was de officiële ontvangst voor te bereiden. Ehelepola was hierover ontsteld, vooral omdat er nog nooit een adigar in gebieden van de Compagnie was geweest. Ehelepola had toch al weinig op met de Compagnie. De

⁷³ Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years', 29-30 en Pieris, *Religious intercourse I*, 39-42 en NA 2800, f19-20.

⁷⁴ Van Gollennesse stierf in 1751. Hij werd opgevolgd door Gerard Johan Vreelandt die stierf in 1752. Hij werd tijdelijk opgevolgd door Jacob de Jong, die later werd opgevolgd door Joan Gideon Loten.

⁷⁵ Wagenaar, 'The arrival of Buddhist monks from Siam in 1753', 515-516

tweede adigar Sammenakodi daarentegen was familie van de overleden disava van Drie en Vier Corles Leuke Ralahami en stond net als hem op goede voet met de VOC. Uiteindelijk loste Upali Maha Thera, de belangrijkste priester, het op door Ehelepola gerust te stellen over de noodzaak van het verdedigen van het fort in naam van de koning Kirti Sri Rajasingha. Op 12 juni wilde het hele gevolg vertrekken, maar er was nog wel sprake van een incident. Een van de Siamese ambassadeurs was verbolgen over de plek van de heilige boeken in de stoet, vooral tegenover de rijksadigar Ehelepola. Uiteindelijk kwamen er meer koelies, waardoor de volgorde in de stoet aangepast kon worden. Bij de grens bedankten de Siamezen de Compagnie hartelijk voor hun hulp.⁷⁶

In Kandy werd het gezantschap opgewacht door Kirti Sri. In de belangrijkste tempel, waar de Tandreliek van Boeddha bewaard werd, Malwatte Vihara, verbleven de priesters in een nieuw gebouwd huis. De upasampada ceremonie werd daar voor het eerst in jaren weer uitgevoerd door Upali, waar Saranamkara de eerste was die bhikkhu werd. De kronieken vertellen uitvoerig over het moment dat Kirti Sri zich ter aarde stortte om de Siamese monniken te vragen om de upasampada uit te voeren op meerdere monniken, waaronder twee priesters van Nayakker afkomst. ‘Accordingly they were given the *Upasampadawa*, the want of which was greatly felt in Ceylon for many years. There was great rejoicing amongst the people who celebrated the occasion by beating drums, blowing conch shells, firing guns and shouting.’⁷⁷ Kirti Sri liet in Kandy verschillende gebouwen neerzetten om het boeddhisme beter tot uitdrukking te laten komen. Zo ook een stenen hal waar de upasampada voortaan uitgevoerd werd. De Siamese priesters verbleven uiteindelijk drie jaar in Kandy. Daar werden zeventienhonderd priesters verheven evenals driehonderd personen tot samanera. Saranamkara werd door Kirti Sri benoemd tot de nieuwe sangharaja. Saranamkara had veel aanhang bij de bevolking door zijn devote levensstijl. Hij maakt de eerste missie onder Sri Vijaya Rajasingha in 1741 mogelijk. Dat hij de titel van sangharaja kreeg is dus logisch, vooral gezien het doel van Kirti Sri in achterhoofd gehouden. Hij wilde zijn eigen positie versterken via de Sangha en de bevolking en Saranamkara zouden hem hierbij kunnen helpen. Tevens verhief Kirti Sri de tempel van de Tand (Malvatta) en de tempel van de Asgiriya boven alle andere tempels en altaren. Deze twee tempels werden de enige twee waar de upasampada uitgevoerd mocht worden. Opvallend was dat de belangrijkste priester bij de tempel van Asgiriya een Nayakkar was. Zo werd de invloed van de Nayakkars sterker dankzij de boeddhistische opleving. Ook

⁷⁶ Ibidem, 510-511 en 514-524. Over de eerste en tweede adigar: E. Reimers ed., *Selections from the Dutch records of the Ceylon government. No 4: of Joan Gideon Loten 1752-1757* (Colombo 1935) 56-57.

⁷⁷ Pieris, *Religious intercourse II*, 59.

de adel kon zijn positie versterken, want alleen radala families werden toegelaten om bhikkhu te worden.⁷⁸

Na bijna een jaar in Kandy te zijn geweest gingen de Siamese ambassadeurs met een delegatie naar Colombo om terug naar Siam te reizen. De Siamese monniken bleven nog wel in Kandy aanwezig. De ambassadeurs werden weer met veel staatsie onthaald. De VOC-gezanten staken veel tijd en moeite in de omgang met de ambassadeurs. Op weg naar de offerplaats Kelaniya gingen onder andere de disava van Colombo, disava van Jaffnapatnam en meerdere kooplieden mee. De gezanten die mee waren gegaan vanuit Kandy gingen na twee weken terug. Zij moesten hun eigen zaken gaan regelen in de hoofdstad en waren ook bevreesd voor de kinderpokken die al enige tijd in Colombo heerste. Voor de Siamese ambassadeurs hun terugreis aanvingen ontvingen velen daar geschenken van de koning van Kandy. Zo kregen de ambassadeurs onder andere drie olifanten. Omdat ze deze niet konden vervoeren verkochten ze de olifanten door aan de VOC voor de helft van de gangbare prijs. Tien dagen later vertrokken ook de Siamese ambassadeurs via Batavia naar Siam.⁷⁹

De VOC plukte de vruchten van de religieuze missies. We hebben al gezien dat de VOC in gebieden van Kandy vrij kaneel mocht schillen. Ook de olifanten mochten over land vervoerd worden naar Jaffnapatnam. Waar het hof er eerst een open zeehaven in Puttalam tegenover wilde stellen was dit nu niet meer nodig. Ook in Ayuthaya profiteerde de VOC. De missies van 1747 en 1750 openden deuren voor de VOC. Zo kon zij uit Siam rijst exporteren naar eigen gebieden. Verder werd er uit Ayuthaya veel sandelhout gehaald. Het waren echter vooral de individuen die meehielpen met de reis die direct profiteerden en niet de Compagnie. Nicolaas Bang kreeg van de phrakhlang onder andere een mantel, een gouden en zilveren schaal en een zwaard met zilveren schede. Bovendien mocht hij, los van de VOC, een grote lading rijst verhandelen. Kapitein Martijn Rein kreeg een wijfjesolifant, de scriba een gouden ketting en de eerste tolk een titel voor zijn naam van Kirti Sri. Ook het opperhoofd van Trincomalee, Jacobus Bouman, werd rijkelijk beloond voor zijn hartelijke ontvangst van de missie. Zelfs dienaren kregen geschenken. Upali Thera, de belangrijkste Siamese monnik in Kandy, bedankte de Hollanders via een brief aan gouverneur Loten. Hij geeft hierin duidelijk aan dat de verhoudingen tussen Kandy en Ayuthaya weer waren zoals ze hoorden te zijn: ‘T is bewust, dat de koning van Siam in name Darmasooke [Borommakot] en zijne koninglijke majesteit van Candia genaamd Dewenipatissedie [Kirti Sri Rajasingha] in voorige tijden

⁷⁸ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 99, 115-117, Goonewardena ‘Ayutthia in the twilight years’, 31 en Pieris, *Religious intercourse II*, 59-64.

⁷⁹ NA 2832, f797-809.

geweest waaren door 't over en weder toe senden van geschenken met malkander in vrindschap geleeft hebben dog 't zeder tot omtrend 200 jaaren lang zulx niet onderhouden zijnde is nu alweder door de bewerking der heeren Hollanders 't zelve zodanig als voorheenen aan de gang geraakt.'⁸⁰ In een andere brief van de kalahom aan de rijksadigar werden enorm veel gouden geschenken vermeld voor de belangrijkste Hollanders in Batavia, Colombo en Trincomalee namens koning Borommakot.⁸¹ Hieruit blijkt de dankbaarheid van beide zijden aan de Compagnie en dit zal ook met genoegen gelezen zijn door de gouverneur. Voor de VOC was het doel van de reis volledig bereikt. Evenzo zullen de betrokken VOC-gezanten niet geklaagd hebben over de dankbaarheid die zij zelf ontvingen van de boeddhistische koninkrijken.

Terug in Ayuthaya deden de ambassadeurs verslag aan Borommakot. Ze vertelden met verbazing dat gelovigen in tempels hun hoofddekseel en bovenkleding niet uit deden. Na terechtwijzing van Upali Thera deed de bevolking dit wel, met uitzondering van de Brahmanen die vonden dat dat alleen voor lagere kasten noodzakelijk was. De toegang tot tempels werd de Brahmanen daarna ontzegd en Upali Thera hield een betoog dat zij zouden koken in de hel als ze hun hoofddekseel niet afdeden. Borommakot vond het nodig de instructies te laten kopiëren om deze mee te zenden bij een volgende missie. Omdat boeken zeldzaam waren in Ceylon, werden 97 werken gekopieerd.⁸²

Deze instructies moesten zo snel mogelijk nodig Kandy bereiken, reden om een nieuwe missie voor te bereiden. Omdat Borommakot zo verheugd was over de herstelde banden tussen Kandy en Ayuhaya wilde hij hierop voortbouwen en deze verder versterken. In 1755 verzocht hij Nicolaas Bang om opnieuw een schip beschikbaar te stellen. Bang probeerde dit meerdere malen uit de hoofden van de Siamezen te praten, maar nadat hij meerdere cadeaus ontving ging hij overstag. De missie vertrok op 15 november 1755 met de *Elswout*, met aan boord een lading rijst. Na de schipbreuk van het Siamese schip tijdens de eerste missie wilde het hof weer gebruik maken van de VOC. Het VOC-schip ontbrak het ook aan geluk, want het strandde in het zicht van de Ceylonese kust. Hierbij kwamen vier monniken en twee samaneras om. De rest overleefde de schipbreuk, met hulp van de lokale

⁸⁰ NA 2832, f909.

⁸¹ H.W. Codrington, 'A Letter from the Court of Siam, 1756', *Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society* 99 (Colombo 1945) 97-99, aldaar 98.

⁸² S. Paranavitane, 'Letter from the Commander-in-Chief of the King of Siam to the Commander-in-Chief of the King of Kandy, 15 October 1756', in: *Second report of the Ceylon historical manuscripts commission* (Colombo 1935) 59-60

bevolking. Kirti Sri stuurde weer een enorme escorte met ook de eerste adigar Ehelepola, waarna ze naar Kandy reisden. De VOC was nu al twee schepen kwijtgeraakt met het vervullen van de wensen van het Kandiaanse hof. Gouverneur Loten en de raad van Indië benadrukten hierna de enorme kosten voor de VOC die gemoeid waren met het beschikbaar stellen van mensen en schepen omwille van de koning. Nu was er zelfs een schip met kostbare lading verloren gegaan. De VOC wilde nogmaals benadrukten hoeveel ze er wel niet voor over had. Er werd niet direct om compensatie gevraagd, maar de VOC leek hier wel naar te dingen.⁸³

Uiteindelijk werd er nog één missie uitgevoerd in 1757. Deze leek veel op de vorige missies. Er werden meer monniken meegestuurd en ook gaf Borommakot vele boeken en geschriften mee. Deze missie was één van de laatste publieke acties van Borommakot voor zijn dood in 1757. Waar de mislukte missie in 1747 nog een verkapte economische missie van de VOC was, waren de volgende missies grootser van opzet met hoge gezanten en voorzien van vele geschenken, kortom missies met grandeur. De laatste missie was zo succesvol dat Borommakot met een volgende wilde voortbouwen op het succes. Dit lukte glansrijk, omdat ook hier driehonderd priesters de ceremonie ondergingen en honderden werden toegelaten als samanera. De relatie tussen de twee boeddhistische koninkrijken was na eeuwen van bekoeling weer warm geworden en niets leek een goede voortzetting in de weg te staan.

Conclusie

Het is duidelijk dat de missies uiterst succesvol waren voor Kandy, Ayuthaya en de VOC. De VOC had andere (economische) belangen dan de politieke en religieuze van de koninkrijken, maar toch veroorzaakten de verschillende belangen niet veel wrijving. Door medewerking te verlenen aan religieuze missies werden de handelsbelangen versterkt. Vooral in de periode 1750-1755 plukte de VOC vruchten van de religieuze missies. Dat blijkt ook uit de memorie van overgave van Joan Gideon Loten, die vermeldt dat de verhoudingen met het hof nog nooit zo rustig zijn geweest.⁸⁴ Na de eerste missies mocht de VOC vrij kaneel schillen en olifanten over land vervoeren. Omdat het hof in Kandy later ook wilde profiteren van de handel ging de Compagnie wijzen op de kosten en moeite die het overbrengen van de priesters voor de VOC inhielden.⁸⁵ Wat betreft de kaneelhandel is het opvallend dat de Siamese monniken hier aan

⁸³ Goonewardena, 'Ayutthia in the twilight years', 32-33 en Paronavitane, 'Letter from Siam to Kandy, 15 October 1756', 60.

⁸⁴ Reimers, *Memoir of Joan Gideon Loten*, 60.

⁸⁵ *Realia* 1, 234 en 243.

meededen, zo blijkt uit een resolutie uit 1756: Een parthij Caneel door de Siamse priesters ter sluijk aangebragt, voor reekening van de Compagnie te neemen tegen 24 stuijver 't picol.⁸⁶ Hieruit blijkt dat de Siamezen ook eigen economische belangen nastreefde. Vanaf 1755 werden de spanningen tussen het hof en de Compagnie weer groter, wat onder andere blijkt uit een resolutie van 1759: Het verzoek des Candiaschen Hofes om in den Arreek en Eliphantshandel te participeeren op Ceijlon, schoon gedeklineerd, word aangemerkt als een blijk van wantrouwen.⁸⁷

De hernieuwde handel op Siam was vooral gericht op rijst en sandelhout. Omdat het sandelhout makkelijk verkrijgbaar was kon de VOC dit altijd in grote hoeveelheden inkopen. Met rijst was dit lastiger. Het werd vooral moeilijk na het aanhouden van een Siamees schip in Batavia in 1756, waarna het hof geen rijst meer wilde verkopen aan de Compagnie. Wel wilde het rijst verkopen aan de kapitein van de *Akerendam*, Cornelis van der Stam, omdat hij had geholpen de Siamese gezanten terug naar Siam te brengen. Uiteindelijk kocht hij de rijst en verkocht die door aan de VOC. Wel is er een verschil te zien met de verhoudingen tussen de VOC en Ayuthaya en de VOC en Kandy. Waar in Kandy na 1755 de verhoudingen wat minder goed waren dan voorheen, waren deze in Ayuthaya vooral in het begin problematisch. Vanwege het vertrek van de VOC in 1741 en het gezantschap in 1747 was het hof wantrouwend ten opzichte van de bedoelingen van de VOC. Na de missie in 1750 werden de verhoudingen beter. Omdat in Ayuthaya maar een klein kantoor was van de VOC bleef het contact tussen het hof en de Compagnie tot een minimum beperkt. De invloed van de VOC aan het hof was marginaal.

Zo was de situatie aan het eind van de jaren '50. De VOC had tien vruchtbare jaren gehad op Ceylon en in Ayuthaya. Ze had vooral na de eerste succesvolle missies veel profijt gehad van de geboden hulp. Desalniettemin kwamen na een aantal jaar de spanningen terug die daarvoor al opspeelden in Kandy. Het kaneelschillen en de landweg voor olifanten veroorzaakten problemen. Bovendien zorgde het verzoek van het hof om een zeehaven bij Puttalam voor bekoeling van de relatie. In Ayuhaya was het de VOC gelukt om via de missies het kantoor te heropenen. Dit was vooral belangrijk voor de rijsthandel, maar verder speelde de VOC een kleine rol aan het hof. Daarin zou snel verandering komen. Door gebeurtenissen in Ayuthaya zou ook de positie van de VOC in Kandy drastisch veranderen.

⁸⁶ Ibidem, 218.

⁸⁷ Ibidem, 244.

Hoofdstuk 3: Crises in Ayuthaya en Kandy

De religieuze gezantschappen waren zo succesvol, dat ze een heropleving van het boeddhisme op Ceylon teweegbrachten. De VOC speelde bij de gezantschappen een belangrijke rol en plukte daar de vruchten van. Ondanks het succes van de drie religieuze missies zou er nog maar één volgen, in 1759. Hierna ontstonden er crises in beide gebieden, waardoor de ontstane warme contacten tussen Ayuthaya en Kandy afnamen tot een dieptepunt. In Ayuthaya ontstond er rondom de dood van Borommakot een opvolgingscrisis. In Kandy werd er een aanslag beraamd op Kirti Sri Rajasingha, die weliswaar mislukte maar enorme gevolgen zou hebben. Beide gebieden kwamen bovendien terecht in een oorlog en speelde de Siamese prins Theppipit een belangrijke rol bij het ontstaan en het verloop van de crises. Zijn rol in de crises staat in dit hoofdstuk dan ook centraal.

De opvolgingscrisis in Ayuthaya

De derde religieuze missie naar Kandy was één van de laatste publieke daden van koning Borommakot. De kronieken melden dat Borommakot in 1755 al ziek was geworden door een kaakziekte, waardoor hij misvormd raakte. Daarna zou hij geen publieke audiënties meer gehouden hebben. In hetzelfde jaar liet de uparat Senaphithak onderdanen van drie van zijn halfbroers arresteren (geboren uit concubines van zijn vader). Deze halfbroers hadden geleidelijk hun macht vergroot door hun departementen uit te breiden en te integreren in andere staatsonderdelen. Hierdoor vormden ze een bedreiging voor Senaphithak die door de arrestaties hen een hak wilde zetten. Een van de halfbroers, prins Sunthon Thep, maakte openbaar dat de uparat een affaire had met één en misschien wel twee koninginnen van Borommakot. Een commissie moest namens de koning uitzoeken wat hiervan waar was. Na hun bevestiging liet Borommakot de uparat voor hem komen. Hij liet hem in de boeien slaan en ondervragen. De uparat bekende en werd veroordeeld tot stokslagen met sandelhout. Na twintig slagen raakte hij bewusteloos. Sunthon Thep wilde het daarbij laten, maar Borommakot vond de misdaad zo groot dat hij hem veroordeelde tot 230 slagen. Hier komt prins Theppipit voor het eerst in de kronieken voor. Hij was getuige van de bekentenis en wees er op dat de uparat al zestig slagen had gehad. Voordat de resterende slagen werden toegediend nam de koning de prins al zijn titels af. Daarna werden er zoveel stokslagen toegediend tot hij stierf. Ook de twee koninginnen kregen stokslagen en stierven later in gevangenschap.⁸⁸

⁸⁸ Cushman, *The royal chronicles*, 454-457 en Wyatt, *Thailand*, 130.

Borommakot was ondertussen al ruim in de zeventig zonder dat er een officiële opvolger was, waardoor de continuïteit van het rijk in gevaar kwam.

Om de continuïteit te waarborgen moest er zo snel mogelijk een troonopvolger aangewezen worden. In 1757 zat prins Theppipit een vergadering voor met de mahatthai, de kalahom en de phrakhlang om een nieuwe uparat te kiezen. Theppipit was een zoon van Borommakot bij één van zijn concubines. Zo was hij ook halfbroer van Utumphon en Ekathat, prinsen bij koninginnen. Theppipit behoorde tot de vertrouwelingen van Borommakot en was benoemd als leermeester van Utumphon. Na beraad kwamen Theppipit en de drie edelen tot de conclusie dat prins Utumphon⁸⁹ het meest geschikt was om de nieuwe troonopvolger te worden. Utumphon zelf verklaarde dat zijn oudere broer Ekathat⁹⁰ nog leefde en hij dus allereerst gevraagd moest worden. De koning reageerde met: ‘That Department of the Fourth Rank Anurak Montri [Ekathat] is dull and stupid. Intelligence and perseverance cannot be found in Him. (...) It appears only the Department of the Fourth Rank Phòn Phinit [Utumphon] is endowed with the sharp and shrewd intelligence appropriate to (...) protect the realm.’⁹¹ In de VOC-bronnen staat dat deze keuze niet alleen was gebaseerd op de geschiktheid van Utumphon. Zo is in een aantal bronnen te lezen dat Ekathat een besmettelijke ziekte had, waardoor zijn huid aangetast was. Het is onbekend of deze ziekte ook het leven van Ekathat bedreigde.⁹² In ieder geval zou een zichtbare huidziekte zijn positie als koning verzwakken. Een koning hoorde smetteloos te zijn, hij was immers boddhisatta. Vanwege zijn ziekte was Ekathat derhalve ongeschikt als uparat. Borommakot stuurde Ekathat weg en beval hem als monnik verder te leven. Na in de inwijding van Utumphon als uparat ging hij echter niet wonen in de residentie van de uparat, het Voorpaleis, maar in zijn voormalige woning *The Holy Residence of the Rabbit Garden*. Of dit een voorteken was van het koningschap van Utumphon is gissen.⁹³

In 1758 werd Borommakot ernstig ziek en hij voelde zijn einde naderen. Hij liet vele personen bij zich komen in de troonzaal. Hier overhandigde hij de koninklijke rijkdommen aan Utumphon, liet zijn andere kinderen trouw en loyaliteit zweren aan de uparat en verbood hen tegen elkaar te complotteren. Daarna trok de koning zich terug in de slaapvertrekken om te rusten. Utumphon stuurde boodschappers er op uit om de familie bij elkaar te roepen.

⁸⁹ In de kronieken aangeduid als Phòn Phinit.

⁹⁰ Aangeduid als Anurak Montri.

⁹¹ Cushman, *royal chronicles*, 458-459.

⁹² NA 3032, f1372-1373.

⁹³ Cushman, *royal chronicles*, 458-459.

Ondertussen had ook Ekathat in het klooster vernomen dat de koning op sterven lag. Volgens de kronieken liet hij daarna zijn monnikenbestaan achter zich en trok hij in bij zijn broer in diens paleis. Koning Borommakot stierf op 78^e jarige leeftijd nadat hij 25 jaar op de troon van Ayuthaya had gezeten.⁹⁴

Dit was het moment voor Theppipit om de koninklijke regalia veilig te stellen. Toen Theppipit met de belangrijkste ministers in het paleis van de koning was liet hij de poorten sluiten. Voordat ze gesloten waren kwam Ekathat binnen en commandeerde Theppipit om te vertrekken en om de regalia over te brengen naar het paleis van zijn jongere broer. Veel staatsambtenaren en edellieden werden daarna opgeroepen om naar het paleis te komen om de broers in te lichten over staatszaken. De drie halfbroers, dezelfde drie broers die door de voormalige uparat Senaphithak aangepakt werden, zagen het met lede ogen aan en verzamelden ruim honderd van hun phrai en overvielen één van de wapendepots en namen geweren en slagwapens mee. Een belangrijke monnik overtuigde de drie broers er van loyaal te blijven aan de uparat. Toch bleek hun samenzwering niet voorbij, waarna Utumphon en Ekathat overlegden wat te doen. Zij besloten in het geheim de drie prinsen gevangen te nemen. Alle drie werden geëxecuteerd waarna de onrust over de opvolging tijdelijk verdween.⁹⁵

Vervolgens vroeg Utumphon of Ekathat de koninklijke rijkdommen niet over wilde nemen en wilde regeren over Ayuthaya. Ekathat weigerde, omdat ‘The Supreme Holy Royal Father commanded it to be reserved for my Lord and Younger Brother’.⁹⁶ Zo werd Utumphon in 1758 gekroond tot koning van Ayuthaya. Koning Utumphon bleef echter maar tien dagen in functie. Na de kroning van zijn broer verbleef Ekathat in de troonzaal. Utumphon wilde hem niet straffen, omdat het zijn broer was en hij besloot het koningschap weer voor zijn broer beschikbaar te stellen. Nu accepteerde Ekathat dit wel en werd zo de nieuwe koning van Ayuthaya. Utumphon zweerde trouw aan zijn broer en besloot monnik te worden. Voor Theppipit werd de grond te heet onder de voeten, want hij was bang dat de nieuwe koning hem niet welgezind zou zijn aangezien hij Utumphon mede had gekozen tot uparat. Na zeven dagen besloot hij het priesterlijke gewaad aan te trekken en monnik te worden.⁹⁷

Toch waren hiermee de problemen nog niet voorbij. De mahatthai en drie andere edelen herinnerden zich de boodschap van wijlen koning Borommakot dat het rijk uiteen zou

⁹⁴ Ibidem, 458-460.

⁹⁵ Ibidem, 460-465.

⁹⁶ Ibidem, 466.

⁹⁷ Ibidem, 465-468.

vallen als Ekathat zou regeren. Het viertal wilde proberen Utumphon weer op de troon te krijgen. Alvorens ze naar Utumphon gingen wilden ze eerst advies inwinnen van Theppipit; hij zou weten wat verstandig was. Theppipit was bevreesd dat Utumphon niet zou willen, dus wilde hij eerst een onderhoud met hem. Als Utumphon zou instemmen zou men verder gaan met de uitvoering. De volgende dag ging Theppipit naar Utumphon toe en lichtte hem in over de plannen. Utumphon verklaarde dat hij als vrome monnik daarover geen beslissingen wilde nemen en dat het gezantschap zelf moest beslissen. De vier edelen en Theppipit maakten daar uit op dat Utumphon wilde meewerken als Ekathat eenmaal uit de weg was geruimd. Volgens de kronieken was Utumphon echter bevreesd dat ook hij gevangen genomen zou worden en uiteindelijk Theppipit als nieuwe koning gekroond zou worden. Om zijn eigen leven en dat van zijn broer te beschermen moest hij wel naar zijn broer om hem te informeren over de gang van zaken. Hij stond wel in voor Theppipit en de edelen, want Utumphon wilde niet dat één van hen vermoord zou worden. Het lijkt onwaarschijnlijk dat het in deze volgorde is gebeurd. Waarschijnlijker is dat Utumphon wel instond voor hun leven, maar zelf niets had gezegd.⁹⁸ De vier edelen, waaronder de mahatthai, werden gevangen genomen en gezeseld. Theppipit hoorde van de arrestaties en vluchtte naar een andere tempel, waar hij zijn phraï som bijeenriep om hem te beschermen. De troepen die hem wilden arresteren konden zo niet bij hem komen. De koning deed een voorstel, waarbij hij de verantwoordelijkheid legde bij de hoogste ambtenaar van Theppipits krom en zijn plaatsvervanger, waardoor Theppipit zelf niet gestraft zou worden. De ambtenaar kon op tijd ontsnappen met zijn gevolg en de plaatsvervanger pleegde zelfmoord om zijn straf te ontlopen. De phraï van Theppipit verspreidden zich en vluchtten. Ook Theppipit zelf vluchtte met een van zijn drie zonen, maar werd op de grens van Cambodja gearresteerd en voor Ekathat gebracht. Hij ontnam hem zijn geestelijk ambt en liet hem bewaken. Ondertussen was er een groot schip in gereedheid gebracht om voor de laatste keer geestelijken over te brengen naar Kandy. Onder andere twee van de vijf priesters uit de Kerkelijke Synode gingen mee. De koning gaf daarop het bevel om ook Theppipit mee te laten gaan op deze missie en hem op Ceylon vrij te laten. Opvallend dus dat Theppipit meeging als geestelijke, maar zojuist ontheven was van zijn geestelijke functies.⁹⁹

⁹⁸ De kronieken zijn 'gekleurd' opgeschreven, dus staat de ene prins er positiever beschreven dan de andere.

⁹⁹ Ibidem, 470-471, Goonewardena, 'A Dutch mission to Tenasserim', 2 en NA 3032, f1375.

De coup tegen Kirti Sri Rajasingha in 1760

De missie van Theppipit zou gevolgen hebben, niet alleen voor Ayuthaya, maar ook voor Kandy. Het doel van de religieuze missies voor Kandy, het verzorgen van legitimiteit voor de nieuwe dynastie, werd niet bereikt bij de adel en Kirti Sri moest een nieuwe manier vinden om hen achter zich te krijgen. De VOC zou daar uiteindelijk de dupe van worden.

De legitimiteit van Kirti Sri was bij de bevolking wél versterkt, die zag hem als de grote man achter een hernieuwd boeddhisme. Onder de adel waren nog altijd tegenstanders te vinden. De belangrijkste tegenstander van de koning was Samanakkodi. Hij was tussen 1742 en 1746 de tweede adigar geworden als tegenhanger van Ehelepola, de eerste adigar. Ehelepola was echter in 1756 gestorven, maar voor hem was geen vervanger aangesteld. De koning maakte zichzelf daardoor kwetsbaar, omdat de twee adigars van verschillende facties kwamen en er zo een machtsevenwicht ontstond aan het hof. Samanakkodi kon zijn positie echter niet uitbuiten. Galagoda, de disava van Uva, was populair bij de koning en een van zijn belangrijkste adviseurs. Samanakkodi zag zijn positie almaar verzwakken. Samen met Saranamkara en Tibbotutave Buddharakkhita, de nieuw aangestelde sangharaja en zijn plaatsvervanger, besloten zij vanuit de nieuw opgezette Malvatta Vihara een coup op te zetten. Nota bene het belangrijkste kloostercentrum dat dankzij Kirti Sri was opgezet.¹⁰⁰

De betrokkenheid van deze twee opvallend belangrijke religieuze personen is wel te verklaren. Tibbotutave was hoofd van Malvatta Vihara en daarnaast de neef van Samanakkodi. Hij wilde de positie van zijn neef verbeteren en kon Saranamkara overtuigen van de noodzaak Kirti Sri af te zetten. In eerste instantie wilden de samenzweerders, aangevuld met andere hofsgroten, ene Pattiye Bandara op de troon zetten. Maar, omdat hij uit de Singalese adel kwam, zouden andere Singalese families zich gepasseerd voelen met alle gevolgen van dien. Daarop kwamen de samenzweerders uit bij de monniken uit Siam. Zij zouden in ieder geval het geloof zuiver praktiseren, iets waarover ze bij hun koning van Tamil afkomst twijfelden. Bovendien kwam het koninklijke geslacht van Siam uit het Zonnengeslacht en stond daardoor dicht bij Boeddha. Daarom stuurden de hofsgroten met de terugtocht van de derde missie in 1758 een brief naar de koning van Siam (waarschijnlijk nog gericht aan Borommakot) met de vraag of er een Thaise prins met een missie mee zou kunnen gaan om dan uiteindelijk koning van Kandy te worden. Kirti Sri werd verteld dat gevraagd werd om meer zeldzame, religieuze boeken. Prins Theppipit werd zo, vermomd als bhikkhu, in 1759 naar Kandy gestuurd waar hij verbleef in Malvatta Vihara. Hier kon hij ingelicht

¹⁰⁰ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 94-95, 99, 112-114 en 119-120.

worden over de gang van zaken en zijn rol in het nieuwe Kandy. De betrokkenheid van de VOC is naar aanleiding van de archiefstukken, niet aan te wijzen. De VOC was dan wel fel gekant tegen de Nayakkar heerschappij, ze heeft zelf geen initiatief genomen of hulp geboden om de koning via de samenzwering te laten ombrengen. Nicolaas Bang schreef in 1759 uit Ayuthaya aan Colombo over het vertrek van de reis met de Siamese priesters. Over Theppipit en zijn missie staat hierin geen woord, alleen het verzoek van de phrakhlang om zoveel mogelijk hulp te bieden zodat de monniken het hof in Kandy gemakkelijk kunnen bereiken. In VOC-bronnen rondom de obscure Portugese monnik Fre Manuel staat wel dat Theppipit, aangekomen in Kandy, gevraagd zou hebben om militaire hulp van de VOC tegen Kirti Sri, maar gouverneur Van Eck van Ceylon kon hierover niets terug vinden. Omdat dit alleen te vinden is in de obscure verslagen is de kans groot dat Theppipit deze hulp op dat moment niet heeft gevraagd.¹⁰¹

Het plan om de koning te vermoorden was gecompliceerd en omslachtig. Bij de Malvatta Vihara zou een religieus festival plaatsvinden, waar ook Kirti Sri voor uitgenodigd was. Onder zijn troon was een gat gegraven. Onderin het gat waren ijzeren punten geplaatst. Er zat een kleed over de zitting heen, zodat het gat vanaf de zitting niet te zien zou zijn. Als de koning dan ging zitten zou hij door het gat vallen en sterven. De koning zelf was een aantal dagen voor het festival ingelicht over de aanslag door Galagoda, disava van Uva. Galagoda was een van de vertrouwelingen van de koning en zag zijn positie met de Nayakkar dynastie versterkt worden.¹⁰² De koning verzamelde zijn vazallen en met hen ging hij naar het festival. Op het festival zouden ze allemaal klaar staan voor de koning zodra hij daarvoor het bevel zou geven. Kirti Sri deed op het festival mee aan de activiteiten. Op het moment dat hij wilde gaan zitten haalde hij met een stok het kleed weg, beval de ijzeren speren weg te laten halen en het gat te laten vullen. Daarna ging hij zitten en liet hij het festival doorgaan. Na afloop gaf hij het bevel aan zijn vazallen om de verraders te laten arresteren en het vonnis werd gelijk gevelld. Vier samenzweerdere werden geëxecuteerd; dit waren Samanakkodi, Moladanda¹⁰³,

¹⁰¹ Ibidem, 120-121 en NA 2986, f1617 en NA 3095, f242.

¹⁰² Door wie Galagoda was ingelicht blijft onduidelijk. Er zijn meerdere mogelijkheden, maar voor deze scriptie ook niet van belang.

¹⁰³ Naar hem werd de rebellie genoemd. Hij was kok van de koning.

Kaduvela en disava Matihanpola. De een werd onthoofd, de ander op een paal gespiesd en weer een ander werd vertrapt door olifanten.¹⁰⁴

Opvallend genoeg kwamen de andere samenzweerders er goed van af. De koning wilde lijfstraffen voor de Kandiasse en Siamese monniken, maar Dumbara Ralahami, de disava van Drie en Vier Corles raadde dit af. De sangharaja en zijn plaatsvervanger werden uit hun functie ontheven en werden opgesloten. Dat Kirti Sri hen niet executeerde is goed te verklaren. De sangharaja had erg veel aanzien bij de bevolking, eerst al als devoot gelovige, later in zijn functie als sangharaja. Als hij hem zou laten ombrengen zou hij impopulair worden bij de boeddhistische bevolking. Iets waarmee hij, als vermeend Hindoe koning, geen risico durfde te nemen. Toch kwamen beide monniken op later tijdstip vrij en werd zelfs hun functie aan hen teruggegeven, waarom is onduidelijk. Tibbotutave mocht twintig jaar later de Kandiaanse kronieken, de Culavamsa, aanvullen. Deze waren al eeuwen niet meer aangevuld. Opvallend is dat de coup tegen Kirti Sri niet is terug te vinden in de kronieken. Aangezien Tibbotutave deze mocht schrijven is het wel goed te verklaren.¹⁰⁵

Ook de Siamese monniken kregen geen lijfstraffen. Prins Theppipit bezwoer in alle toonaarden dat hij van niets wist en dat hij onschuldig was. Hij werd niet geloofd, maar de koning besloot de priesters met rust te laten. Wel werd Nicholaas Dias, de tolk die vanuit Siam was meegereisd, uit het gebied van de koning verjaagd. Dat de koning besloot geen lijfstraffen op te leggen is in dit geval net zo logisch als bij de sangharaja. In het Johnstone manuscript liet Kirti Sri het voorkomen alsof het straffen van de Siamezen weinig eervol zou zijn omdat het vreemdelingen waren. Waarschijnlijk speelde hun Siamese achtergrond een grote rol. De monniken waren namelijk niet alleen boeddhistisch, maar hadden er in Kandy voor gezorgd dat het boeddhisme op eigen benen kon staan. Er waren weer genoeg bhikkhu's en samaneras om de Sangha in leven te houden. Wel werden de monniken zoals gezegd gevangen gezet en aan de VOC werd gevraagd hen weer terug te sturen. Toch was de VOC niet voornemens om in eerste instantie aan het verzoek te voldoen. Dumbara stuurde brieven naar Robertus Cramer, de disava van Colombo. Dumbara vertelde dat de priesters die vorig jaar waren aangekomen 'met elkander eene ontrouw en kwaade zaak tegen te rijks wetten van het hof afgesproken'¹⁰⁶ hadden. Het verzoek van de Singalese disava gaat verder met het

¹⁰⁴ 'The Johnstone manuscripts. Relation of a conspiracy against the king of Candy in the year 1760', *The Ceylon Antiquary and literary Register* 2 (1917) 272-275, aldaar 274 en Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 121-124.

¹⁰⁵ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 124-125.

¹⁰⁶ NA 2986, f1692-1693.

verzoek of de disava aan het opperhoofd van Trincomalee wilde vragen of de priesters vanuit Trincomalee konden vertrekken naar Siam. Cramer reageerde door te zeggen dat hij verdrietig was dat er een complot tegen de koning was, maar verblijd dat verder leed was voorkomen. Toch konden de monniken niet vanuit Trincomalee vertrekken, omdat daar geen schepen voorhanden waren. Dumbara drong aan en liet zien dat het hof heel graag deze Siamezen van Ceylon verwijderd zag worden. Desnoods werden ze eerst naar een ander kantoor van de VOC verscheept, waarna ze met een groter schip naar hun thuisland gebracht konden worden. Als de VOC zich dienstbaar zou opstellen zou het hof hen zeer dankbaar zijn. Het hof was zelfs bereid om een strook land aan de Compagnie af te staan, als zij zouden assisteren in het gedane verzoek. De VOC bleef bezwaren houden in verband met de komende moesson die tussen november en januari voor problemen zorgde. De schepen zouden gevaar lopen op het moment dat ze de haven verlieten. Het zou daarnaast heel kostbaar zijn de prins en zijn gevolg in Trincomalee te onderhouden. Op de achtergrond was de VOC terughoudend, omdat zij met het overzetten van de prins haar goede relatie met de koning van Siam op het spel zou zetten. Zij brachten een prins terug van wie de relatie met de koning erg moeizaam was. Uiteindelijk ging de VOC toch akkoord en op 7 december 1760 vertrok Theppipit vanuit Trincomalee naar Tutucorijn. Hij verbleef daar enige tijd, waarna hij verscheept werd naar Batavia en naar Siam. Wanneer hij terugkwam is onduidelijk, maar waarschijnlijk pas eind 1761 of begin 1762.¹⁰⁷

Kirti Sri kwam er op deze manier goed van af, alhoewel Schreuder, de gouverneur van Ceylon, beweerde dat naderhand de koning een lange tijd niet uit zijn paleis durfde te komen en dat hij alleen voedsel at dat door zijn vader was klaargemaakt. Of dit daadwerkelijk zo was valt te bezien, omdat de koning uiteindelijk brutaal genoeg was om wel naar het festival te gaan waar hij omgebracht zou worden. De samenzwering zei veel over de verhoudingen in het koninkrijk. Kirti Sri wilde met de religieuze missies zijn legitimiteit en positie als koning ten opzichte van de adel versterken, maar het tegenovergestelde was misschien het geval; zijn positie was verzwakt. Je zou zelfs kunnen stellen dat zijn positie zwakker was geworden, omdat nu niet alleen de adel sterk stond, maar zelfs de geestelijken in staat waren om de koning tegen te werken. Bij de versterking van het boeddhisme gaf de koning veel land aan de kloosters en tempels. Dit gaf hij om zijn eigen positie ten opzichte van de adel te versterken. Het land van de tempels behoorde toe aan de hoogste monnik van de tempel. Aangezien

¹⁰⁷ “The Johnstone manuscript”, 274, Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 124-125 en NA 2986, f1692-1695, f1717-1718 en f1739-1740.

alleen mensen uit de radala klasse werden verheven tot bhikkhu kreeg de adel naast het wereldlijke bestuur ook veel macht in het religieuze bestuur. Door de versterking van het boeddhisme werd de hoge adel zodoende sterker ten opzichte van de koning, waarmee de missie van Kirti Sri mislukt was. De positie van Theppipit was ook aangetast, omdat hij nu geen koning van Kandy zou worden. Omdat de koning hem niet (fysiek) durfde aan te pakken bleef prins Theppipit nog wel een potentiële dreiging voor Kirti Sri. De VOC was niet actief betrokken bij de coup poging en stond langs de zijlijn, maar Schreuder trok wel zijn conclusies uit het gebeuren. Conclusies die er toe leidden dat de VOC later wel actief betrokken raakte.

De terugkomst van Theppipit in een land in crisis

Prins Theppipit keerde pas in 1761 of 1762 terug naar Siam. Ayuthaya had, na de opvolgingscrisis van 1758, ondertussen al een nieuwe crisis achter de rug. Vanwege deze crisis werd er met argusogen gekeken naar de terugkeer van Theppipit en zette deze terugkeer ook de VOC in een kwaad daglicht.

Prins Theppipit vertrok op 7 december 1760 vanuit Trincomalee via Tutucorijn en Batavia naar Siam. De opstand op Ceylon was toen al in volle gang en stond op het punt te veranderen in een oorlog. Ayuthaya had in datzelfde jaar op de rand van de afgrond gestaan. Sinds 1593 was het rustig aan de grens met Pegu. In Pegu¹⁰⁸ zelf was het wel onrustig, waar ook de VOC last van had. Vanwege de binnenlandse onrust vluchtten velen naar Ayuthaya, alwaar ze opgevangen werden.¹⁰⁹ Nadat Alaungpaya het gebied in 1757 weer verenigde verschoof de aandacht naar het naburige Ayuthaya, om de vluchtelingen terug naar hun rijk te sturen en om nieuwe krijsgeslagenen te maken.¹¹⁰

De geoefende en ervaren legers van Ava trokken vroeg in 1760 het territorium van Ayuthaya binnen, die de legers van Ayuthaya gemakkelijk konden verslaan. Terwijl de Birmese opmars doorging en ze Ayuthaya naderden, werd Ekathat angstig en raakte hij vertwijfeld hoe hij de hoofdstad moest verdedigen. Een aantal edelen besloot het heft in eigen hand te nemen en smeekte Utumphon zijn monnikskleding af te leggen en te helpen met de verdediging van het rijk. Utumphon besloot daartoe en werd kortstondig koning en opperbevelhebber. Zijn eerste daad was het vrijlaten van drie edelen die gevangen zaten sinds hun plan voor een coup tegen Ekathat. Utumphon nam de verdediging op zich en liet vele

¹⁰⁸ Met Pegu wordt het rijk van Ava bedoeld.

¹⁰⁹ Door het enorme tekort aan mankracht in de regio werden vluchtelingen altijd met open armen opgenomen in de bevolking.

¹¹⁰ Wyatt, *Thailand*, 129-130 en 133.

phrai komen om het rijk te verdedigen. Toch konden ze het Birmees leger maar moeilijk tegenhouden. In april stond het leger voor de poorten van Ayuthaya. Ook de VOC werd getroffen door het oorlogsgeweld. Het VOC-kantoor op het eiland Amsterdam werd door de Birmezen aangevallen en geplunderd. Alle boten en opgeslagen goederen werd daarbij gestolen of vernietigd. Nicholaas Bang verloor hierbij zijn leven, nadat hij elf jaar in Ayuthaya had gediend als opperhoofd. Hij probeerde met een matroos te ontsnappen in een kleine boot, maar verdronk. Anderen konden hun leven sparen door de Birmezen geld te geven. Dit betrof onder anderen de assistent van het kantoor en de zoon van Nicholaas Bang, Michiel Bang. Wel werden er vijf Hollanders gevangen genomen.¹¹¹

Ayuthaya werd uiteindelijk niet door Alaungpaya veroverd. Bij de belegering stond hij te dichtbij een kanon. Toen dat werd afgevuurd ontplofte het en hierbij kwam hij om. Ook in Ava ontstond er na zijn dood een opvolgingscrisis. De prinsen en edelen die met het leger meereisden spoedden zich terug naar Ava om daar uit te vechten wie de nieuwe koning werd. Ayuthaya was op het nippertje gered en Ekathat was in staat de macht weer te grijpen. Dit is opvallend, aangezien Ekathat zijn zwakte had laten zien toen hij zelf niet in staat bleek het rijk te verdedigen. Opvallend genoeg trok Utumphon het priesterlijke gewaad weer aan. Ook de andere vrijgelaten edelen en ministers werden teruggezet in hun oude posities. De phrakhlang had gefaald en werd vervangen. De VOC was hier niet blij mee, zij was erg positief over de oude phrakhlang, die monnik werd.¹¹² Waarschijnlijk hoorde Theppipit in Tuticorin (het huidige Thoothukudi in Zuid-India) dat Ayuthaya werd aangevallen. Dit zou ook de reden geweest kunnen zijn dat hij terug wilde om Utumphon bij te staan in zijn strijd. Bij zijn terugkomst ging het gerucht dat de ‘Hollanderen voornemen om met hunne magt hem te seconderen [assisteren] en bezitter van de Siamischen troon te maken’¹¹³. Theppipit had nog altijd veel aanhangers en zou ook een troepenmacht bijeen kunnen brengen. Zijn aanhangers werden aangepakt door de ministers van de koning. De koning liet daarna een arrestatiebevel uitgaan en bij aankomst werd Theppipit aangehouden en vastgehouden in Tenasserim.¹¹⁴

¹¹¹ Brummelhuis, *Merchant, courtier and diplomat*, 51 en Cushman, *royal chronicles*, 475-482 en Wyatt, *Thailand*, 133.

¹¹² Hij kwam in 1763 terug uit de tempel en hervatte zijn werkzaamheden als phrakhlang.

¹¹³ NA 3032, f1378.

¹¹⁴ NA 3032, f1375-1379, Cushman, *royal chronicles*, 490-492 en Wyatt, *Thailand*, 133.

Conclusie

Prins Theppipit was betrokken bij drie crises in Ayuthaya en op Ceylon. Hij was een dreiging voor de nieuwe koning in Siam hij werd in 1759 verbannen naar Kandy en niet alleen gevangen gezet. Een jaar later, in 1760, werd hij noodgedwongen door Kirti Sri Rajasingha teruggestuurd naar Siam. Het is onduidelijk in hoeverre Theppipit zelf oorzaak was van de crises. In Ayuthaya nam hij actief deel aan het bestuur en hij wist dat dat risico's met zich meebracht. Of hij ambieerde om koning te worden van Kandy is niet te achterhalen.

Bij terugkomst in Siam hoopte Theppipit weer een actieve rol te spelen in het bestuur, aangezien Ayuthaya volgens zijn informatie gevallen was. Na zijn arrestatie lijkt zijn rol uitgespeeld. Alleen de VOC zag voor hem nog een gouden toekomst en stelde veel in het werk om hem een koningschap in het vooruitzicht te stellen. Zou de VOC nog genoeg macht en invloed hebben om de Siamese én de Singalese adel te overtuigen van haar standpunt?

Hoofdstuk 4: De oorlog in Kandy

Normaal gesproken zou de rol van Theppipit uitgespeeld in de politieke arena. Dat de VOC Theppipit benaderde in 1762 had te maken met gebeurtenissen die ondertussen plaatsvonden op Ceylon. Na de religieuze missies onder Kirti Sri identificeerde de bevolking in de VOC-gebieden zich meer en meer met de koning van Kandy. Deze verbondenheid, in combinatie met verkeerde beslissingen van gouverneur Schreuder, zorgde ervoor dat de onderdanen zich tegen de VOC gingen keren. Kirti Sri gebruikte de verbondenheid met zijn onderdanen om een opstand tegen de VOC te steunen met troepen, waarna er een gewapende strijd tegen de VOC ontbrandde.

De oorlog tussen Kandy en de VOC

De coup beweest dat Kirti Sri zijn legimiteit als koning niet hard versterkt middels de religieuze missies. Religieus gezien waren ze een enorm succes. Niet alleen in de gebieden van Kandy was er een opleving van het boeddhisme. Omdat er zoveel nieuwe bhikkhu's en samaneras waren, werden overal in het land nieuwe kloosters gesticht of oude hersteld en gerenoveerd. Deze kloosters werden ook opgezet in het zuiden, in de gebieden van de VOC. De kloosters waren sterk verbonden met de Malvatta Vihara. Vooral in de disavanie van Matara zorgden de kloosters voor een opleving van het boeddhisme onder de bevolking. Indirect voelde de bevolking zich meer en meer verbonden met de Kandianen en hun koning, Kirti Sri. Hij werd gezien als verdediger van het geloof en de bevolking werd loyaal aan hem. Doordat Kirti Sri veel tempels liet bouwen en renoveeren zag de bevolking hem, ondanks zijn hindoeïstische afkomst, meer en meer als boddhisatta. In het verlengde hiervan liet Kirti Sri ook de Mahavamsa bijwerken met een hoofdstuk over zijn religieuze werken in de Culavamsa. Hierin is een bloemlezing te vinden van Kirti Sri en zijn wijsheid die ervoor zorgde dat het boeddhisme werd hersteld. Kirti Sri zorgde ervoor dat hij door de bevolking als groots leider gezien werd. Vanuit het koningschap van Sakra liet hij de *asala perahara* jaarlijks uitvoeren, een historische optocht die vooral onder de Nayakkars navolging kende. Door zijn beleid werd Kirti Sri door de bevolking en een deel van de adel geaccepteerd als boeddhistische koning.¹¹⁵

¹¹⁵ John Clifford Holt, *The religious world of Kirti Sri. Buddhism, art, and politics in late medieval Sri Lanka* (Oxford 1996) 18-21 en Rickmers, *Culavamsa II*, 274-289.

Het beleid van de VOC was hier niet op ingesteld. Al sinds de VOC de posities van de Portugezen veroverden was het beleid geweest om de Singalezen in twee groepen in te delen. De ene groep waren de inwoners van Kandy, de andere groep waren de inwoners van de lager gelegen gebieden, oftewel het gebied van de VOC. Door de religieuze opleving op heel Ceylon verdween deze tweedeling langzaam. De VOC was in eerste instantie niet kordaat genoeg dat op te merken, waardoor veel onderdanen van de VOC in het zuiden zich aansloten bij de Kandianen. De VOC veranderde het beleid pas eind jaren '50 door ook beschermheer van het boeddhisme te worden, acht jaar nadat de eerste Singalese bhikkhu's beëdigd waren. Hierdoor wilde het de bevolking in het Compagniesgebied weer achter zich krijgen. Door ook het boeddhisme te promoten kon het hof in Kandy geen wig drijven tussen de VOC en haar onderdanen. De disava van Matara vereerde de boeddhisten nu bij heropeningen van altaren en tempels. De Hollanders probeerden de bhikkhu's en daarmee de gelovigen weer loyaal ten opzichte van de VOC te maken, zodat de twee groepen niet zouden samensmelten tot één gevaar.¹¹⁶

De VOC maakte ook een tweedeling aan het hof. Ze benadrukte keer op keer het verschil tussen de Singaleze, boeddhistische adel en de Indiase¹¹⁷, hindoeïstische heersers van Kandy. Er werd veel geld en moeite gestopt in het vergroten van deze kloof. Zo kreeg de disava van Drie en Vier Corles, Dumbara Ralahami, voor zijn goede verhoudingen met de VOC 600 rijksdaalders per jaar. Toch lukte het niet om de kloof tussen Nayakkars en Singalezen te vergroten. Bij de samenzwering tegen Kirti Sri was de VOC niet betrokken. Wel is duidelijk dat het geen boeddhistische samenzwering was tegen de (vermeend) hindoeïstische koning, maar eerder een samenzwering van edelen die meer macht wilden. Later zullen we zien dat de VOC bleef volharden in deze tweestrijd bij hun zoektocht naar een nieuwe koning van Kandy. Bij de samenzwering verloren veel edelen die op goede voet met de Compagnie stonden hun leven, zoals Samanakkodi. De koning gebruikte het voorval om ook anderen die een goede relatie met de VOC hadden te laten ombrengen.¹¹⁸

Het hof wilde al eerder meer belangen in de handel van de VOC. De VOC kon in de jaren '50 vrij kaneel schillen en ook de olifanten konden over land naar Jaffnapatnam gebracht worden. Kandy had herhaaldelijk om tegenprestaties gevraagd; ze wilde een aandeel in de olifantenhandel, maar ook in de betel¹¹⁹ handel. Ook wilden de Kandianen graag

¹¹⁶ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 118-119.

¹¹⁷ Mallabaarse.

¹¹⁸ Paulusz, 'Outbreak of the Kandyan-Dutch War', 34-35.

¹¹⁹ Areeknoden.

toegang tot een eigen zeehaven om zelf handel te kunnen drijven. Hiervoor kwam de haven van Puttalam het meest in aanmerking. De Nayakkars streefden dit al eerder na. Toen de VOC in 1746 het hof probeerde te overtuigen een religieuze missie naar Siam te sturen gaf het hof aan dat het kaneelschillen en de landweg voor olifanten niet afhankelijk waren van het wel of niet slagen van de religieuze missie. Het was het hof daarentegen te doen ‘omdat de Compagnie de haven van Putulang gesloten hield en dezelve voor zijne majesteijt niet wilde openstellen, niet tegenstaende het een zaak was die bevorens ook wel was geschied.’¹²⁰ Dat het hof na het slagen van de missies kaneel vrij liet schillen en olifanten over hun gebied toeliet laat zien hoe tevreden het hof was met de hulp van de VOC. Desondanks bleef het hof aandringen op een open zeehaven, maar de VOC bleef dit besluit uitstellen. Schreuder wees eerst op de verdragen. Na afwijzing van het hof moest hij dat onder de aandacht brengen van Batavia. Gereageerd werd met de resolutie op te maken uit de *Realia*; ‘Het verzoek des Candiaschen Hofes om in den Arreek en Eliphantshandel te participeeren op Ceijlon, schoon gedeklineerd, word aangemerkt als een blijk van wantrouwen’.¹²¹ De VOC was doof voor de verzoeken. Het hof bleef aandringen en uiteindelijk moest het verzoek voorgedragen worden aan de Heren Zeventien in de Republiek. Het hof was al tien jaar bezig met het indienen van verzoeken en protesten tegen beslissingen, hetgeen zorgde voor groter wantrouwen en vijandschap tussen het hof en de Compagnie.¹²²

De bevolking kon zich in religieus opzicht meer identificeren met de koning. Daarnaast zorgde het economisch beleid van gouverneur Jan Schreuder ervoor dat de bevolking zich vijandig ging gedragen ten opzichte van de VOC. De kaneelopbrengst was van groot belang voor de VOC. Als er ergens kaneel werd gevonden was het verboden om in de buurt daarvan wat anders te verbouwen. Een nieuw gevonden gebied met kaneel werd snel overgedaan aan de Compagnie. De zoektocht naar kaneel werd zo fanatiek voortgezet dat de bevolking hier onder te lijden had. Daarnaast wilde Schreuder in 1759-1760 meer geld vergaren voor de Compagnie. Verschillende gebieden probeerden al jaren de belastingen te ontduiken door controleurs te ontlopen of een te klein deel van hun oogst beschikbaar te stellen aan de VOC. Schreuder wilde dit probleem aanpakken. Hij wilde niet alleen de bevolking het hele bedrag van dat jaar laten betalen, maar ook alle achterstanden laten goedmaken. Het hof klaagde daar over namens de bevolking. Ook klaagde het over allerlei

¹²⁰ NA 2665 f1717.

¹²¹ *Realia* 1, 244.

¹²² Lodewijk J. Wagenaar, *Galle, VOC-vestiging in Ceylon. Beschrijving van een koloniale samenleving aan de vooravond van de Singalese opstand tegen het Nederlandse gezag, 1760* (Amsterdam 1994) 18-20.

nieuwe belastingen. De bevolking kwam hiervoor een aantal maal in opstand, maar troepen van Schreuder vernietigde een aantal plantages en akkers als represaille maatregel. Hij liet hierbij de armste bewoners in de meest afgelegen gebieden buiten schot, waarschijnlijk ook omdat deze te ver weg lagen om aan te pakken. Schreuder liet vooral de hoogste klassen aanpakken in de dichtbevolkte gebieden en wilde zo een grote slag slaan. Vele dorpschouwen en andere leidinggevendenden raakten zo gedupeerd door het beleid van Schreuder.¹²³

Zo ontstond er een vruchtbare bodem voor een opstand van de ontevreden bevolking. Het hof wilde hier dankbaar de helpende hand bieden, om zo hun eigen idealen na te streven. De koning gebruikte dan ook twee gebeurtenissen om de haat tegen de Hollanders nog wat aan te wakkeren. Als de plattelandsbevolking naar zijn mening gerechtvaardigde klachten had tegen het beleid van de VOC steunde hij hen daarbij. Als de bevolking vluchtte naar het gebied van de koning nam hij ze graag op in zijn bevolking. Ten tweede gebruikte de koning de aanslag op zijn leven om de Hollanders zwart te maken, ondanks dat zij hoogstwaarschijnlijk niet betrokken waren. Ook rechtvaardigde het militair optreden van het hof. Eind 1760 begon de opstand Negombo en Matara. De bevolking was in opstand gekomen tegen de VOC en werd geholpen door de koning. Kirti Sri had in de maanden daarvoor al grensposten laten barricaderen, wegen geblokkeerd en bruggen gesloten. Officieel deed hij dit om verspreiding van de pokken tegen te gaan die nog altijd in het gebied van de VOC heerste. Bij de opstanden hielp de koning met lokale boerenmilities. In het begin van de strijd had de koning het voordeel dat de VOC het voeren van oorlog geen deel wilde laten uitmaken van haar beleid. Een ander voordeel was dat Schreuder de grote kracht achter de opstand niet kon inschatten en heel lang probeerde het hof te sussen via diplomatieke missies en met geschenken. De opbouw van troepen langs de grenzen liet hij begaan. Hij stuurde wel veel brieven naar de hofsgroten met klachten over lastigvallen van tolken en kaneelschillers. Tot eind 1760 ging hij er van uit dat de klachten die het hof had geuit wat betreft het onderdrukken van de bevolking, ongegrond waren.¹²⁴

De opstand breidde zich snel uit. Heel Matara werd op een aantal forten na al snel overgenomen. Ook andere gebieden kwamen in handen van de koning. Galegoda, de opperbevelhebber, profiteerde en werd onder andere disava van Matara. Ook Dumbara zag zijn macht uitgebreid worden. Ondertussen kwamen de troepen van de VOC nog niet in actie, vooral omdat Kirti Sri geen officiële oorlogsverklaring had laten uitgaan. Uiteindelijk zag

¹²³ Paulusz, 'Outbreak of the Kandyan-Dutch War', 32-34 en Wagenaar, *Galle*, 24.

¹²⁴ Paulusz, 'Outbreak of the Kandyan-Dutch War', 36-37, "The Johnstone manuscript", 274 en Wagenaar, *Galle*, 24-25.

Schreuder ook de noodzaak in van het versterken van forten in de provincie Matara. Het betrof echter maar kleine aantallen manschappen. Vanuit Trincomalee konden er geen versterkingen gestuurd worden, omdat er een Brits eskader in de haven lag. De VOC was bang dat de Engelsen graag een helpende hand wilden toesteken om uiteindelijk zelf delen van Ceylon te veroveren, net als de VOC honderd jaar eerder had gedaan tegen de Portugezen. Ook moest de VOC in veel andere gebieden buiten Ceylon soldaten stationeren. De Zevenjarige Oorlog werd uitgevochten door andere Europese mogendheden, maar de VOC moest wel in de hoogste staat van paraatheid blijven. De troepen konden nu niet ingezet worden om Ceylon te versterken. Toch kon Kirti Sri niet overal in het Compagniesgebied zijn macht doen gelden. In meerdere gebieden bleef de bevolking trouw aan de VOC en een overrompeling van alle gebieden was dan ook zeker niet het geval. De koning had veel hoop gevestigd op de Salagama kaste. Deze clans plukten voor de VOC de kaneel in de jungle en moesten daarvoor vele gevaren doorstaan. Zij werden speciaal behandeld door de VOC met privileges en waren niet bereid om te vechten tegen hun werkgever. De Kandiaanse soldaten waren wel dwars door hun gebied gegaan, waardoor kaneelschillen voor hen onmogelijk geworden was. Wel geeft Schreuder aan in zijn memorie dat, hoewel de koning al twee jaar achter elkaar het schillen van kaneel had verboden, het de Compagnie toch nog gelukt was om in haar gebied genoeg kaneel te schillen. Toch werd het allengs moeilijker, waardoor het in 1761 en 1762 niet goed mogelijk was genoeg kaneel te schillen.¹²⁵

De rebellie en kleine opstanden, waarover Schreuder over sprak in 1760, veranderde in 1761 in een echte oorlog. Door onderbezetting van forten, het verwaarlozen van fortificaties, tactische blunders en het verkeerd inzetten van versterkingen verliep de oorlog rampzalig voor de VOC. In drie maanden tijd veroverden de troepen van de koning de forten Hanwella Tangalla, Hakmana en Matara. Vooral dit laatste fort was een enorm verlies voor de VOC. Bij het verlies van de forten verloren ook vele VOC-soldaten het leven. Bij de verovering van de forten werden de Europese soldaten vermoord, alleen de officieren werden gespaard en gevangen genomen.¹²⁶

Voor de VOC was het lastig de oorlog een gunstige wending te geven. Zij had nog altijd niet de mankracht om een groot offensief te lanceren tegen de troepen van Kirti Sri. Na de vroege successen die de Singalese troepen boekten in 1761 stopte langzaam hun vooruitgang. Negombo in het noorden werd geteisterd door ziekten. Ook was het lastig aan te

¹²⁵ Paulusz, 'Outbreak of the Kandyan-Dutch War', 36-38 en E. Reimers ed., *Selections from the Dutch records of the Ceylon government. No 5: Memoir of Jan Schreuder 1757-1762* (Colombo 1946) 114.

¹²⁶ Ibidem, 39-47.

vallen over moeilijk terrein. In de zuidelijke gebieden hadden de Singalezen Matara in handen, maar verder konden de troepen niet gaan. Galle en Colombo bleven stevig in handen van de VOC. De VOC konden haar troepen versterken met kleine eenheden, genoeg om de opmars van de Singalezen te stoppen. Toch wilde Kirti Sri de Hollanders van het hele eiland verdrijven. Galegoda moest en zou Colombo aanvallen en veroveren. Volgens bronnen aan het hof aarzelde de opperbevelhebber en werd hij daarop uit zijn functie ontheven en kon hij daarbij maar net zijn eigen leven redden. Of deze bronnen van de VOC kloppen is onduidelijk, maar de intenties van het hof in 1761 waren duidelijk.¹²⁷

De VOC probeerde op vele manieren vrede te sluiten met het hof en zag in dat het beleid gouverneur Schreuder had gefaald. Om het hof gunstig te stemmen had Batavia besloten de gouverneur te vervangen. Het hof kon goed samenwerken met vorige gouverneurs, maar deze gouverneur was volgens het hof slecht voor zijn onderdanen. Op 29 mei 1761 werd besloten Jan Schreuder te vervangen door Lubbert Jan van Eck, de gouverneur van Coromandel. Deze boodschap werd ook overgebracht naar het hof, dat content was met de nieuwe gouverneur. Uit de *Secrete Minuten* van de politieke raad in Colombo blijkt dan ook dat de VOC hoopte dat hiermee de oorlog snel beëindigd kon worden. Van Eck stuurde een brief naar het hof op 20 maart 1762 zeggende dat: ‘den Wel Edelen Groot Agtbaren Heer Gouverneur Schreuder de regeering aan mij overgegeven hebbende, aan boord en onder zijl na Batavia gegaan is: zo is het dat de blijdschap die ik tans daarover gevoele zoveel te grooter is, als ik gantsch niet twijffele of het opperste groote Hoff zal hetgeene Zijn Wel Edele mogte misdaan hebben, mij niet toerekenen, maar met Zijn Wel Edele vertrek alle het gepasseerde vergeten’¹²⁸. Hij besluit de brief met een oproep om alle onlusten te beëindigen door alle hofedelen en troepen te laten vertrekken uit het gebied van de Compagnie. Ook zou Van Eck alle troepen van de Compagnie niet verder laten vechten en optrekken.¹²⁹

Het hof was verheugd dat er een nieuwe gouverneur kwam en was volgens een brief van 13 april bereid om zijn troepen terug te trekken en ambassadeurs te ontvangen. Maar dit kon men alleen doen op voorwaarde dat er geen offensieve troepenbewegingen van de VOC zou zijn. Ook wilde het hof twee of drie schepen met arekanoten kunnen sturen vanuit Puttalam. Hiermee kon de VOC niet akkoord gaan, dus werd besloten om de boten nog af te houden. Wel liet ze de soldaten geen offensieve bewegingen meer maken en stuurde ze een gezantschap naar het hof. Later kwam er bericht van de Raad van Indië en van de Heeren

¹²⁷ Paulusz, ‘Outbreak of the Kandyan-Dutch War’, 48-49.

¹²⁸ Paulusz, *Secret minutes 1762*, 228.

¹²⁹ *Ibidem*, 228.

Zeventien dat, hoe slecht de verhouding met hof ook was, er geen schepen beschikbaar gesteld mochten worden. In een brief naar de Dumbara Ralahami schrijft Van Eck dat ondanks het feit dat hij bang was voor de consequenties van het besluit van de Hoge Raad en de Heeren Zeventien, hij toch een middelgroot schip beschikbaar stelde voor het hof voor één overtocht met arekanoten. Dit lijkt een gok van de gouverneur, maar het zou slechts een marginaal offer zijn om de rust weer terug te laten keren in het rijk. Op 28 mei stuurde Dumbara een brief terug dat hij zich misleid voelde door de VOC, onder andere omdat er toch troepen waren gezien in verschillende gebieden. Daarnaast nam hij geen genoegen met maar één schip. Kortom, het plan van Van Eck werkte niet en ondanks een diplomatieke missie naar het hof was het nog altijd oorlog in het rijk. De onrust leek ook te blijven bestaan in de Compagniesgebieden. Boodschappers arriveerden met berichten over onrust en troepenbewegingen in de disavannies van Galle en Colombo. Een oplossing voor het probleem was nog ver weg.¹³⁰

Kirti Sri zoekt een bondgenoot

Ondertussen zag Kirti Sri in dat het moeilijk zou worden de VOC te verslaan. Hij zocht hulp van buitenaf. Net als honderd jaar eerder, toen de VOC het verzoek om hulp tegen de Portugezen inwilligde en men hen van het eiland kon verdrijven. Kirti Sri stuurde zijn oom, Konnama Nayakkar, er op uit naar de prinsen van Tanjore en Madura. Bij beiden kreeg hij nul op het rekest.¹³¹ Ofschoon de koninklijke familie oorspronkelijk uit Madura kwam is het goed te verklaren dat het verzoek niet werd gehonoreerd. De VOC was te sterk vertegenwoordigd in het gebied en zou de de havensteden in India kunnen bombarderen en eventueel havens kunnen blokkeren met alle gevolgen van dien. Dit zou voor de prinsen een groot risico zijn. Meer succes had Kirti Sri bij de Engelsen in Madras. De British East India Company zag wel brood in een mogelijk gezantschap met de Kandianen om een geschikte zeehaven in de Baai van Bengalen te bemachtigen. De VOC hoorde van de drie gesprekken die plaatsvonden in Madras via een islamitische priester. De Britten stuurden John Pybus als speciaal gezant naar Kandy om te onderhandelen. Hij reisde met een eskader oorlogsschepen onder leiding van admiraal Cornish naar Trincomalee. Daar in de buurt kwam hij op 5 mei aan land en op de 18^e kwam hij aan in de hoofdstad. Deze missie werd uiteindelijk geen succes, omdat Pybus gefrustreerd raakte door de ingewikkelde en lange procedures aan het hof. De Engelsen

¹³⁰ Ibidem, 233, 236, 241, 246, 252-258.

¹³¹ Paulusz, 'Outbreak of the Kandyan-Dutch War', 48-49.

wilden in eerste instantie hun schoenen niet uit doen en ook niet knielen voor de koning. Ze voelden zich niet onderdanig aan de koning. Op krachtig verzoek van de hofsedelen deed het gezantschap het toch. Uiteindelijk zijn ze zo'n veertig dagen aan het hof gebleven.

Desondanks bleken de onderhandelingen vruchteloos. Het hof wilde dat de Engelsen zouden helpen de VOC te verdrijven in ruil voor een aantal privileges. De Engelsen wilden hier niet bij helpen, hun doel was een vriendschapsverdrag waarbij de koning een vazal van de Engelsen zou worden.¹³²

De missie was dus een mislukking voor het hof van Kandy en de Engelse Oost-Indische Compagnie, maar hiervan was de VOC niet direct van op de hoogte. Vanuit haar perspectief was de situatie op Ceylon nijpend. Op het moment dat de berichten binnenkwamen van de Engelsen die met Kandy onderhandelden, lag er een eskader oorlogsschepen in de baai van Trincomalee. Volgens admiraal Cornish bleven ze daar zes maanden voor reparatie, maar de VOC was achterdochtig. Later bleek dat eskader daar daadwerkelijk alleen te zijn voor reparatie. Het werd later ingezet op de Filippijnen tegen de Spanjaarden en veroverde Manilla. Maar de VOC was hier niet van op de hoogte. De Geheime Raad was geschrokken van een mogelijk Kandiaans-Brits verbond en nam maatregelen. Zo moesten drie personen onafhankelijk van elkaar onderzoeken wat de Engelsen aan het hof deden en deze Engelsen moesten bespioneerd worden. Ook werden er meer eisen ingewilligd van de disava van Drie en Vier Korles om de onderhandelingen met de Engelsen te verzwakken. Brieven tussen het hof en admiraal Cornish moesten onderschept en gekopieerd worden om op de hoogte te blijven. De Compagnie stuurde op 17 juli ook drie artikelen uit vredesverdragen op naar de Engelsen om te laten zien dat Engelsen niets mochten verrichten in het gebied van de Compagnie. Hieruit blijkt wel hoe bang ze waren voor een Britse invasie.¹³³

Deze angst van de Compagnie werd nog veel sterker naar aanleiding van de bevindingen van twee van de personen die de Compagnie gestuurd had om de zaak te onderzoeken. Uit de resolutie van 19 juli blijkt dat de koning de Engelsen vastigheid op het land beloofde. De Engelsen zouden drie maanden later terugkomen met een macht van schepen. Kirti Sri zou hen ondersteunen met soldaten en provisie vanaf het land. De VOC zou er binnenkort nog een vijand bij hebben. Wel kreeg de VOC bericht dat niet iedereen aan het hof er mee instemde. De meeste onderdanen van de koning wilden trouw blijven aan de

¹³² Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 138-139 en Paulusz, *Secret minutes 1762*, 260-261 en 293-294.

¹³³ Paulusz, *Secret minutes 1762*, 26-263 en 280-281.

Hollanders. Aan het hof was de koning vooral afhankelijk van de Nayakkar factie. Dumbara was de grootste tegenstander van het invoeren van Britse hulp. Anderen die belangrijk waren voor de oppositie tegen de koning, waren de in ere herstelde Saranamkara en Tibbotutave. Voor de VOC was dit een bevestiging van de tweedeling aan het hof tussen Singalezen en Nayakkars.¹³⁴

Conclusie

Zo hadden de religieuze missies, waarbij de VOC zo goed had geholpen, ertoe geleid dat de VOC in een desastreuze oorlog verwickeld was geraakt met Kandy. De samenzwering tegen de koning werd door Kirti Sri gebruikt om zijn onderdanen in opstand te laten komen tegen de VOC. De VOC dreef zijn eigen bevolking in de armen van de koning doordat gouverneur Schreuder met zijn belastingdrift en inhaligheid in naam van de Compagnie de bevolking tegen zich in het harnas gejaagd. De oorlog kon militair moeilijk gewonnen worden omdat er niet genoeg troepen beschikbaar waren in verband met de Zevenjarige Oorlog. Vanwege de oorlog verloor de VOC belangrijke gebieden in het zuiden en werd er een jaar lang geen kaneel geschild. Dit betekende een enorm verlies. Door zich te realiseren dat er aan het hof inderdaad sprake was van een tweedeling zag de VOC kans om op een andere manier de rust terug te brengen. Daarbij wilde de VOC gebruik maken van een oude bekende.

¹³⁴ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 139-140 en Paulusz, *Secret minutes 1762*, 287-290.

Hoofdstuk 5: De VOC als kingmaker

De oorlog moest zo snel mogelijk tot een goed einde gebracht worden. Omdat de VOC niet bereid was een grote troepenmacht op de been te brengen moest er een alternatieve oplossing bedacht worden. Een van de alternatieven was een VOC-gestemde koning op de troon te krijgen. Naar een alternatief voor Kirti Sri als koning van Kandy hoefde de VOC niet ver te zoeken. Theppipit was in 1761 teruggekomen van zijn ‘religieuze’ missie in Kandy. Hij zal deze missie anders hebben ervaren, aangezien hij gevraagd was om koning te worden van Kandy. Nu was hij terug in Siam en vormde hij automatisch een bedreiging voor koning Ekathat. Vooral na de crisis waarin het rijk verkeerde na de recente inval door Birmees leger, was het koningschap van Ekathat instabiel. De VOC wilde hier een helpende hand bieden door Theppipit weer uit Siam weg te halen en hem mee te nemen naar Kandy. Desalniettemin mislukte deze poging van de VOC. Dit hoofdstuk zal daarom draaien om hoe deze mislukking van de VOC en Theppipit tot stand kon komen.

De eerste missie rondom prins Theppipit

De VOC had nog altijd vrienden aan het hof. Dit bood ruimte voor een oplossing die de VOC al lange tijd in het achterhoofd had zitten. Sinds het vertrek van prins Theppipit in december 1760 was hij enige tijd in Tuticorin waar Schreuder schriftelijk contact met hem onderhield. Het opperhoofd van Tuticorin, Godfried Sweepe, vroeg hem in maart 1761 of hij nog genoeg aanhangers en krediet had bij de Kandianen of Singalezen. Hij liet weten dat hij veel krediet had opgebouwd bij de Singalezen, maar hij kon niet zeggen of dat nu nog steeds zo was, aangezien zijn grootste aanhangers geëxecuteerd waren. Een andere vraag die Sweepe stelde namens Schreuder was of hij onenigheid onder de ministers zou kunnen creëren om de ministers zo allemaal voor de Compagnie te winnen. Theppipit zou niet weten hoe hij dit zou moeten doen, aangezien ook de onderdanen in het gebied van de Compagnie zich beklagden over hun slechte behandeling. Daarnaast vertrouwden de hofedelen elkaar niet, zodat er geen eenheid tegen de koning gecreëerd kunnen worden. Dit was geen bemoedigend antwoord, maar toch bleef de VOC geloven in Theppipit. Omdat de plannen hem koning te maken weinig concreet waren, wilde hij terug naar Ayuthaya en vertrok hij aan het eind van 1761.¹³⁵

Zoals hierboven is beschreven was de situatie in 1762 anders dan het jaar daarvoor. In dezelfde vergadering van 28 mei, waar de Geheime Raad de missie van de Engelsen voor het

¹³⁵ Goonewardena, ‘A Dutch mission to Tenasserim’, 3-5.

eerst besprak, kwam ook een ander bericht vanuit Kandy. Het bericht ging over de neef van de omgebrachte rijksadigar Samanakkodi, Tibbotutave. De verhouding tussen Tibbotutave en koning Kirti Sri was nog altijd niet goed. Een informant van de VOC sprak met de priester en hij bevestigde dat hun religie onderdrukt werd na de coupoging van Theppipit. De aanhangers hadden veel schade geleden. Als de Compagnie zo welwillend was om de Thaise prins terug te halen dan zou Tibbotutave naar het gebied van de Compagnie komen en Theppipit ontmoeten. Als de 'so gemelde prins (...) weder hier gebragt wierde, dan zouden de volkeren van de boven- en benedenlanden seer willig zijn om hem de regeering en het land over te geven, en dan soude alles ook weder in rust en vrede komen'¹³⁶. De VOC wist niet zeker of al deze berichten klopten, maar ze wilden het wel verder onderzoeken.¹³⁷

De berichten van 28 mei in combinatie met de dreiging van een Engelse invasie deden Van Eck besluiten de mogelijkheid om prins Theppipit op de troon te krijgen te benutten. Van Eck stuurde een brief naar de gouverneur-generaal Van der Parra in Batavia om hem te vragen of hij met eigen macht of met hulp van de Siamese hogepriester mocht ingrijpen om de koning van zijn troon te stoten. In de retourbrief van 6 augustus 1762 wordt duidelijk dat de raad in Batavia lang moest overleggen, net als een aantal jaar geleden inzake het heropleven van het boeddhisme op Ceylon.¹³⁸ Nu was besloten om een gezantschap naar Siam te sturen om daar rijst, gedroogde vis, atjar en limoen in te kopen, maar vooraleerst om bij de koning op audiëntie gaan en hem te vragen de prins en zijn gevolg mee te sturen. Om de missie extra kracht bij te zetten zou Batavia het gezantschap de nodige geschenken en geldstukken meegeven. Wel vond Batavia het belangrijk Theppipit, of een andere prins die geschikt was, een contract te laten tekenen en de geheime instructie te laten lezen. In dit contract werd de bewegingsruimte van Theppipit op Kandy verwoord: hij zou als koning de vrede met de Compagnie herstellen en goede voorwaarden voor de Compagnie bewerkstelligen. Dat de raad in Batavia akkoord ging is opvallend in verband met een resolutie van een jaar eerder. De Heeren Zeventien wilden in 1760 het kantoor in Siam weer sluiten, maar Batavia vond dat nog te voorbarig. Eerst zou er onderzoek gedaan worden naar de kosten van het kantoor. In dezelfde brief werd ook de Engelse dreiging aangehaald. Batavia kon hen niet de toegang tot VOC-havens ontzeggen, omdat men niet zeker wist of de Engelsen daadwerkelijk de koning te hulp zouden schieten tegen de Compagnie.¹³⁹ In het stuk kwam ook naar voren dat de raad

¹³⁶ Paulusz, *Secret minutes 1762*, 260.

¹³⁷ Ibidem, 259-260.

¹³⁸ Zie hoofdstuk 2.

¹³⁹ NA 3051, f1393-1395.

in Batavia veel moest debatteren of men zich hier wel in wilden mengen. De leden van de raad gingen er wel enigszins van uit dat de missie naar Siam een succes zou zijn om van daar Theppipit (of een andere prins) mee te nemen naar Ceylon. Het lange overleg was waarschijnlijk nodig om af te wegen of de missie het gewenste resultaat in Ceylon zou opleveren. Zou hiermee de rust en vrede spoedig hersteld worden? Het was een grote investering van geld, schepen en manschappen om Kirti Sri van de troon te stoten en was dat het waard? Uit de brief blijkt dat Batavia deze offers moest brengen en met deze missie geen halve maatregelen wilde nemen, zoals men dat wel deed bij de missie in 1747.

In een volgende brief van generaal en raden van 14 september valt op dat Batavia er van uitging dat, eenmaal op Ceylon aangekomen, de prins ook daadwerkelijk op de troon zou komen. Er was volgens hen nog altijd een tweedeling aan het hof van Singalese adel aan de ene kant en de heersende Nayakkar familie aan de andere kant. De Singalezen zouden zich grotendeels achter de Siamese prins scharen om zo uiteindelijk de Nayakkar van de troon te stoten. Dat bij de aanslag in 1760 al bleek dat er niet zo'n eenvoudige tweedeling was te maken, was de raad niet opgevallen. Jan Schreuder, die na zijn vertrek als gouverneur van Ceylon, was toegetreden tot de raad kon hier geen nuance in aanbrenge. Schreuder kon gezien worden als stimulerende factor voor een gezantschap naar Theppipit. Hij gaf in zijn memorie aan dat 'er ook byna geene bedieninge van aangelegendheid aan het Hof is die door een naturelle Candiaan waargenomen word of daar is teffens een Mallabaar [Nayakkar] by (...) terwijl intussche veele voordeelige bedieningen reeds onder de Mallabaaren publicq uytgedeelt zijn.'¹⁴⁰ Wel werd bij Van Eck er op aangedrongen de diplomatieke betrekkingen met het huidige hof niet te beëindigen, zodat er geen sterker wantrouwen zou ontstaan.¹⁴¹

Als gezant werd Marten Huysvoorn uitgekozen, een voormalig opperhoofd van de VOC in Japan. Hij werd geassisteerd door Paul Emmerik. In hun verslag valt te lezen hoe hun reis is verlopen. Begonnen werd met een kort verhaal hoe het zover was gekomen vanaf de eerste reis van Theppipit in 1759. Ook werd verteld over de terugkomst van Theppipit en de angst dat Theppipit was teruggekomen om Ekathat opnieuw van de troon te stoten. Het Siamese hof was bevreesd dat Theppipit de hulp van de Hollanders had ingeroepen om hem op de troon te helpen. Vandaar dat hij werd aangehouden bij zijn terugkomst te Mergui. Onder deze omstandigheden kwam Huysvoorn op 22 september aan in Ayuthaya. Bij aankomst ontstond er verwarring onder de Siamezen. Wat was de reden dat er twee VOC-

¹⁴⁰ Reimers, *Memoir of Jan Schreuder*, 131.

¹⁴¹ NA 3051, f1397-1398 en Realia deel 3, 204.

schepen waren? Het gerucht dat de VOC er was om Theppipit te bevrijden stak gelijk de kop op. Huysvoorn liet weten dat zij in vriendschap kwamen en de koning een verzoek wilden doen. Dit nam de argwaan van de hovelingen niet weg. Dagelijks kwamen ze bij het VOC-kantoor om te vragen naar het doel van de missie. De resident vroeg om een audiëntie bij de phrakhlang, maar kreeg geen toestemming. Huysvoorn gaf telkens aan dat de commissie haar verzoek eerst bij de koning wilde neerleggen. Op 7 oktober bevestigde Huysvoorn opnieuw dat ze namens de gouverneur-generaal in Batavia waren gekomen met een brief en geschenken voor de koning. De phrakhlang wilde hier niet in meegaan. Hij gaf aan dat het abnormaal was om direct met de koning te spreken en dat ze het verzoek eerst aan hem moesten voorleggen.

De phrakhlang reageerde op 17 oktober met de vraag of de politieke raad in Batavia wel het recht had om ambassadeurs uit te zenden. De meeste contacten met Siam waren vanwege handelsbelangen met de phrakhlang. Hieruit is te concluderen dat het voor de Siamezen bijzonder was een verzoek voor de koning te ontvangen. De Siamezen wisten zelfs niet dat de VOC *carte blanche* voor heel Azië had gekregen van de Staten-Generaal. Het hof was er veel aan gelegen om het doel van de missie te doorgronden en deed vele pogingen om dit te achterhalen. Hieruit blijkt de achterdocht en angst die het hof had naar aanleiding van de missie. Huysvoorn verhaalt daarna dat ze nogmaals vroegen bij de koning te worden toegelaten. Als dat niet zou mogen vroeg hij of ze voor particuliere belangen Ayuthaya mochten bezoeken voordat zij hun terugreis zouden aanvangen. Daarvoor kreeg hij wel toestemming. De resident zag in dat de missie vruchteloos zou worden. Hij had informatie dat de koning hen niet zou ontvangen. Ook zou het hof geen toestemming geven om met twee zonen van Theppipit, die zich in een tempel ophielden, in contact te komen. De kans was te groot dat de Compagnie deze twee prinses zou gebruiken om de koning naar de kroon te steken. Huysvoorn gaf het op, na gezegd te hebben dat het duidelijk was dat hij alle moeite had gedaan.¹⁴²

Volgens Huysvoorn had de missie wel succesvol kunnen zijn als het wantrouwen aan het hof niet zo groot was geweest. De VOC wilde graag de oude phrakhlang terug in functie zien. De nieuwe phrakhlang was de Compagnie niet zo gunstig gezind als de oude.¹⁴³ De oude phrakhlang wilde zijn functie niet opnieuw bekleden, ofschoon de koning zich daar sterk voor

¹⁴² NA 3032, f1379-1387.

¹⁴³ Wanneer en waarom de phrakhlang was vervangen is niet duidelijk. Waarschijnlijk is de phrakhlang vervangen door Utumphon tijdens de Birmese invasie. Dat de oude phrakhlang niet terug mocht komen zegt genoeg over de verminderde macht die Ekathat had bij zijn terugkomst op de troon.

maakte. Mogelijk is dat hij zich niet wilde inlaten met de intriges aan het hof van prinsen, prinsessen en ministers. De koning wilde hem onafhankelijk van hen maken, maar zijn eigen aanhangers beletten hem dit tegenover de phrakhlang te verzekeren. Duidelijk is dat het aan het hof een warrige tijd was waarin intriges een versterkte rol speelden na de Birmese invasie van twee jaar daarvoor. Het koningschap was wankel, waardoor er op de achtergrond heel veel broeide. Het wantrouwen aan het hof was zo groot, dat de phrakhlang niet privé met vreemdelingen of gezanten mocht praten. Het moest in het openbaar in zijn gehoorzaal met vele andere personen uit het volk. Ook brieven aan hem gericht moesten in het openbaar voorgelezen worden. Volgens Huysvoorn moesten ambtenaren ook altijd met een derde persoon erbij praten om zodoende enige samenzwering tegen te gaan. Huysvoorn had het doel van zijn missie wel willen openbaren aan de oude phrakhlang, maar in deze slangenkuil wilde hij zich niet wagen. De Compagnie was zich niet bewust van de haat van de koning tegen Theppipit. Daarom zou het uitleggen van de missie alleen maar moeilijkheden met zich meebrengen. De koning was er van overtuigd dat de Hollanders met prins Theppipit onder één hoedje speelden en hij was dus bang dat ze hem van de troon wilden stoten. Zelfs als hij het wel geloofde, dan zou Ekathat er niet blij mee zijn dat de Compagnie goede vrienden was met één van zijn vijanden. Ook bij openbaring van haar doel zou succes twijfelachtig zijn geweest.

Later in hun missie bedachten Huysvoorn en Emmerik nog dat misschien één van zijn zonen genoeg was. Ze zouden deze dan kunnen ophalen in Ayuthaya of Mergui. Hun vader zou dan spoedig mogen volgen, omdat het hof dan gezien zou hebben dat de VOC geen kwaad tegen de koning in de zin had. Dit zou allemaal onder verantwoordelijkheid van de resident moeten, maar Werndlij¹⁴⁴ wilde hier niet aan meewerken. De conclusie was dat deze missie vruchteloos was en dat ze geen prins konden meekrijgen. Wel werd besloten Johannes van den Berghe, die het land kende en de taal machtig was, te betalen voor mogelijke diensten in de toekomst. Hij woonde in Siam en kende de prins ook en zou zo wellicht makkelijker aan het hof kunnen komen en zijn vertrouwen kunnen winnen. Ook de *tjeduk* of de rapporteur van de phrakhlang bood zijn diensten aan de VOC aan, maar de twee gezanten wantrouwden hem. Hij zou alles doorspelen aan de phrakhlang en zelf geschenken willen ontvangen. Voordat Huysvoorn en Emmerik vertrokken, kwamen er nog twee soldaten met de mededeling dat de phrakhlang bij Batavia zou klagen als ze de ware reden van hun missie niet zouden openbaren. Omdat de gezanten vonden dat ze niet nalatig geweest waren, vertrokken ze op 20

¹⁴⁴ De opvolger van Nicolaas Bang na zijn dood in 1760.

november 1762 vanaf het VOC-kantoor Amsterdam naar Batavia. Hier kwamen ze op 13 december 1762 aan, waarna ze de volgende dag verslag deden van hetgeen voorgevallen was.¹⁴⁵

Zo werd deze missie van de VOC een mislukking. Voor de VOC was het triviaal dat de missie een succes zou worden. Zij ging er van uit dat Theppipit bereid zou zijn de troon van Kandy te bestijgen. Hij zou gemakkelijk uit Siam opgehaald kunnen worden, omdat hij zich daar vrij kon bewegen volgens de VOC en dus snel mee kon gaan met de VOC-schepen. Ondanks deze misinformatie was de VOC naïef in de verwachtingen. Daarnaast zijn er meer verklaringen te geven waarom de missie mislukte. Een Portugese katholieke priester, Fre Manuel de St. Joachim, verklaarde later in 1764 dat het de schuld was van de Franse katholieke bisschop in Ayuthaya. Deze bisschop zou het hof verteld hebben dat de ambassadeurs geen ambassadeurs waren, maar spionnen die het rijk kwaad wilden doen door Theppipit op de troon te zetten. De koning had niettemin de gezanten een audiëntie willen geven, als zij het doel van hun missie maar aan de phrakhlang hadden willen uitleggen. Omdat de gezanten handelden namens de Staten-Generaal konden zij de phrakhlang geen opening van zaken geven. Of deze verklaring klopt is de vraag, aangezien deze priester later nog een dubieuze rol zou spelen. De VOC geloofde zijn verklaring wel, omdat zij niemand verteld hadden over het doel van hun missie in 1762 en hij toch in de buurt van de waarheid kwam. Ook hieruit komt de naïviteit van de VOC naar voren. De priester vertelde eigenlijk niets nieuws, maar had een goede analyse gemaakt van de zaken die hem bekend waren. Dat hij de bisschop zwart maakte, kwam voor hem goed uit aangezien deze hem gestraft had.¹⁴⁶

Een andere verklaring van de mislukking was de timing van de missie. Bij de belegering van Ayuthaya in 1760 had Ekathat enorm veel gezichtsverlies geleden. Zijn koningschap was uiterst zwak gebleken, hij kon het rijk niet leiden in tijden van crisis. Theppipit kwam ondertussen terug op een Hollands schip en was daarmee gelijk een bedreiging voor de troon. Hij werd dan ook direct vastgezet. Nu kwam de VOC kort na zijn terugkomst met twee schepen en een officieel gezantschap voor een audiëntie bij de koning. Haar ware reden werd daarbij niet bekend gemaakt en men wilde alleen rechtstreeks met de koning spreken en niet met de phrakhlang, de minister van financiën en buitenlandse zaken, met wie de VOC voorheen altijd te maken had. Het is dus niet heel vreemd dat het hof de VOC niet vertrouwde en eerst de ware reden van de missie wilde weten. Als het gezantschap

¹⁴⁵ NA 3032, f1388-1398.

¹⁴⁶ NA 3095, f258.

daarna een gedeelte kenbaar maakt, namelijk één van de twee zonen van Theppipit te mogen meenemen naar Ceylon, is dat voor het hof een bevestiging dat de VOC voor Theppipit naar Ayuthaya wilde komen.. Daar de koning Theppipit zag als vijand is het logisch dat hij de VOC geen toegang tot het hof wilde verlenen.

Ook de ministerswisseling ten tijde van de inval van de Birmezen zal het gezantschap mogelijk tegengewerkt hebben. In het eerste hoofdstuk is aangegeven dat de mahatthai verantwoordelijk was voor de registratie van phrai in de noordelijke provincies en de kalahom voor de zuidelijke provincies. Maar sinds 1703 had de phrakhlang het bevel over de mankracht in het zuiden gekregen vanwege zijn hulp bij de troonsbestijging. In feite nam hij de functie van kalahom over, maar de kalahom bleef wel de baas over de militaire eenheden in het zuiden. De phrakhlang had nu enorm veel macht, maar doordat hij zo veel functies had verwaarloosde hij er een aantal. Eén daarvan was het registeren van de phrai in het zuiden. De phrakhlang hield zich meer bezig met handel, omdat daar meer mee te verdienen was. Vooral onder Borommakot werd er veel gehandeld met vele mogendheden, waardoor de phrakhlang zijn rijkdom enorm zag toenemen.¹⁴⁷ Bij de inval van de Birmezen kwam het tekort aan mankracht in het hele land (ook de mahatthai had zijn taak verwaarloosd) pijnlijk aan het licht. Hierdoor is het logisch dat de phrakhlang, die de VOC zo gunstig gezind was, vervangen werd door een nieuwe phrakhlang. Utumphon had zelf ook aangedrongen op een aantal nieuwe functionarissen. In de kronieken staat de phrakhlang niet vermeld, maar aangezien ook hij rond deze tijd werd vervangen ligt het voor de hand hem hierbij mee te tellen. Na de aftocht van de Birmezen wilde de koning de oude phrakhlang weer terug, maar op aandringen van andere edelen en prinses gebeurde dit niet. De VOC moest zo met een nieuwe, onbekende ambtenaar zaken doen. Dit kan verklaren waarom ze de ware reden van hun missie niet aan hem duidelijk wilden maken. Was het de oude geweest, dan was het misschien wel gebeurd dat ze aan hem de ware reden van hun missie bekend hadden gemaakt. Of de missie dan wel een succes was geweest is nog maar de vraag.

De meest plausibele verklaring voor het mislukken van de missie is na deze analyse waarschijnlijk een combinatie van naïviteit van de VOC en het wantrouwen aan het hof. Dit wantrouwen tegenover de VOC werd door de geheimhouding van de ware reden van de missie alsmear groter. Het vervangen van de phrakhlang was een extra reden dat de VOC haar missie niet wilden openbaren. Dat de missie was mislukt, was een feit waarbij de VOC zich op 19 december 1762 bij neerlegde. Helaas was het niet gelukt om de prins te bemachtigen en

¹⁴⁷ Wyatt, *Thailand*, 128-132.

nu zou de Compagnie een andere manier moeten vinden om de rust en vrede in Ceylon weer terug te brengen. Wat de heren in Batavia niet wisten is dat twee jaar later de poging om Theppipit op de troon te krijgen, plotsklaps nieuw leven ingeblazen werd.

De tweede missie rondom prins Theppipit

De oorlog op Ceylon ging ondertussen nog altijd door. In de loop van 1763 consolideerde de VOC haar positie en veroverde langzaam het verloren terrein terug. Ook Kirti Sri verlangde inmiddels naar vrede. Toch lukte het niet, omdat Van Eck een aantal voorwaarden stelde waar de koning niet mee akkoord kon gaan. Zo wilde hij dat Drie en Vier Corles, Zeven Corles, Puttulam en het hele kustgebied onder gezag van de VOC gebracht zou worden. Deze voorwaarden waren al vastgesteld onder Schreuder, vooral omdat de Portugezen dit gebied ook al hadden en om de koning de mogelijkheid tot contact met andere machten te ontnemen. Toen in 1763 de Zevenjarige Oorlog was afgelopen kwamen er veel troepen voor de VOC vrij. Er werd een groot offensief gepland, waarbij Kandy met zes legers veroverd zou worden. Het offensief eindigde uiteindelijk in een ramp. Beide zijden verlangden meer en meer naar vrede. De soldaten van de koning waren vooral boerenmilities die het land nu niet konden bewerken waardoor er hongersnood zou kunnen ontstaan. Veel onderdanen in de VOC-gebieden hadden zich intussen weer loyaal verklaard aan de VOC en vooral de blijvende loyaliteit van de kaneelschillers, de Salagama kaste waren een opsteker voor de VOC. Het vredesoverleg werd gevoerd door Jan Bauert, de disava van Colombo, en Dumbara Ralahami. De koning wilde terug naar de vooroorlogse situatie, terwijl de VOC vooral wilde dat de koning niet meer met andere machten zou spreken.¹⁴⁸

De oorlog ging door toen de naam Theppipit weer viel bij Van Eck in Colombo. In het begin van 1764 was de Portugese monnik Fre Manuel de St. Joachim in Cochin bij het VOC-kantoor¹⁴⁹, dat onder leiding van Godfriedus Weijerman stond, gekomen. Deze Fre Manuel was pastoor geweest in Ayutaya. Maar vanwege zijn contact met de Hollanders daar verklaarde hij, dat hij in zijn hart een protestant was. Hij wilde in 1760 naar Batavia vluchten en zich bekeren tot calvinist, ware het niet dat dit ontdekt werd en hij gevangen werd gezet door de eerder genoemde Franse bisschop. Door hem werd hij in het geheim naar Malakka verscheept, vanwaar hij naar Cochin werd verscheept. Hier meldde hij zich bij de Hollanders en deed zijn versie uit de doeken over de gebeurtenissen in 1762. Via een geheime brief

¹⁴⁸ Dewaraja, *The Kandyan kingdom*, 140-141 en Reimers, *Memoir of Jan Schreuder*, 118-119.

¹⁴⁹ In het westen van India.

kwam Van Eck dit te weten en liet hem al snel naar Galle brengen, waar hij met Van Eck een onderhoudend gesprek had. Het viel Van Eck op dat hij veel kennis had over Siam. Ook kwam naar voren dat hij op genegenheid van prins Theppipit kon rekenen. Van Eck liet hem een schriftelijke verklaring afleggen. Omdat Fre Manuel alleen Hoog-Portugees kon schrijven en Latijn alleen kon spreken, liet Van Eck Van Angelbeek, de secretaris van de geheime raad, de verklaring opschrijven. In de verklaring stond hoe Theppipit als lievelingszoon van koning Borommakot werd verbannen onder Ekathat naar Kandy. Over de samenzwering in Kandy zegt hij niets, wel over de terugkomst in Siam. Hierna vertelde Fre Manuel over de Franse bisschop die kwaad sprak over de VOC, mede waardoor de missie in 1762 mislukte. Kortom, de priester wist veel over Theppipit en zijn omstandigheden. Van Eck was onder de indruk van de verklaring van Fre Manuel. Vier dagen later hadden de twee wederom een onderhoud, waarbij er een extra verklaring kwam. Hier verklaarde Fre Manuel dat als de Hollanders Theppipit met militaire hulp op de troon van Kandy zouden krijgen, hij de soevereiniteit daarna zou geven aan de Compagnie. Dit wist Fre Manuel van bedienden van Theppipit, die van Mergui naar Ayuthaya waren gereisd en het tegen hem verteld hadden. Omdat hij een goede vriend en vertrouweling was van Theppipit, maar ook van Utumphon, zou de VOC een diplomatieke missie moeten sturen onder leiding van hem. Deze missie zou zeker succesvol worden als de Compagnie zou verzekeren Theppipit te steunen met militaire hulp.¹⁵⁰

Van Eck was enthousiast over de verklaring, maar twijfelde wel of dat Theppipit de soevereiniteit daadwerkelijk zou hebben overgedragen aan de VOC als zij in 1761 soldaten had gestuurd. Daarnaast wist Van Eck af van de precaire situatie rondom Utumphon in Ayuthaya. Hij vroeg zich dan ook af of Theppipit de VOC om hulp zou vragen om de jonge broer op de troon te helpen. Volgens Fre Manuel was daar geen twijfel over mogelijk. Van Eck zag toch een mogelijkheid actie te ondernemen, ondanks dat Fre Manuel zo op het oog precies de dingen zei die de Compagnie erg goed uitkwamen. Van Eck besloot een missie op te zetten naar Mergui. Dit deed hij in het geheim, zelfs zonder dat de geheime raad van Ceylon hiervan op de hoogte was. Hij wilde voorkomen dat het zou uitlekken naar Kirti Sri, hetgeen desastreuze gevolgen zou hebben als de missie zou mislukken. Van Eck was er van overtuigd dat er genoeg aanhangers van Theppipit aan het hof te vinden waren, maar als een en ander zou uitkomen zou Kirti Sri maatregelen nemen en zou er nooit vrede komen. Hij was er van overtuigd dat als Theppipit op Ceylon zou landen hij de Nayakkar van de troon zou kunnen stoten. Op 28 mei stuurde hij een geheime brief naar de gouverneur-generaal en de

¹⁵⁰ Goonewardena, 'A Dutch mission to Tenasserim', 8-10 en NA 3095, f240-242 en 253-261.

raad in Batavia waarin hij alles uitlegde. Dat Van Eck er van uit ging dat de missie een succes zou worden, blijkt uit een brief gericht aan prins Theppipit die hij meegaf met de misse. Hier vertelt Van Eck over een brief die net na het vertrek van Theppipit in 1761 in Colombo was gebracht. In deze brief verklaarde de hoogste Siamese opperpriester Walewritte Sangharaja Tirananse¹⁵¹ dat de rijksgroten nog altijd vonden dat Theppipit op de troon hoorde te zitten. Omdat de huidige koning sindsdien had besloten de vrede met de VOC te verbreken vroeg Van Eck aan Theppipit of hij nu nogmaals wilde proberen de troon van Kandy te bestijgen, nu met adequate militaire hulp van de VOC. De gezant en Fre Manuel zouden alles verder kunnen uitleggen aan Theppipit.¹⁵²

De missie zou worden geleid door Willem van Damast Limberger, de onderkoopman in Ceylon. Hij kreeg aparte instructies mee die hij pas mocht openen als het schip *De Vrijheid* uit het zicht van de haven van Galle was. Het schip zou naar Batavia gaan, maar als het de haven uit was zou Van Damast Limberger de instructie openen en zien dat hij de kapitein moest opdragen het schip naar Nagapatnam te sturen. Daar moest het schip een loods oppikken die hen naar Mergui zou kunnen brengen. Als men zich in Mergui zou afvragen wat het schip daar kwam doen zou de kapitein verklaren dat het uit koers was geraakt door tegenwind en nu in Mergui brandstof en drinkwater kwam bunkeren. Op 30 juli 1764 vertrok de missie vanaf de rede in Galle en op 6 september kwam het schip volgens plan aan in Mergui. De missie was op 27 juli goedgekeurd door een geheime resolutie van de raad van Indië. Hierin kwam ook de vrees naar voren dat Theppipit om hulp zou vragen in Siam zelf. Van Damast Limberger mocht hier niet mee instemmen, maar hij moest ook niet alle hoop wegnemen dat hij Utumphon ooit zou helpen. Eerst zou Theppipit goed en wel op de troon moeten zitten in Kandy en dan kon de Compagnie nog altijd zien of ze Utumphon van dienst konden zijn in Siam. Dat laatste werd bekrachtigd door een brief aan Van Eck van 31 juli, waarin nogmaals onderstreept werd dat de Compagnie het opgebouwde krediet in Siam niet te grabbel wilde gooien en er dus niets beloofd kon worden aangaande Utumphon.¹⁵³

Logischerwijs was deze resolutie nog niet op Ceylon aangekomen toen de missie al wel onderweg was. Van Eck nam dus een risico door de missie op eigen initiatief op touw te zetten. Toch was het een minimaal risico, daar Schreuder nog altijd in de raad van Indië zat en de raad twee jaar daarvoor weloverwogen de missie met volle overtuiging ondernam. De raad

¹⁵¹ Het is waarschijnlijk de Kandiasse opperpriester geschoold in de Siamese leer. Onduidelijk is of dit de nieuwe Sangharaja was na Saranamkara of dat Van Eck doelt op Saranamkara.

¹⁵² NA 3095, f243-246 en NA 3109, f239-240.

¹⁵³ NA 3095, f230-232 en 247-252 en NA 3109, f183-185.

ging dan ook akkoord met de missie. Het was de VOC er veel aan gelegen om de rust op Ceylon te herstellen.

Van Damast Limberger hield een dagboek bij van alle gebeurtenissen die hij meemaakte vanaf het moment dat hij in Mergui aankwam. Daarin spreekt hij veel over het harde werk dat Fre Manuel verzette om de doelen van de VOC te bereiken. Hij liet al snel weten dat Theppipit niet meer in Mergui was, maar in Tenasserim, bij de onderkoning. Wel had hij een geheime boodschap naar de prins gestuurd. Een aantal brieven tussen Theppipit en de Portugees volgden. Ook had hij contact met een van zijn zonen, die incognito naar Mergui was gekomen. Verder deelde hij een aantal geschenken uit om de missie soepel te laten verlopen. De zoon wilde graag mee, maar wilde eerst toestemming van zijn vader. Zijn vader gaf deze toestemming en was ook vastberaden zelf met de VOC mee te gaan. Hij wilde op zijn beurt nog wel toestemming van Utumphon, die zich in een ver verwijderd klooster bevond. Latere vertraging ontstond door feestdagen en andere factoren. Van Damast Limberger rook onraad. Deze onraad werd bevestigd door contact met een Armeniër op 13 november¹⁵⁴, die in Mergui ging over de contacten met buitenlanders. Hij had zijn vertrouwen door middel van cadeaus gewonnen en vertelde hem de reden van de aanwezigheid van de VOC. Van hem vernam hij dat prins Theppipit sinds zijn terugkomst met niemand in contact mocht komen en strikt bewaakt werd in zijn onderkomen in Tenasserim. Ook zijn zonen waren niet in Mergui of Tenasserim, ze waren allen aan het hof in Ayuthaya.¹⁵⁵

Dat Van Damast Limberger en met hem de Compagnie voor de gek was gehouden door de zogenaamd tot het calvinisme bekeerde Fre Manuel bleek ook toen Van Damast Limberger de Portugees een paar dagen later zag met kaal hoofd en in Dominicaner pij. Van Damast Limberger had diezelfde dag een informeel onderhoud met de gouverneur van Tenasserim, die toevallig in Mergui op bezoek was. De onderkoning gaf daar te kennen dat hij de Portugees al een paar jaar kende en dat deze bekend stond als schurk. Hij had hem dan ook al sinds zijn aankomst gevolgd en hij gaf te kennen dat de man elke avond gezien was in de bars en bordelen van de stad. Wat betreft hun missie zei de onderkoning dat hij Theppipit nooit kon laten gaan zonder toestemming van de koning. Daartoe zou Van Damast Limberger een officiële brief naar de koning moeten sturen met het doel van missie daarin in detail uitgelegd. Op 15 november stuurde hij een brief naar de onderkoning, die hem zou doorsturen naar het hof in Ayuthaya. In de brief legde hij uit hoe de koning van Kandy zich te schande

¹⁵⁴ Hij kon dus ruim twee maanden zijn gang gaan op kosten van de Compagnie.

¹⁵⁵ Goonewardena, 'A Dutch mission to Tenasserim', 10-12.

had gemaakt tegenover Theppipit. Ook vroeg hij om vrijlating van prins Theppipit, één van zijn zonen of anders iemand anders van de koninklijke familie die genegen was op de troon van Kandy plaats te nemen.¹⁵⁶

In afwachting van het antwoord van het hof bleef Van Damast Limberger in Mergui wachten op antwoord. We zullen echter nooit weten wat het antwoord geweest zou zijn van het hof in Ayuthaya. Op 11 januari 1765 moest het schip plotseling vertrekken. In Pegu was een nieuwe koning opgestaan die zijn legers had verzameld en wederom werd het gebied van Ayuthaya binnengetrokken. Als eerste kwam hij daarbij in het gebied van Tenasserim en op 11 januari viel Mergui, werd de stad geplunderd en moest het missiegezelschap maken dat het wegwam. Dat dit vrij plotseling moest blijkt uit het verslag: ‘het dessem der Peguanen dat gewestelijk strekte om waere het moogelijk de barcq te overmeesteren te verijdelen naedemael zij de stoutheid hadden tot onder het bereik van het geschut van de Barcq te naederen en ons rijkelijk met snaphaan schooten te begroeten, dewelke ik egter met zo veele koogels en druijven uijt het geschut liet beantwoorden dat hun de lust verging ons verder te incommodieren’¹⁵⁷. Van Damast Limberger reageerde bedroefd dat de missie zo moest eindigen, te meer daar hij spoedig een antwoord verwachtte van het hof. De reis ging naar Ceylon, waar *De Vrijheid* op 5 februari 1765 aankwam.¹⁵⁸

Zo mislukte ook de tweede missie die de VOC ondernam om Theppipit van Siam naar Ceylon te krijgen en hem daar met hulp van de VOC op de troon van Kandy te plaatsen. In een brief naar de raad van Indië van 12 januari verklaarde Van Eck dat hij er pas achter was gekomen dat Fre Manuel een bedrieger was toen hij gewaar werd dat Theppipit niet in Mergui verbleef en zo strikt bewaakt werd dat communicatie met hem onmogelijk was. Net als bij de vorige missie blijkt maar hoe naïef de VOC was ten opzichte van het hof in Siam en in dit geval ook ten opzichte van de Portugese priester. De VOC, en Van Eck in het bijzonder, wilde maar al te graag Theppipit op de troon van Kandy krijgen en zij dacht dat het eenvoudig zou lukken. Dat de priester bekeerd was tot het calvinisme zou kunnen, maar dat dat zo gekomen was na contact met de VOC in Ayuthaya gaf te denken. Fre Manuel wist veel van Siam en had daar dan ook enige jaren vertoefd. Ook wist hij veel van Theppipit en zijn betrekkingen met de VOC. Toch was deze informatie waarschijnlijk niet moeilijk te verkrijgen. Naar aanleiding van de missie in 1762 zullen er veel geruchten de ronde hebben gedaan aangaande het doel van deze missie. Navraag zal Fre Manuel de informatie hebben

¹⁵⁶ Ibidem, 13-14.

¹⁵⁷ NA 3138, f626.

¹⁵⁸ NA 3138, f626.

kunnen opleveren over eerdere contacten van de VOC met Theppipit. Dat hij door de Franse bisschop vanuit Siam weggestuurd was, is goed mogelijk. Dit kon te maken hebben met zijn voorliefde voor bars en bordelen. Bij aankomst in Cochin zag hij mogelijkheden bij de VOC, die al snel toehapte. Bij mensen als Weijerman of Van Eck, die zelf nog nooit in Siam waren geweest, zal het verhaal van Fre Manuel indruk hebben gemaakt. Hij wist veel van Siam en kon ook het nodige vertellen over de VOC en Theppipit. Dat Van Eck geïnteresseerd was lijkt dus niet zo vreemd. Dat hij Batavia inlichtte en zelf actie ondernam getuigt van vastberadenheid van zijn kant. Op basis van de informatie van Van Eck is het misschien niet eens vreemd dat zelfs Batavia akkoord ging met de missie. Wel is het vreemd dat Batavia niet voorafgaand aan deze goedkeuring via het opperhoofd in Ayuthaya navraag heeft gedaan naar Fre Manuel de St. Joachim. Hij had met al zijn contacten snel genoeg geweten of deze man te vertrouwen was. Daarnaast had de Compagnie bij de vorige missie Johannes van den Berghe geld gegeven om van zijn diensten gebruik te kunnen maken. Ze hadden mogelijk via hem kunnen vernemen dat de priester niet te vertrouwen was, dat Theppipit zich in Tenasserim bevond en dat hem communicatie met de buitenwereld werd onthouden. Een en ander getuigt van enorme naïviteit van de kant van de gouverneur-generaal en zijn raad. Naïviteit die hen veel geld en tijd heeft gekost.

Conclusie

Uiteindelijk lukte het de VOC niet om prins Theppipit op de troon van Kandy te zetten. Nu kan gekeken worden naar waarom de poging van de VOC om de Thaise prins Theppipit los te weken uit Ayuthaya en hem in te zetten voor een coupoging in Kandy mislukte.

De basis van de hele onderneming waren de contacten die de twee koninkrijken opbouwden na de mislukte religieuze missie in 1747. Dit resulteerde in meerdere succesvolle missies, maar ook in een coupoging in Kandy. Prins Theppipit speelde daar een belangrijke rol, waarna de VOC hem moest terugbrengen naar Siam. Daar aangekomen werd Theppipit in de boeien geslagen vanwege de bedreiging die hij vormde voor koning Ekathat. Omdat de VOC hem terug in Siam bracht werd dit haar kwalijk genomen. Toch wilde de VOC Theppipit opnieuw vervoeren naar Kandy om hem daar op de troon te zetten, maar ook dit mislukte.

Concluderend kan gezegd worden dat de missies vooral mislukten vanwege de naïviteit van de VOC. Ondanks de lange ervaring aan de Aziatische hoven maakte de VOC grote diplomatieke en protocollaire fouten. Toch is het niet duidelijk of de missies wel gelukt zouden zijn als de VOC anders gehandeld zou hebben. De VOC ging er bij beide missies van uit dat zij succesvol zouden zijn en dat ze Theppipit gemakkelijk konden overhalen om met de VOC terug te gaan naar Ceylon. Bij de tweede missie was er twijfel of Theppipit niet om de steun van de VOC zou vragen om Utumphon te helpen de troon te veroveren. Door deze steun open te laten zou de VOC Theppipit kunnen overhalen. Bij de eerste missie was de VOC veel te naïef. Ten eerste omdat ze verwachtte dat de koning de leiding van de missie zou ontvangen voor een persoonlijke audiëntie. De koning werd door zijn onderdanen geëerd als boddhisatta, als toekomstig Boeddha. Sinds de VOC op Ayuthaya handel dreef en een kantoor had geopend was het niet vaak voorgekomen dat de gezanten de koning zelf hadden gezien. De keren dat gezanten van de VOC hem wel zagen, zoals in de pelgrimage naar Prabat in 1737, hielden de gezanten zich niet aan de gewoonte de koning niet aan te kijken. Hieruit blijkt hoe knullig de VOC omging met Siamese gebruiken. De naïviteit werd ook tentoongespreid doordat Huysvoorn en Emmerik er van uitgingen dat ze de phrakhlang niet nodig hadden om bij de koning te komen. Hij was sinds het begin de contactpersoon geweest met het hof. Ook was hij door het hof aangesteld om met buitenlanders te communiceren, dus als ze iets wilden bereiken hadden ze de phrakhlang nodig. De koppigheid van de Compagnie om het doel van hun missie niet aan hem duidelijk te maken zorgde ervoor dat de gezanten

geen vorderingen maakten. Tenslotte was de timing van de missie niet goed. Na de inval van de Birmezen in 1760 en de daarmee gepaarde kortstondige troonswisseling was de positie van Ekathat wankel. Toen de VOC prins Theppipit in 1761 of 1762 afzette in Mergui zette dat kwaad bloed bij het hof, omdat er nu een extra dreiging voor de koning bij was gekomen. De prins was een geduchte tegenstander van de koning en het was mogelijk, in de ogen van de Siamezen, dat de VOC hem graag op de troon van Ayuthaya zag. In datzelfde jaar kwam er een gezantschap dat alleen het doel van missie aan de koning wilde openbaren. Als de VOC hierbij sneller openheid had gegeven en duidelijkheid had verschaft zouden er mogelijk meer deuren zijn geopend.

Bij de tweede missie was de Compagnie onhandig met betrekking tot de Portugese priester Fre Manuel. Zijn twijfelachtige verleden en zijn voor de VOC goede antwoorden maakten hem niet verdacht. Het duurde twee maanden vooraleer Van Damast Limberger achter de ware aard van de priester kwam. Dat hij geen brief naar Werndlij had gestuurd om hem te vragen naar het doen en laten van de priester laat zien dat de Compagnie behoorlijk naïef te werk ging. Werndlij was al enige jaren actief in Ayuthaya en had gemakkelijk meer informatie kunnen inwinnen over de monnik. Daarnaast had de VOC twee jaar daarvoor een Hollandse burger ingeschakeld die ze betaalde mocht het tot een nieuwe missie komen. Waarom deze man niet is ingeschakeld om te helpen blijft onduidelijk.

Naast het knullige optreden in Siam, was de VOC ook op Ceylon opvallend optimistisch over de toekomst. De VOC ging er van uit dat als Theppipit op Ceylon was, de Singalezen unaniem (of in ieder geval in grote getalen) achter hem zouden staan, omdat hij vanwege zijn boeddhistische afkomst een betere koning zou zijn dan de 'heidense' Kirti Sri Rajasingha. De VOC bleef de bevolking van Kandy verdelen in een Singalees en een Nayakkar deel. Dat deze tweedeling niet opging kwam niet bij de VOC op. Zo waren er na de troonsbestijging van Kirti Sri al twee andere Nayakkars geweest die hem naar de kroon wilde steken, hetgeen aangeeft dat de Nayakkars geen homogene groep vormden. Ook bleek bij de aanslag in 1760 al dat de Singalezen niet eensgezind als boeddhisten tegen de hindoeïstische koning waren. Het was veeleer een samenzwering gevoed door persoonlijke belangen, van edelen die hun positie verzwakt zagen in de loop der tijd. Kirti Sri had juist veel aanhang onder zijn boeddhistische bevolking, doordat hij het boeddhisme had doen opleven, nota bene met behulp van de VOC! Of de VOC kon slagen Theppipit in Kandy op de troon te zetten is maar zeer de vraag, maar dat haar handelen naïef en knullig was hielp de VOC niet.

In totaal was er maar dertien jaar sprake van intensief contact tussen Kandy en Ayuthaya. Na de langdurige contacten in de vijftiende eeuw was deze opleving van korte

duur, maar wel met verstrekkende gevolgen. Heden ten dage is de Siamese niyaka nog altijd de dominante boeddhistische stroming in Sri Lanka. Na de jaren 1750 waren de contacten tussen Ceylon en Siam bekoeld. Omdat Ceylon eind achttiende eeuw werd overgenomen door de Engelsen en Siam zich terugtrok tot de heropening van het land in 1855 door Sir Bowring, duurde het ook lang voor er weer contacten tussen de twee gebieden tot stand kwamen. Voor de rol die de VOC speelde bij de heropleving van het boeddhisme onder Kirti Sri Rajasingha kunnen de boeddhisten in Sri Lanka nog altijd dankbaar zijn.

De VOC speelde na 1764 geen rol van betekenis meer in Ayuthaya. In 1767 bleken de legers van Birma te machtig om tegen te houden en werd Ayuthaya veroverd. De stad werd geplunderd, vele hofsedelen en de koning verloren daarbij hun leven. Prins Theppipit wist te ontsnappen en kon een eigen koninkrijk stichten, een koninkrijk voortbouwend op dat van Ayuthaya. Theppipit werd alsnog koning, niet van Kandy, maar van het hernieuwde Ayuthaya. De nieuwe koning had echter te weinig aanhangers om zijn kleine koninkrijk in stand te houden. Het koninkrijk van koning Tak in Thonburi kreeg op den duur de overhand en wist het rijk weer bijeen te brengen.¹⁵⁹ De VOC heeft in de jaren 1770 en 1780 nog wel contact gehad met Siam, maar dit stelde weinig voor. Zo kreeg ze nog enkele keren een brief van de phrakhlang. Met het faillissement van de Compagnie in 1795 was echter het contact met Siam helemaal voorbij.

De oorlog in Kandy ging nog twee jaar door. In 1765 ondernam de Compagnie een nieuw offensief dat wel succesvol was. De koning wilde ditmaal wel Zeven Corles opgeven in tegenstelling tot een aantal jaar daarvoor, maar voor Van Eck was vrede geen optie. De legers konden zelfs tot Kandy optrekken, waaruit de koning en zijn familie weggevlucht waren. De onderhandelingen gingen door, maar liepen spaak op extra voorwaarden van de VOC. Na de inname en plundering van Kandy moest de Compagnie toch de hoofdstad al snel weer opgeven. Bij terugkomst in Colombo stierf Van Eck. In 1766 was er nog een klein offensief van de kant van Kandy, maar al spoedig besloten beide zijden dat het belangrijker was de oorlog te beëindigen. Na vijf jaar oorlog stelde de economie van Kandy weinig meer voor. Het hof had veel mankracht verloren en de zoutvlaktes die ze eerst in handen hadden, waren nu in handen van de Compagnie. Ook de VOC had veel verloren. Zo was er al een aantal jaar geen kaneel meer geleverd voor de thuismarkt. Daarnaast had ook zij veel mankracht verloren. De grootste misrekening betrof de tweedeling aan het hof. De VOC was er tot 1764 vanuit gegaan dat deze tweedeling het land zou verscheuren. Na vijf jaar oorlog bleek echter

¹⁵⁹ Wyatt, *Thailand*, 140.

dat de Kandiaanse adel trouw bleef aan Kirti Sri, ondanks vele steekpenningen en beloftes. Dat de VOC met haar beleid op Ceylon tientallen jaren kennelijk had gefaald werd hiermee onderstreept.

Verklarende woordenlijst

<i>adigars</i>	= De twee belangrijkste ministers in Kandy.
<i>agra senadhipati</i>	= De opperbevelhebber van de troepen in Kandy. Dit was de eerste adigar.
<i>amatya mandalaya</i>	= De koninklijke raad in Kandy. Deze bestond uit de koning, de twee <i>adigars</i> , <i>disavas</i> en een aantal andere hoge ambtenaren.
<i>bodhisatta</i>	= Een toekomstig Boeddha. Een koning kon zich als bodhisatta ontwikkelen.
<i>bhikkhu</i>	= Een volleerd monnik in Kandy.
<i>bhupati</i>	= De koning was in Kandy heer van het land. Hij had al het land in handen en bepaalde wie er land mocht bezitten.
<i>cakravartin</i>	= Een universeel heerser op basis van rechtvaardigheid en gerechtigheid.
<i>Culavamsa</i>	= De kronieken van Kandy, geschreven ten tijde van Kirti Sri Rajasingha.
<i>dhamma</i>	= De leer van Boeddha.
<i>disava</i>	= Een gouverneur van provincies (<i>disavannies</i>) in Kandy.
<i>disavanie</i>	= Een provincie in Kandy bestuurd door een <i>disava</i> . Ook de VOC-gebieden op Ceylon waren verdeeld in <i>disavannies</i> .
<i>gabadagam</i>	= Het land van de koning van Kandy.
<i>ganinnanses</i>	= Monniken zonder zuivere inwijding (<i>upasampada</i>).
<i>kalahom</i>	= Oorspronkelijk minister van de militaire kant van de bureaucratie in Ayuthaya. Hij mobiliseerde arbeiders in tijden van oorlog. Later kreeg hij de volledige bureaucratie in handen van de zuidelijke provincies.
<i>khattiya</i>	= Pure erflijn in Kandy. De bloedlijn moest in Kandy zuiver koninklijk bloed houden.
<i>krom</i>	= Een departement in Ayuthaya.
<i>mahatthai</i>	= Oorspronkelijk minister van de civiele kant van de bureaucratie in Ayuthaya. Hij mobiliseerde arbeiders in tijden van vrede. Later kreeg hij de volledige bureaucratie in handen van de noordelijke provincies.
<i>Mahavamsa</i>	= Oorspronkelijke kronieken van Kandy.
<i>mahesi</i>	= De koningin in Kandy. Moest ook zuiver koninklijk bloed hebben.

<i>nati sisya parampara</i>	= Opvolging van leiderschap van een tempel. Doordat meesters een opvolger kozen binnen de familie bleef de tempel officieus familiebezit. De adel versterkte zo zijn positie in de maatschappij.
<i>nindagam</i>	= Land dat de adel in Kandy als beloning kreeg voor bewezen diensten. De arbeiders moesten ook nog voor de koning werken.
<i>phrai</i>	= Een arbeider in Ayuthaya.
<i>phrai luang</i>	= Een arbeider en bezit van de koning in Ayuthaya.
<i>phrai som</i>	= Een arbeider en bezit van een prins in Ayuthaya.
<i>phrakhlang</i>	= Oorspronkelijk de minister van de schatkist in Ayuthaya. Met de toename van buitenlandse handel werd hij daarnaast minister van Buitenlandse Zaken en Handel. Hij was de ambtenaar die met de VOC te maken had.
<i>radala</i>	= De hoogste adellijke klasse in Kandy.
<i>sakdina</i>	= Letterlijk macht over land in Ayuthaya. Hiërarchiegraad die bepaalde hoeveel onderdanen iemand had.
<i>Sangha</i>	= De boeddhistische orde.
<i>sangharaja</i>	= De opperpriester van de <i>Sangha</i> .
<i>sanghika</i>	= De gehele boeddhistische gemeenschap.
<i>samanera</i>	= Een leerlingmonnik.
<i>senabodi</i>	= Een minister in Ayuthaya.
<i>Sihala Sangha</i>	= De boeddhistische orde die in 1425 in Siam ontstond onder invloed van het Singalese boeddhisme.
<i>suriyavamsa</i>	= Een boeddhistische koning met zuiver koninklijk bloed.
<i>théros</i>	= Een boeddhistische monnik in Ayuthaya.
<i>tjeduk</i>	= De rapporteur van de <i>phrakhlang</i> in Ayuthaya.
<i>uparat</i>	= De beoogd troonopvolger in Ayuthaya. Vaak een broer of zoon van de koning.
<i>upasampada</i>	= De inauguratieceremonie om van leerling (<i>samanera</i>) volleerd monnik (<i>bhikkhu</i>) te worden.
<i>vihara</i>	= Een tempel in Kandy
<i>viharagam</i>	= Het land van de tempels in Kandy. Dit kregen ze van de koning als hij daar een ceremonie had bezocht. In afgelegen provincies kregen tempels ook veel land van de koning, zodat de monniken een oogje in

het zeil konden houden in het gebied. Omgekeerd gaven zij hem legitimiteit.

vinaya

= De boeddhistische, religieuze regels.

Wang Lang

= Achterpaleis. Paleis waar de tweede prins woonde achter het koninklijk paleis in Ayuthaya.

Wang Na

= Voorpaleis. Paleis waar de *uparat* woonde tegenover het koninklijk paleis in Ayuthaya.

Lijst van archivalia

Nationaal Archief Den Haag

- Inv.nr. 2559, Tiende boek: Ceylon, derde deel 1743
- 2570, Eenentwintigste boek: Batavia's ingekomen brievenboek, deel VI: Japan, Malakka 1743
- 2642, Achtste boek: Ceylon, eerste deel 1746
- 2645, Elfde boek: Ceylon, vierde deel 1746
- 2665, Negende boek: Ceylon, vierde deel 1747
- 2685, Derde boek: Batavia, derde deel 1748
- 2712, Vijfde boek: Ceylon, eerste deel 1749
- 2713, Zesde boek: Ceylon, tweede deel 1749
- 2718, Elfde boek: Batavia's ingekomen brievenboek, deel III: Timor, Palembang, Jambi, Siam, China, Japan, Malakka 1749
- 2795, Zesde boek: Ceylon, eerste deel 1753
- 2800, Elfde boek: Batavia's ingekomen brievenboek, deel III: Siam, China, Malakka, Sumatra's Westkust, Bengalen 1753
- 2832, Zevende boek: Ceylon, derde deel 1755
- 2986, Zeventiende boek: Ceylon, zesde deel 1761
- 3032, Vierde boek: Batavia, vierde deel 1763
- 3051, Tweeëntwintigste boek: Ceylon, vijfde deel 1763
- 3095, Eerste boek: Batavia, eerste deel 1765
- 3109, Vijftiende boek: Ceylon, eerste deel 1765
- 3138, Veertiende boek: Ceylon, tweede deel 1766

Literatuurlijst

- ‘The Johnstone manuscripts. Relation of a conspiracy against the king of Candy in the year 1760’, *The Ceylon Antiquary and literary Register* 2 (1917) 272-275.
- Brummelhuis, Han ten, *Merchant, courtier and diplomat: A history of the contacts between the Netherlands and Thailand* (Gent 1987).
- Codrington, H.W., ‘A Letter from the Court of Siam, 1756’, *Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society* 99 (Colombo 1945) 97-99.
- Coolhaas, Dr. W. Ph. ed., *Generale missiven. Van Gouverneurs-generaal en raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie. Deel VI: 1698-1713* (Den Haag 1976).
- Cushman, Richard D., *The royal chronicles of Ayutthaya* (Bangkok 2000).
- Dewaraja, L.S., *The Kandyan kingdom of Ceylon, 1707-1760* (Colombo 1972).
- Duncan, James S., *The city as text: the politics of landscape interpretations in the Kandyan kingdom* (Cambridge 1990).
- Goonewardena, K.W., ‘A Dutch mission to Tenasserim and glimpses of the mid-eighteenth century Ayutthayan kingdom’, in: *Relations between Thailand and other countries* (Bangkok 1984) 1-28.
- Goonewardena, K.W., ‘Ayutthia in the twilight years and its triangular relations with the V.O.C. and Sri Lanka’, *The Sri Lanka Journal of the Humanities* 6 (1980) 1-47.
- Goor, J. van, ed., *Generale missiven van gouverneurs-generaal en Raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie. Deel X: 1737-1743* (Den Haag 2004).
- Holt, John Clifford, *The religious world of Kirti Sri. Buddhism, art, and politics in late medieval Sri Lanka* (Oxford 1996).
- Jonge, de, ‘Overzicht der betrekkingen van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie met Siam’, *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde* 13 (1864) 410-456.
- Malalgoda, Kitsiri, *Buddhism in Sinhalese society 1750-1900. A study of religious revival and change* (Berkeley 1976).
- Nivat, prins Dhani, ‘A History of Buddhism in Siam’ (1956) in: Prins Dhani Nivat ed., *The inscriptions of Wat Phra Jetubon: collected articles by Prince Dhani Nivat* (Bangkok 1972) 5-45.

- Nivat, prins Dhani, ‘The Old Siamese conception of the monarchy’ (1946) in: Prins Dhani Nivat ed., *The inscriptions of Wat Phra Jetubon: collected articles by Prince Dhani Nivat* (Bangkok 1972) 99-113.
- Quaritch Wales, H.G., *Ancient Siamese government and administration* (New York 1965).
- Paravitane, S., ‘Letter from the Commander-in-Chief of the King of Siam to the Commander-in-Chief of the King of Kandy, 15 October 1756’, in: *Second report of the Ceylon historical manuscripts commission* (Colombo 1935).
- Paulusz, J.H.O., ‘The Outbreak of the Kandyan-Dutch War of 1761 and the Great Rebellion. Secret Minutes of the Dutch Political Council’, *Journal of the Ceylon branch of the royal Asiatic society* 3 (1953) 29-53.
- Paulusz, J.H.O., *Secret minutes of the Dutch political council 1762* (Colombo 1954).
- Pieris, P.E., ed., *Religious intercourse between Ceylon and Siam in the eighteenth century. I. An account of King Kirti Sri’s embassy to Siam in saka 1672 (1750 A.D.)* (Bangkok 1908).
- Pieris, P.E., ed. *Religious intercourse between Ceylon and Siam in the eighteenth century. II. Syamupadasampada. The adoption of the Siamese order of priesthood in Ceylon. Saka era 1673 (1751 A.C.)* (Bangkok 1914).
- Pombejra, Dhiravat na, ‘Princes, pretenders, and the Chinese prakhleng’, in: Leonard Blussé en Femme S. Gaastra ed., *On the eighteenth century as a category of Asian history: Van Leur in retrospect* (Vermont 1998) 107-130.
- Raben, Remco en Dhiravat na Pombejra, ‘Tipping balances: King Borommakot and the Dutch East India Company’ in Remco Raben en Dhiravat na Pombejra ed., *In the king’s trail. An 18th century Dutch journey to the Buddha’s footprint* (Bangkok 1997) 63-79.
- Rahibdana, *The organization of Thai society in the early Bangkok period 1782-1873* (New York 1969).
- *Realia. Register op de generale resolutiën van het kasteel Batavia. 1632-1805 1* (Leiden 1882).
- *Realia. Register op de generale resolutiën van het kasteel Batavia. 1632-1805 3* (Den Haag 1886).
- Reimers, E., ed., *Selections from the Dutch records of the Ceylon government. No 4: Memoir of Joan Gideon Loten 1752-1757* (Colombo 1935).

- Reimers, E., ed, *Selections from the Dutch records of the Ceylon government. No 5: Memoir of Jan Schreuder 1757-1762* (Colombo 1946).
- Rickmers, Mabel, *Culavamsa. Being the more recent part of the Mahavamsa part II* (Londen 1930).
- Schooneveld-Oosterling, J.E., *Generale missiven van Gouverneurs-Generaal en Raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie. Deel XI: 1743-1750* (Den Haag 1997).
- Sirisena, W.M., *Sri Lanka and South-East Asia. Political, religious and cultural relations from A.D. c. 1000 to c. 1500* (Leiden 1978).
- Wagenaar, Lodewijk J., *Galle, VOC-vestiging in Ceylon. Beschrijving van een koloniale samenleving aan de vooravond van de Singalese opstand tegen het Nederlandse gezag, 1760* (Amsterdam 1994).
- Wagenaar, Lodewijk, ‘The arrival of Buddhist monks from Siam in 1753: Mid-eighteenth century religious contacts between Kandy and Siam, as recorded by the Dutch East India Company’ in: *Proceedings of the International Symposium ‘Crossroads of Thai and Dutch History’* (Bangkok 2007) 506-537.
- Wyatt, David K., ‘King Borommakot, his court, and their world’, in Remco Raben en Dhiravat na Pombejra ed., *In the king’s trail. An 18th century Dutch journey to the Buddha’s footprint* (Bangkok 1997) 53-60.
- Wyatt, David K., *Thailand. A short history* (Yale 1984).